

ክፍለ 5

ማዕልቲ ኣውሰትራሊያ

ማዓልቲ አውስትራሊያ

አብዚ ክፍሊ፡ ብዛዕባ ናይ አውስትራሊያ ባህሊ፡ (ሓደስትን ናይ ምምሕያሽን) ሓሳባትን ተግባራትን ኣንቀልቲን፡ ሃገራዊ መንነትን፡ ክትምሃሩ ኢኹም። አውስትራሊያ ርስንቲ ናይ ቢዝነስን ንግድን (ዲኖሚካዊት) ማሓዘን፡ ከምኡውን ዝትሓፍረት ዓለም-ለኻዊ/ ግሎባዊ ዜጋ ኢያ። አውስትራሊያውያን፡ ነቲ ሓደስቲ ማይግራንት ኣብ ናይ ሃገር ቀጻሊ ዕብየትን ሕዳስን ዝገብርዎ ኣበርክቶ የኹብሩ።

እታ ምድሪ

አውስትራሊያ ሓንቲ ካብተን ኣብ ዓለም ዝገደማ ግዙፍ ምድሪታት ኢያ። እታ ሻዲሺይቲ ዝዓበየት ሃገር ኣብ ዓለም፡ ከምኡውን እታ ዝዓበየት ደሴት ሃገር ኢያ። እታ ዝጸፍሐትን ዝደረቐትን ሰብ ዝቐመጣ ግዙፍ ምድሪ እውን ኢያ። ሰፊሕ ክፍሊ አውስትራሊያ፡ ድኻ መሬትን ትሑት ዝፍብን ዘለው ኢያ፤ ሕርሻ ንምክያድ ከቢድ ዝገብር። እቶም ደረቕ ማእከላይ ክፍልታት፡ ካብቲ ገማግም ባሕር ርሑቕ - ዘኣውትባክ ('the outback') ብዝብል ስም ኢዮም ዝጽውዑ፡ ብፍሉይ ካኣ፡ ገጠርን ሕሱም ከባቢያዊ-ዙርያታትን ኢዮም። ኣብ አውስትራሊያ፡ ማይ ብጣዕሚ ብርቃዊ ንብረት ኢያ።

ዓባይ ሃገር ብምዃና፡ አውስትራሊያ ዝተፈላለዩ ጠባያት ኣየር ዘሎዎም ክፍልታት ኣሎውዎ። አውስትራሊያ፡ ትሮፒካዊ ክፍልታት ብሰሜንን ምድረ-በዳታት ኣብ ማእከልን ኣሎውዎ። ብደቡብ፡ ሙቐት ካብ ዝሓል ክራማት ምስ በረድ/ ውርጪ ጐብታት፡ ኣብ ጊዜ ሓጋይ ካኣ ናብ ደረቕ ናይ ሙቐት-ማዕበላት ክቀያየር ይኽእል።

ኣብ ርእሲ እተን 6 ክፍለ-ሃገራትን 2 ቀንዲ-ምድሪ ንኡስ ክፍለ-ሃገራትን፡ እቲ አውስትራሊያዊ መንግስቲ ዝነፃ ዝስዕባ ንኡስ ክፍለ-ሃገራት እውን የምሓድር ኢያ፡

- ኣሸምር ኣንድ ካርቴር ኣይላንድስ
- ክሪስትማስ ኣይላንድ
- ዘ ኮኮስ (ኮኦሊንግ) ኣይላንድስ
- ጀርቪስ በይ ተሪቶሪ
- ዘ ኮራል ኣይላንድስ
- ሂርድ ኣይላንድ ኣንድ መክዶናልድ ኣይላንድስ ኣብቲ አውስትራሊያን ኣንታርክቲክ ተሪቶሪ
- ኖርፎልክ ኣይላንድስ

ናይ ዓለም ቅርስታት ቦታታት

እዞን ዝስዕባ አውስትራሊያዊ ቦታታት ኣብ ናይ ሕቡራት ሃገራት ትምህርታዊ፡ ስነ-ፍልጠታዊን ባህላዊን ውድብ (UNESCO) ናይ ዓለም ቅርስታት ዝርዝር ምዝገባት ኢየን።

ባህላዊ

- አውስትራሊያዊ ኮንቪክት ቦታታት
- ቡድጅ ቢም ባህላዊ መልክዓ-ምድሪ
- ሮያል ኤዝሂሲቭን ቢዩልዲንግ ኣንድ ካርልቶን ጋርደንስ ኣብ መልበርን
- ሲድነይ ኦፐራ ሃውስ

ሲድነይ ኦፐራ ሃውስ

ባህርያዊ

- አውስትራሊያን ፎሲል ማማል አብሳሚ አውስትራሊያን ኪንጎላንድን (ሪቨርስላይቦ/ናራኮኦርት)
- ክጋሪ/K'gari (ቀደም ሲል ፍራስር ደሴት/formerly Fraser Island)
- ጎንዱዋና ረይንፎርደስትስ አብ አውስትራሊያ
- ግረይት ባርየር ሪፍ
- ግረይተር ብሉ ማውንታይንስ ኤርያ
- ሂርድ አንድ መክዶናልድስ አይላንድስ
- ሎርድ ሆወ አይላንድስ ግሩፕ
- ማክኳርየ አይላንድስ
- ኒንጋሉ ኮስት
- ፑርኑሉሉ/Purnululu ብሄራዊ መናፈሻ ቦታ
- ሻርክ በይ፣ ምዕራባዊ አውስትራሊያ
- ወትትሮፒችስ አፍ ኪንጎላንድ።

ሕውስዋስ

- ካካዱ ሃገራዊ ፓርክ
- ታዝማንያን ሃገራዊ ፓርክ
- ኡሉሩ-ካታ ትጁታ ሃገራዊ ፓርክ
- ዊልላንድራ ለይክስ ረጂዮን።

አብ ርእሲቲ ላዕሊ ተዘርዘሩ ዘሎ ምዕራባዊ ምስሊ-ንድፊን (iconography) ባህርያዊ ድንቅታትን፣ ንኣቦሪጂናዊን ቶሪስስትሪይት ኢስላንድርን ህዝብታት አዝዮም ኣገደስቲ ዝኾኑ፣ ኣሸሓት ቅዱሳት ቦታታት ኣብ ምሉእ ሃገር ኣለዉ። እዞም ቦታታት እዚአቶም፡ ኣደደስቲ ክፍሊ ናይ አውስትራሊያ ባህላዊ ፋብሪካ ኢዮም። ቅዱሳት ቦታታት መብዛሕትኡ ጊዜ፡ ምስ ዛንታታት ናይ ጥንታዊ ፍጥረታትን ግደኦም ኣብ ምፍጣር እቲ ሰፊሕ መልክዑ-ምድርን፣ ባህላዊ ክብርታት ምስኳዕን፣ ናይ ቤተ-ሰብ ዝምድናታትን ማሕበራዊ ስነ-ስርዓትን ዝተኣሳሰሩ ኢዮም።

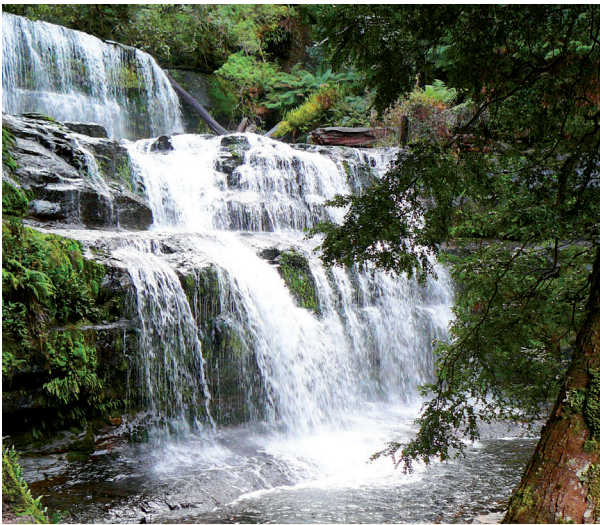
ሰፊሕ ሃገር

ኣቦሪጂናዊን ቶሪስስትሪይት ኢስላንድርን ህዝብታት ምስዛ ምድሪ ፍሉይ ዝምድና ኣለዎም። ርኽክብ ምስ ጐረብብዮም ኩሉ ጊዜ ክብሪ ምስ ሃብዎ ኢዮ፣ ንኸራኽቡ ክሳብ ነዊሕ ርሕቕት ይጽዓዙ። እቲ ‘መስመራት-መዝሙር/ደርፊ’ (‘song-lines’)፡ ናይ ኣቦሪጂናዊን ቶሪስስትሪይት ኢስላንድርን ህዝብታት ዛንታታት ኢዮም - እቶም ዝተፈላለዩ ባህላዊን ናይ ቋንቋ ጉጅለታትን ሰንጠቆም ናብ ምሉእ አውስትራሊያ፡ ልምዳዊ ሕጊ፣ ታሪኽን ባህልን ምስ ጂኦግራፊ (እታ ምድሪ) ዘተኣሳስሩ። እዚአቶም ንኣሸሓት ዓመታት ተዓቂቦምን ከዝውተሩ ዝጸንሑ ኢዮም።

አብ ብዙሕ ክፍልታት ናይ አውስትራሊያ፡ ሰባት ንናይ ትምህርቲ፣ ጥዕና ኣገልግሎታትን ዱካናትን - እቲ ካልኦት አውስትራሊያውያን ከም ውሁብ ዝወስዱዎ - ውሉን ዕድል ኣለዎም፤ ኣብ ኣዝዩ ርሕቕ ዝኾነ ማሕበረሰባት ንዝነብሩ ሰባት ንምድጋፍ ብሓባር ንሰርሕ። ዓበይቲ/ ውሩያት አውስትራሊያውያን ሽግራት ናይ ርሕቕት ንምፍታሕ ብተባላሕነትን ጥበብን ብምስራሕ ሓጊዞም።

ናይ ማዕበል ቅርጺ ስርሓት ኣብ ኣግሪ ናይ ኣየርስ ከውሒ ኣብ ኡሉሩ-ካታ ትጁታ ሃገራዊ ፓርክ

ታዝማንያን ጸምጸም በረኻ

እታ ብመርገጺ ራድዮ (ፒዳል ራድዮ)

ብ1929 ዓ.ም አልፍረድ ትረያጋር ዝብሃል ኤንጂነር፡ ካብ ኣደሊድ፡ እታ ቀዳመይቲ ብእግሪ ረጊጽኻ ትምላእ ራዲዮ ሰራሒ/ ቀሪጹ። ተጠቀምቲ በእጋርም ረጊጾም ከስርሒዎ ዝኸለሉ፡ ብክልተ-ኣገባብ ራዲዮ ክህልዎም ይከኣል ነይሩ። ናይ ጽምዋ ዝዛውቲ፡ ርሑቕ ናይ ሚስቶናዊያን ጣብያታትን ኣቦሪጂናዊን ናይ ቶረስ ስትሪይት ኢስላንድርን ማሕበረሰባትን ኩሎም ካብዚ ምህዞ/ ጥበባት ተጠቒሞም። እታ ብመርገጺ ራድዮ፡ ክልተ ዓበይቲ ኣውስትራሊያዊያን ትካላት፡ ዘውዳዊት በራሪት ዶክቶር ኣገልግሎትን (the Royal Flying Doctor Service) ቤት ትምህርቲ ብኣየር/ ብራዲዮን (the School of the Air) ንምምስራት ሓጊዛ።

እታ ዘውዳዊት በራሪት ዶክቶር ኣገልግሎት

ቀሺ/ ካህን ጆንፍሊን ኣብ ርሑቕ ቦታታት ምስ ዝነበሩ ማሕበረሰባት ተቐማጢን ሰራሒን/ ኣገልጊሉን። ንሱ ኣብቲ ርሑቕ/ ርሱዕ ቦታታት (ካብቲ ገማግም ባሕሪ ርሑቕ) ንዝነበሩ ሕሙማት ንምሕካም ብዝተኸለ መጠን ብዝቐልጠፈ ብነፋሪት ዶክቶራት ንምምጻእ ሓሳብ ነይቱዎ። ነዚ ክውን ንምግባር፡ ካብቲ መንግስቲ፡ ካብ ኮታስ ኣየር መንገዲን (Qantas) ካብ ናይ ረዲአት ማሕበራትን ሓገዝ ተቐቢሊ/ ረኺቡ። እታ ዘውዳዊት በራሪት ዶክቶር ኣገልግሎት ብ1928 ዓ.ም ጀመራ፤ ይኹንምበር፡ ጌና ነቲ ኣገልግሎት ክጽውዑ ዘይከኣሉ ሰባት ኣብ ርሑቕ ቦታታት ዝነበሩ ነይሮም። እቲ ምትእትታው/ ምጅማር ናይ 'ብመርገጺ ራድዮ'፡ ብጣዕሚ ንጹል ኣብ ዝኹነ ቦታታት ዝነበሩ ማሕበረሰባት ብዝተኸለ መጠን ብዝቐልጠፈ ዶክቶር ክጽውዑ ከም ዝኸለሉ ርጉጽ ገይሩ ኢዩ።

ቤት ትምህርቲ ብኣየር/ ብራዲዮ

ከሳብ 1950'ታት፡ ኣብ ንጹል ቦታታት ዝነበሩ ቁልዑ፡ ኣብ ሓዳሪ ቤት ትምህርቲ ክሳተፉ ወይ ትምህርቶም ብደብዳቤ ክውድኡ ነይሩዎም። ኣደላይድ ሚየትክ (Adelaide Miethke)፡ ኣብ ሳውዝ ኣውስትራሊያ ምክትል ፕረሲደንት ናይታ ዘውዳዊት በራሪት ዶክቶር ኣገልግሎት፡ እታ በራሪት ዶክቶር ኣገልግሎት ንቁልዑ ኣብ ገዝአም፡ ምስ መምሃራኖም ክዛረቡ እውን ክትሕግዝ ከም እትኽእል ተገንዚቡ። ዘ ኣሊስ ስፕሪንግስ (The Alice Springs) ኣገልግሎት ብ1948 ዓ.ም፡ ክልተ-መገዲ ትምህርቲ ምቕላሕ/ ምሃብ ጀመራ። እታ ቤት ትምህርቲ ብኣየር/ ብራዲዮ፡ ብወግዒ ድሕሪ ቁሩብ ዓመታት ኢያ ተመስሪታ። ናይ ኣውስትራሊያ ተመኩሮ፡ ንብዙሓት ካልኣት ሃገራት ነፍተን ተመሳሳሊ ፕሮግራማት ንምቋም ሓጊዙወን።

እታ ገዲም ብመርገጺ ራድዮ፡ ብ ላዕሊ-ሞገድ/ ፍሪኩንሲ ራድዮ ተቐባሊ/ ረሲቨርስ ተተክኦት፤ ሎሚ ድማ ብኢንተርኔት ዝተተክኦ ኢዩ። እታ ናይ ኣውስትራሊያ ዘውዳዊት በራሪት ዶክቶር ኣገልግሎትን፤ እታ ቤት ትምህርቲ ብኣየርን/ ብራዲዮ፡ ነቲ ኣብ ርሑቕ ቦታታት ናይ ኣውስትራሊያ ዝነበር ማሕበረሰባት ምግልጋልን ክረብሕ ምሕጋዝን ቀጸለን።

ናይ ኣውስትራሊያ መንነት

ናይ ኣውስትራሊያ መንነት ብብዙሓት ረጃሒታት፡ ጥንታዊ ውርሻታትናን ባህልታትናን፡ ናይ ብሪቲሽ መሰረታትናን፡ እቲ ናይ ህዝብና ብዙሕነት፡ ታሪኽና፡ እቶም ማዓልታዊ ህይወት ዝመርሑ ክብርታት፡ ኣነባብራናን ቦቶም ንሕና እነድንቐም ኣውስትራሊያውያንን ዘጠቓልል፡ ዝተቐርጸ ኢዩ።

ክፍለ 6፡ ኣውስትራሊያዊ ዛንታና፡ ኣብቲ ታሪኽና ይጥምት፤ ዛንታና፡ ብዝበለጸ ኣብ ናይ ኣውስትራሊያ መግዛእታዊ ሕሉፍን፤ ናይ ኣቦሪጂናዊን ናይ ቶሪስ ስትሪይት ኢስላንደርን ህዝብታት ናይ ቀረባን ህልው ኩነታትን ዝትኣሳስሩ ነገራት የትክል። እቲ ዛንታ፡ መበቐልን ባህርይን ናይ ኣውስትራሊያ ኣብዛሓ፡ ሕብረባህላዊ ሕብረተሰብ፡ ከምኡውን እቶም ከም ሃገር ብሓባር ዝገጠምናዮም መኸተታት - ከም ኩናታት ዝኣመሰሉ - እውን የጠቓልል።

እቲ ዝተረፈ ናይዚ ምዕራፍዚ፡ ናብ ገለ ናይቲ ንሕና እንክተሎ ኣነባብራታትን ንሕና እነድንቐም ህዝብን ይጥምት።

ስፖርትን ምዝጋዓትን

ብዙሓት ኣውስትራሊያውያን ስፖርት ይፈትዉ፤ ስፖርተኛታት ኣውስትራሊያውያን ድማ ኣብ ኣህጉራዊ ደረጃ ዝምስጥ ውጽኢታት ኣመዝጊቦም ኢዮም።

ኣብ ምሉእ ታሪኽና፡ ስፖርት ንኣውስትራሊያዊ ህዝቢ ብፍሉይ መንነት መልሚሉዎን የሕበሩዎን ኢዩ። ካብ ፈለማ ምቕማጥ ጀመሩ፡ ስፖርት ካብቲ ክውንነት ናይ ሕሱም ናብራ መህደሚ ፈጠሩ/ ኮይኑ። ዋላውን ኣብ ጊዜ ኩናት፡ ኣባላት ናይቲ ኣውስትራሊያዊ ናይ ምክልኻል ሓይሊ ነቲ ጭንቀት ናይ ዓውደኩናት ንምፍሻስ ክሕግዞም ናይ ስፖርት ውድድራት ይውድቡ ነይሮም።

ስፖርት፡ ንተጻውትን ተዓዘብትን ንክልቲኦም ተሳታፊነት ክስምዖም ዕድል ዝህብን፤ ናይ ሓባር ባይታ ዝፈጥርን እውን ኢዩ። እዚ ንኣውስትራሊያዊ ማሕበረሰብ ኣገዳሲ ዝኾነ ክፋል ናይ ሓደ ነገር ኢዩ። ኣቦሪጂናዊን ናይ ቶሪስ ስትሪይት ኢስላንደርን ስደተኛታት ኣውስትራሊያውያንን ካብቶም ናይዛ ሃገር ኣዝዮም ዕዉታት ስፖርታዊያን ኢዮም።

ብዙሓት ኣውስትራሊያውያን ኣብ ከም ክሪኬት፡ ባስኬትቦል፡ ኩዕሶ ስኪዕትን ሻኩን ዝኣመሰሉ ናይ ሓባራዊ/ ቲም ስፖርትታት ይሳተፉ። እቲ ናይ ኩዕሶ እግሪ ኮዳት፡ ራግቢ ሊግ፡ ራግቢ ዩኒዮንን፡ እቲ ብፍሉይ ኣውስትራሊያዊ ጸዋታ ናይ ኣውስትራሊያዊ ሕግታት ኩዕሶ እግሪ ('Aussie Rules')፡ ኣብ ኣውስትራሊያ ክትጻውቶምን ክትዕዘቦምን ብጣዕሚ ፍቱቁት ስፖርትታት ኢዮም። ምሕምባስ፡ ተኒስ፡ ኣትላቲክስ፡ ጎልፍ፡ ሳይክሊንግ፡ ቡሽዎኪንግ፡ ሰርፊንግን ስኪዩንግ እውን ፍቱቁት ናይ ምዝጋዕ ንጥፈታት ኢዮም።

ኣውስትራሊያ፡ ብምክንያት ኣህጉራዊ ዓወታ ብጸዋታ ክሪኬት፡ ብፍሉይ ኩርዕቲ ኢዩ። ኣውስትራሊያዊን ኢንግሊዛዊ ክሪኬት ቲማት፡ ካብ ዳሕረዋይ መበል 19ኛ ክፍለ-ዘመን ንድሓር ብርቱዓት ተወዳድርቲ ጋንታታት ኢዮን።

እቲ መልበርን ዋንጫ፡ 'እቲ ነታ ሃገር ደው ዘበለ ቅድድም' ('the race that stops the nation') ሓደ ካብቶም ዓበይቲ ናይ ፈረስ ቅድድም ኣብ ዓለም ኢዩ። እቲ ቀዳማይ መልበርን ዋንጫ፡ ብ1861 ዓ.ም ተገይሩ። እቲ መልበርን ዋንጫ፡ ኣብ 1ይ ሰሉስ ናይ ሕዳር ኢዩ ዝውዕል፤ ካብ 1877 ዓ.ም ኣትሒዙ ድማ ኣብ ቪክቶርያ ህዝባዊ ባዓል ኮይኑ።

ሰር ዶናልድ ብራድማን (1908 ዓ.ም–2001 ዓ.ም)

ሰር ዶናልድ ብራድማን፡ እቲ ዝተወርየ ክሪኬት ባትስመን ናይ ኩሉ-ጊዜ፡ ኣውስትራሊያዊ ብስፖርት ስሙይ ኢዩ። ኣብ ቦውራል፡ ኒው ሳውዝ ወልስ ኢዩ ዓብዩ፤ ብ1928 ዓ.ም ናይ መጀመርያ ጸዋታ ናይ ክሪኬት ንናይ ኣውስትራሊያዊ ቲም ተጻዊቱ።

ኣካላቱ ዝምእዘዞ፡ ብዘደንቑ ንጡፍ ነይሩ። ብ1930 ዓ.ም፡ ኣብ ናይ መጀመሪያ ጉዕዞኡ ናብ ዓዲ-እንግሊዝ፡ ዳርጋ ነቲ ዝጸንሐ ናይ ባቲንግ ብልጫታት ኩሉ ሰይሩዎ/ ሓሊፉዎ። ዕድሚኡ ወዲ 21 ምስ ኩነ፡ ድሮ ኣውስትራሊያዊ ስሙይ ሰብ ነይሩ። ኣብ ናይ መወዳእታ ጉዕዞኡ ብ1948 ዓ.ም፡ ቲሙ 'እቶም ዘይስዓሩ' ብዝብል ትፍለጥ ነበረት፤ ምክንያቱ፡ ምስ ኢንግሊዝ ካብ ዝገበሩዎ ጸዋታታት ዋላ ኣብ ሓንቲ ግጥሚያ ኣይተሳሳዕሩን

አርትሰ

አውስትራሊያ፡ ናይታ ሃገር አቦሪጂናዊን ቶረስ ስትሪይት ኢስላንድን ህዝብታት ባህላዊ ልምድታት ዘጠቓለለ፡ ድሙቕ ናይ አርትሰ ቦታ አሎዋ። አውስትራሊያውያን ርእይታዊን ምርኢታዊን አርቲስታውያን፡ ኣብ ፊልም፣ አርት፣ ትያትር፣ ሙዚቃን ስዕስዒትን፣ ብሰፊሉ ኣብ አውስትራሊያን ኣብ ወጻኢን ዝነኣዱን ኣድናቕት ዘትረፉን ኢዮም።

ስነ-ጽሑፍ

ኣብ ስነ-ጽሑፍ አውስትራሊያ ሓያል ልምዲ አሎዋ። እዚ፡ ብናይ አቦሪጂናዊን ቶረስ ስትሪይት ኢስላንድን ህዝብታት ዛንታ ምንጋር ጀሚሩ፡ በቲ ኣፋዊ ዛንታ ናይቶም ኣብ መወዳእታ 18ኛ ክፍለ-ዘመን ዝኣቶዉ በደለኛታት ቀጺሉ።

ብዙሕ ካብ ናይ አውስትራሊያ ናይ ፊለማ ጽሑፍ፡ ብዛዕባቲ ጫካን ሽግራት ናይ ህይወትን ኣብ ከምቲ ዝበለ ሕሱም ከባቢያዊ-ዙርያ ኢዩ። ከምሄንሪ ላውሰንን ሚልስ ፍራንክሊንን ዝበሉ ጻሓፍቲ፡ ብዛዕባቲ ጫካን አውስትራሊያዊ ኣነባብራ ህይወትን፡ ግጥምታትን ዛንታታትን ጽሓፉ።

ፓትሪክ ዋይት፡ አውስትራሊያዊ ናይ ልቢ-ወለድ ደራሲ፡ ብ1973 ዓ.ም ብስነ-ጽሑፍ ኖበል ብልጫ (Nobel Prize) ተሰለመ/ ተቐበለ። ካልኣት ውሩያት አውስትራሊያውያን ጻሓፍቲ፡ ፕተር ካሪይ፣ ኮሊን መክኩሎው፣ ሳሊ ሞርጋን፣ ቲም ዊንቶን፣ ቶም ኪንሊይን ብርይስ ኮውርትነይን የጠቓልል።

ዩዲዝ ራይት (1915 ዓ.ም–2000 ዓ.ም)

ዩዲዝ ራይት፡ ብልጽቲ ገጣሚት፣ ተጣባቂት ባህሪያዊ-ዕቀባን፣ ንመሰል አቦሪጂናዊ ህዝብታት ጐስጓስ ኣካያዲትን ነይሩ። ኣብ ግጥም፡ ንአውስትራሊያን ህዝባን ዘሎዋ ፍቕሪ ገሊጸ። ብዙሕ ስልማት፡ ከም ዘ እንሳይክሎፕዲያ ብሪታኒካ ብልጫ (the Encyclopaedia Britannica Prize) ብስነ-ጽሑፍን ዘ ኩንስ ወርቂ መዳልያ (the Queen's Gold Medal) ብግጥሚን ተዋሂባ። ከምኡውን ኣባል ናይቲ አውስትራሊያን ኮንሰርቫቲቭን ኮሚቲን ዘ አቦሪጂናል ትሪቲ ኮሚቲን ነይራ።

ዩዲዝ ራይት፡ ብክእለታ ከም ገጣሚትን፡ ብኣበርክቶኣ ኣብ ምምዕባል አውስትራሊያዊ ስነ-ጽሑፍን ማሕበራዊን ከባቢያዊ-ዙርያ ጽገናን ኢያ እትዝከር።

ትያትርን ፊልምን

አውስትራሊያዊ ተዋስኦታት፣ ፊልምታትን ፊልም ሰራሕትን ኣብ አውስትራሊያን ኣብ ወጻኢን ልሉያት/ ፍሉጣት ኢዮም። አውስትራሊያውያን ኣክቶርስ፡ ከም ኬት ብላንቶት፣ ጀፍሪይ ሩሽ፣ ኒኮል ኪድማንን ህዩ ጃክማንን፣ ከምኡ ድማ ፊልም ሰራሕቲ፡ ከም ፒተር ዋይርን ባዝ ሉህርማንን ብምኽንያት ንኡድ ኣበርክቶኦም ኣብ ፊልም ብዙሕ ኣህጉራዊ ስልማት ተቐቢሎም ኢዮም።

ርእየታዊ አርት

እቶም ኣዝዮም ልሉያት አውስትራሊያውያን ኣበርክቶታት ኣብ ርእየታዊ አርት፡ እቶም ኩስማዊ ጥንታዊያን ቅብኢታትን እቶም ናይ መበል 19 ክፍለ-ዘመን ናይ ጫካ ቦታታት ቀባኣን፡ ከም ቶም ሮበርትስ፣ ፍሪደሪክ መኩቢንን ኣርዘር ስትሪቶንን ኢዮም። ኣብ መፋርቕ መበል 20ኛ ክፍለ-ዘመን፡ አርቲስታውያን ራሰል ድርይደልን ሲድነይ ኖላንን ነቲ ሕሰም/ ምረት ናይቲ ምድረበዳዊ ርሑቕ ጸማጽም በረኽታት ብድሙቕ ሕብሪ ኣነጻርዎ። ለማቕን፡ ብረት ዋይትሊይ ብዘመዝገቦ ብርቂ/ ፍሉይን ርኡይን ቅዲ ኣህጉራዊ ውዕውዕ ኣድንቕ ረኺቡ። ጥንታዊ አርት፡ ብ ኣልበርት ናማትጂራ፣ እሚልይ ካይም ከንግወረየ፣ ግሎሪያ ፕትያረ፣ ሮቨር ቶማስን ክሊፎርድ ፖሴም ትጃፓልትጃሪን ዘጠቓልል፡ ኣብ አውስትራሊያን ኣብ ወጻኢን ብኽብደት ዝተሓሰበ ኢዩ።

ሙዚቅን ሳዕስዒትን

አብ ቐረባ ጊዜ ብዘልዓለ ዝተፈልጠ ኣውስትራሊያዊ ናይ ሙዚቃ ድምጺ፡ ናይ ዲድገራዲ፡ እቲ ጥንታዊ ናይ ሙዚቃ መሳርያ ኢዩ።

ኣውስትራሊያውያን፡ ኣብ ኩሉ ዓይነታት ናይ ሙዚቃ ጠሊቕም ሓቕፊምን መሊኹምን ኢዮም፤ ብኣበርክቶታቶም ኣብ ክላሲካዊ፣ ህዝባዊን ሮክን ሙዚቃ ድማ ብኣህጉራዊ ደረጃ ዝተፈልጡ ኢዮም።

ብጣዕሚ ውሩያት ኣውስትራሊያውያን ሙዚቀኛታት፡ ከይሊ ሚኖጉ፣ ጂሚ በርኒስ፣ ፓውል ከሊ፣ ኦሊቪያ ነውቶን-ጆን፣ ጆን ፋርንሃም፣ ኒክ ካቭን፣ ከምኡውን ጥንታዊያን ኣርቲስታዊያን፡ ኣርቺ ሮቭ፣ ጉሩሙልን ጀሲካ መውበይን የጠቓልል። ኣውስትራሊያውያን ናይ ሙዚቃ ማሕበራት፣ ከም AC/DCን INXSን ዝበላ ኣብ ምሉእ ዓለም ስዓብቲ ረኺበን እየን።

ኣውስትራሊያዊ ሳዕስዒት፡ ብቲ ከም ሰር ሮበርት ሄልፕማን፣ መርይል ታንካርድ፣ ስተፎን ፐጅን፣ ሊ ኩንፊንን ዝኣመሰሉ ዓበይቲ ተላህይቲን ክኣላታትን፡ ዝገብርዎ ጸዕርታት ዓምቢቡ ኢዩ። ባንጋራ፡ ብፍሉይ ቅዲ ኣሰራርሓኡ፡ ብ ሳዕስዒት፣ ናይ ሙዚቃ ኣቀራርጻ፣ ሙዚቃን ቅርጽን፡ ብሰፊሑ ብሃገርን ዓለምን ደረጃ ውሩይ ናይ ኣበሪጃዊን ቶረስ ስትረይት ኢሰላንድን ናይ ሳዕስዒት ካምፓኒ ኢዩ።

ሳይንሳዊ ዓወታትን ምህዘን/ ናይ ምፍጣር ክእለታት

ኣውስትራሊያውያን ብሳይንሳዊ ዓወታት፡ ኣብ መድሃኒት፣ ቴክኖሎጂ፣ ሕርሻ፣ ዕደናን ፋብሪ-ምስናዕን መዳያት ድመቕ/ ሓያል መዝገብ ኣሎዎም።

ብዙሓት ኣውስትራሊያውያን፡ ብሳይንሳዊን መድሃኒትን ፈጠራታትናብል ብልጫ ተሰሊሞም ኢዮም።

ብሳይንስ ዕውታት ዝኹኑ 'ኣውስትራሊያዊ ናይዛ ዓመት' ብልጫታት እውን ተሰሊሞም ኢዮም። ብ2005 ዓ.ም፡ እቲ ስልማት ንፕሮፌሰር ፊዮና ዉድ፡ ነታ ሓዊ ንዝነደዱ ጥቐዓት 'ምንጻግ-ኣብ' (spray-on) ናይ ቁርበት መድሃኒት ዘማዕበለት ዜጋ ተዋሂቡ። ብ2005 ዓ.ም፡ እቲ ስልማት ንፕሮፌሰር ኢየን ፍረይዘር፡ ነቲ ንናይ ዓንቀር-ማህጸን መንሽሮ ክትባት ዘማዕበለ ዜጋ ተዋሂቡ። ብ2007 ዓ.ም፡ እቲ ብልጫ ንፕሮፌሰር ቲም ፍላነረይ፡ ነቲ ካብቶም ኣብ ናይ ከባቢያዊ-ዙርያ ዝመርሑ ሳይንቲስት ተሰሊሙ።

ፕሮፌሰር ዉድን ፕሮፌሰር ፍረይዘርን ክልቲኦም ካብ ብሪጣንያ ኢዮም ናብ ኣውስትራሊያ ተሰዲዶም። ንፕሮፌሰር ፍረይዘር ካልኣዩ-መሃዚ (co-inventor) እቲ ኣብ ቀረባ እዋን ዝሞተ ዶ. ጂኦን ዝሆው፡ እዋ ድማ ካብ ቻይና ዝተሰደን ኣውስትራሊያዊ ዜጋ ዝኹንን ኢዩ ነደሩ።

ዶ. ፊዮና ዉድ ኣይኤም (ብ1958 ዓ.ም ዝተወለደት)

ዶ. ዉድ፡ ሓንቲ ካብቶም ናይ ኣውስትራሊያ ኣዝዮም ተባላሓትን ዝተኸበሩን ናይ መጥባሕቲን ናይ መጽናዕትን ዶክቶራት ኢያ። ብጣዕሚ ክእለት ዝመልኣ ናይ ፕላስቲክን ምጽግጋንን ዶክቶር ኢያ፤ ብሓዊ ምንዳድ ንዝስዕቡ ሽግራት፡ ኣብ ዓለም ብቐዳምነት እትስራዕ ክኣላን፣ ብዛዕባ ናይ ሓዊ ምንዳድ መድሃኒት ብዝምልከት ድማ፡ ናይ መጽናዕትን ቴክኖሎጂ ምምዕባልን ፈላሚት ኢያ።

ድሕሪቲ ምስ ናይ ባሊ ናይ ቦምብታት ደብዳብ ጥቐዓት ዘመዝገበቶ ስራሕ ቀጺሉ፡ ብ2003 ዓ.ም ዶ. ዉድ፡ ኣባል ናይቲ ኦርደር ኦፍ ኣውስትራሊያ ተሰምየት። ብዛዕባ ብሓዊ ንዝነደዱ እተካይዶ ዝነበረት ናይ ክንክን ኣበርክቶ፡ ብ2005 ዓ.ም ናይታ ዓመት ኣውስትራሊያዊት ምስ ተሰምየት ኢዩ ዝተለለየ።

ፕሮፌሰር ፍረድ ሆሎውስ (1929 ዓ.ም–1993 ዓ.ም)

ፕሮፌሰር ፍረድ ሆሎውስ ህንጡይ/ ምሩጽ ናይ ዓይኒ ዶክቶር (አፕታልሞሎጊስት) ኢዩ ነይሩ፤ ንሱ ካብ ሚሊዮም ንላዕሊ ናይ ምርኣይ ሽግራት ንዝነበሮም ሰባት ኣብ ኣውስትራሊያን ኣብ ምምዕባል ዝርከባ ሃገራትን ሓጺዙ/ የሕውዩዎም። ፍረድ ሆሎውስ ኣብ ነው ዘላንድ ኢዩ ተወለዱ። ብ1965 ዓ.ም፡ ናብ ኣውስትራሊያ ግዲዙ፤ ቀጺሉ ድማ ኣብ ሲድነይ ሆስፒታል፡ ሓላፊ ናይ ዓይኒ ክፍሊ ኩይኑ።

ንሱ ብልዑል ደረጃ ኣብ ማዕርነት ናይ ኩሉ ህዝቢ ይኣምን ነይሩ፤ ነቲ ናይ መጀመርያ አቦሪጂናዊ ናይ ሕክምና ኣገልግሎት፡ ከምቲ ሎሚ ኣብ ምሉእ ኣውስትራሊያ ብብዝሒ ዝርከቡ፡ ንምትካል ሓጺዙ።

ብ1980 ዓ.ም፡ ፍረድ ሆሎውስ ኣብ ምምዕባል ኣብ ዝርከባ ሃገራት ናይ ዓይኒ ጥዕና መደባት/ ፕሮግራማት ኣብ ምትካል ንምሕጋዝ ኣብ ምሉእ ዓለም ይገይሽ ነይሩ። ኣብ ሚያዝያ 1980 ዓ.ም፡ ኣውስትራሊያዊ ዜጋ ኩይኑ።

ናይ ፕሮፌሰር ሆሎውስ ጽቡቕ ስራሕ/ ተግባራት በቲ ዘ ፍረድ ሆሎውስ መሰረት/ ትካል (Foundation) ቀጺሉ።

አውስትራሊያዊ ናይዛ ዓመት

ካብ 1960 ዓ.ም ንድሓር፡ 'እቲ/ ታ አውስትራሊያዊ ናይዛ ዓመት' ስልጣን ንዓወትን አበርክቶን ናይ ቀንዲ/ ልዑላት ተዋሳኒቲ አውስትራሊያውያን የብዕል ኢዩ። ዝኹነ ሰብ ንሓደ/ ንቲ አውስትራሊያዊ/ ት - ካብ ዝኹነ ይኹን ማሕበራዊ ወይ ሞያዊ ህይወት - ንስልጣን ከ/ ትረቐሕ ይ/ ትኸእል ኢዩ/ያ።

አውስትራሊያውያን ናይዛ ዓመት፡ ሰባት፡ እቶም አብ ስርሖም ልዑል ግደ ዝተጻወትን ነዛ ሃገር ዘገልገሉን ኢዮም። ዝበለጸጉ አውስትራሊያ አብ ምህናጽ፡ ነናይ ገዛእ አራእስና አበርክቶ ንኸንገብር ሰብአዊ ሕልናታትና ይቐሳቐሱን ይምክቱናን።

እቲ ስልጣንታት፡ መንእሰይ አውስትራሊያዊ ናይዛ ዓመት፣ ገዲም አውስትራሊያዊ ናይዛ ዓመትን ናይ አውስትራሊያ ከባቢ ጅግናን የጠቓልል።

ናይዞም ናይ ሎሚን ናይቶም ዝቐደሙን ስልጣን ዝወሰዱ ዜጋታት ዝርዝር አብ www.australianoftheyear.org.au ይርከብ ኢዩ።

ዶ. ጀይምስ ሙኤክ AM

ናይ ዓይኒ መጥባሕቲን ዕሮት ናይ ምክልኻል ጀማሪ 2020

ዓ.ም አውስትራሊያዊ ናይዛ ዓመት

ዶ. ሙኤክ ሓባር-መስራቲ ናይ ብርሃን ንኹሉ (Sight For All)፡ ሓንቲ ግብረ-ሰናይ ማሕበር፡ ብመጽናዕትን፣ ትምህርትን፣ ትሕተ-ቕርጻን ብስልጠና ናይ መሳርሕቲን አብ ጃንዳ ሃገራት፡ ዕሮት ንምጥፋእ እትዕልም ኢዩ።

ዶ. ሙኤክ ዑረት ሓደ ናይ ሰብአዊ መሰላት ጉዳይ ምዃኑ ይአምን፤ ስለዚ ሓንቲ ዓለም፡ አብታ ኩሉ ሰብ ክርኢ ዝኸእለላ፡ ንምፍጣር ይሰርሕ ኣሎ።

ፕሮፈሶር ሚቸለ ሳይመንስ (ብ1958 ዓ.ም ዝተወልደ)

ፕሮፈሶር ሳይመንስ ሚቸለ [ብ1967 ዓ.ም ተወለዱ]

ፕሮፈሶር ብኳንተም ፊዚክስ

ብ2018 ዓ.ም ናይታ ዓመት አውስትራሊያዊ

አብ ቅድመ-ግንባር ናይቲ "ናይ ጠፈር ውድድር ናይቲ ኮምፕዩተንግ መዋእል" ኢላ እትጽውዖ፡ ፕሮፈሶር ሳይመንስ፡ ብኣንጻር'ቲ ንምፍትሖም ኣሸሓት ዓመታት ክወስድ ዝኸእል፡ ግድላት ብደቓይቓ ዝፈትሕ ኳንተም ኮምፕዩተር ንምህናጽ ትዕልም። ከምዚ ዝበለ ዳህሳስ፡ ንናይ መድሃኒት ስራሕቲን፣ ናይ አየር ጠባይ ምክትታልን፣ ባዕለን ዝዝወራ መኻይንን፣ ስርሓት-ሰብ ብልህነትን (artificial intelligence)፣ ካልእ ብዙሕን ንዝምልከት፡ ብንጡፍ ክምዕብሉ አብ ምግባር ዕቑር ዓቕሚ ኣሎዎ።

ብ2018 ዓ.ም፡ ፕሮፈሶር ሳይመንስ፡ ብዛዕባ ኳንተም ኢንፎርመሽን ሳይንስ ብዘመዝገቦ ተወፋይነትን ስራሕን፡ ኢታ ናይቲ ዓመት አውስትራሊያዊት ተጻውዑት። ብ2019 ዓ.ም፡ "ከም መራሒት ናይ ኳንተምን ኣቶሚክን ኤለክትሮኒክስ፡ ንናይ ሳይንስ ትምህርቲ ብዘበርከተቶ ልዑል ኣገልግሎትን፣ ከምኡውን ከም ኣብነታዊት ኣርኢያን" ንመጐስቲ ልሉይ አበርክቶኣ፡ ኣፈሰር ናይቲ ኦርደር ኦፍ አውስትራሊያ ኮይና ተመደበት።

ናይ ኣውስትራሊያ ገንዘብ

እቲ ሰእላዊ መግለጺ ናይ ገንዘብና፡ ህዝብን ኣምራትን የውከእ/ የመልከት፤ እቶም ንኣውስትራሊያ ኣገደስቲ ዝኾኑ።

እቶም ኣብ ገንዘብና ክርክሩ ዝተመርጹ ሰባት፡ እቶም ኣብ ማሕበራዊ ጽገና፡ ሳይንስ፡ ፖሊቲካ፡ ወተሃድራዊ ብቕዓትን ኣብ ኣርትን፡ ተበግሶን ዓቢ ተውህቦን ዘርኣዩ ሰባት ኢዮም።

ንግስቲ ኤልሳቤት ዳግማዊት (1926–2022)

ንግስቲ ኤልሳቤት ዳግማዊት ርእሲ ሃገር ኣውስትራሊያ እያ ነይራ። ንግስቲ ኣውስትራሊያን ዩናይትድ ኪንግደምን እያ ነይራ። ኣብ ብምሉኡ እቲ ነዊሕን ዝተረጋግኦን ምምሕዳር ግዝኣታ ድልድልትን ጽኑዕን እያ ነይራ።

ፓርሊያመንት ሃውስን እቲ መንቐና/ ኣፍደገን - ፎርቲኦት ሞዘይክን (Forecourt Mosaic)

ንድፋዊ ፕላን ናይ ፓርሊያመንት ሃውስ፡ ኣብቲ ቅርጺ ናይ መልከዓ-ምድሪ ፕላን፡ እቲ ብናይ ፓርሊያመንት ሃውስ ናይ ህንጻ ክፍሊ ቐረቡ ዝነበረ፡ መሰረት ዝገበረ ኢዩ ነይሩ። እቲ ኣብ መንቐና ፓርሊያመንት ዘሎ ቅርጺ ሞዘይክ፡ ኣብ ናይ ማእከላይ ምድረ-ቡዳ ናይ ነጥቢ-ቅዲ ምቕባእ ብሚካኤል ነልሶን ጃጋማራ፡ 'Possum and Wallaby Dreaming' ዘርእስቱ መሰረተ ዝገበረ ኢዩ።

ደይም መሪ ጊልሞር (1865 ዓ.ም–1962 ዓ.ም)

ደይም መሪ ጊልሞር፡ ጸሓፊት፡ ጋዜጠኛ፡ ገጣሚትን ምእንቲ ማሕበራዊ ፍትሒ ጐስጓስ ኣካያዲትን ነይራ ንሳ ብጽሑፋን ከምኡውን ብቲ ኣብ ክንዲ ደቀንስትዮን፡ ድኻታት ሰባትን፡ ኣቦሪጂናዊን ቶረስ ስትረይት ኢሳንደርን ኣህዛብ ኣትገብሮ ዘረባን ኢያ ትዝከር።

ኣብ 'ባንጅ' ፓተርሶን (1864 ዓ.ም–1941 ዓ.ም)

ኣንድርው ፓተርሶን ገጣማይ፡ ደርፊ ጸሓፊይን ጋዜጠኛን ነይሩ። ንሱ ኣብ ትሕቲ 'ባንጅ' ፓተርሶን ዝብል ስም ጽሑፉ፡ ብፍላይ ድማ እዘን 'Waltzing Matilda' ዝብላ ቃላት፡ እቲ ኣዝዩ ውሩይ ህዝባዊ ደርፊ ኣብ ኣውስትራሊያ ብምጽሓፉ ኢዩ ዝዝከር።

ካህን ጆን ፍሊን (1880 ዓ.ም–1951 ዓ.ም)

ካህን ጆን ፍሊን፡ ነታ ካብ ዓለም ቀዳመይቲ ብምብራር ኣትካዩድ ናይ ሕክምና ኣገልግሎት፡ እታ 'ዘውዳዊት ብራሪት ዶክቶር' ኣገልግሎት ናይ ኣውስትራሊያ ጀሚሩዎ። ንሱ ናይ ጥዕና ኣገልግሎታት ናብ ርሑቕ ቦታታት ናይ ኣውስትራሊያ ብምምጻእ፡ ብዙሕ ህይወት ብምድሓኑ ኢዩ ዝዝከር።

መሪ ረይበይ (1777 ዓ.ም–1855 ዓ.ም)

መሪ ረይበይ አብቲ ግዝኣት ኒው ሳውዝ ወልስ ናይ ቢዝነስ ሰበይቲ ኢያ ነይራ። ድሕሪ አብ ኣውስትራሊያ ምእታዋ ከም ትሕቲ ዕድመ መንእሰይ ገበነኛ ተቐማጢት፡ ኣብቲ ማሕበረሰብ ዝተኸበረት መራሒት ኮነት።

እዲዝ ኮዋን (1861 ዓ.ም–1932 ዓ.ም)

እዲዝ ኮዋን፡ ሶሻል ዎርከር፣ ፖሊቲከኛን ናይ ደቀንስትዮ ተሓላቂትን ነይራ። ንሳ ኣብ ምሉእ ሃገር፡ እታ ቀዳመይቲ ሰበይቲ ናብ ናይ ኣውስትራሊያዊ ፓርሊያመንትት ዝተመርጸት ነይራ።

ደቪድ ዩናይፖን (1872 ዓ.ም–1967 ዓ.ም)

ደቪድ ዩናይፖን፡ ጻሓፊ፣ ህዝባዊ ተዛራባይን ማሃዳን ነይሩ። ንሱ ኣብ ሳይንስን ስነ-ጽሑፍን፣ ከምኡውን ኣብ ምምሕያሽ ኩነታት ናይ ኣቦሪጂናዊን ቶረስ ስትረይት ኢሰላንደርን ህዝብታትን፡ ብዝገበሮ ኣበርክቶታትን ኢዩ ዝዝከር።

ሰር ጆን ሞናሽ (1865 ዓ.ም –1931 ዓ.ም)

ሰር ጆን ሞናሽ፡ ኤንጂነር፣ ኣማሓዳሪን ሓደ ካብ ዝዓበዩ ኣውስትራሊያውያን ወተሃደራዊ ኣዛዚን/ ኮማንደር ኢዩ ነይሩ። ንሱ ብናይ ኣመራርሓ ክእለቱን፣ ብልሑን (ኤንተሊጀንስ) ኢዩ ዝዝከር።

ደይም ነሊ መልባ (1861 ዓ.ም–1931 ዓ.ም)

ደይም ነሊ መልባ ብናይ ዓለም ደረጃ እቲ ዝለዓለ ናይ ምድራፍ/ ምዝማር ድምጺ ዝነበራ ውርይቲ ሰብ ነይራ። ኣብ ምሉእ ዓለም ከም “ንግስቲ ናይ መዝሙር/ ደርፊ” ፍልጥቲ፡ ንሳ እታ ቀዳመይቲ ብኣህጉራዊ ደረጃ ዝተፈልጠት ኣውስትራሊያዊት ደራፊት/ ዘማሪት ነይራ።

ሃገራዊ ማዕልታትን ጽምብል ባዓላትን

ናይ አውስትራሊያ ሃገራዊ ባዓላት፡ ብኡውሮጳዊ ሰፈራ ጀግኖሩ ነቶም ጽምብል ባዓላትን እምነ-ኩርንዓትን ናይ ታሪኽና የንጸባርቑ።

ውሱናት ዕለታት

- **አብ 1 ጥሪ፡** ምድማር ናይ ሓዲሽ ዓመት፡ ናይ ሓድሽ ዓመት ማዕልቲ ይኸበር።
- **26 ጥሪ፡** ማዕልቲ አውስትራሊያ፡ አውስትራሊያዊ ምዃኑ እንታይ ማለት ምዃኑ ናይ ምንጽብራቕ፡ ናይ ሎማ አውስትራሊያ ንምክባርን፡ ንናይ ሓባር ታሪኽና ድማ ሞላ-ምስጋና እንዝክረሉን እንቐርበሉን ጊዜ ኢዩ። እዛ ዕለት እዚኣ፡ ነቲ ምእታው ናይታ ቀዳመይቲ መርከብ ብ1788 ዓ.ም አብ ሲድኒይ ኮቭ፡ ዓመታዊ ዝኸራ ብፍሉይ ተመልከት።
- **25 ሚያዝያ፡** እንዝክ ማዕልቲ፡ አብ ጊዜ 1ይ ውግእ ዓለም ናይ አውስትራሊያን ናይ ነው ዚላንድን ክፍሊ ሰራዊት አብ ጋሊፖሊ ዝወረደላ ዓመታዊ ዝኸራ ተመልከት። እንዝክ ማዕልቲ፡ እታ ናይ ኩሎም አውስትራሊያውያን መስዋእቲ - ናይቶም አብ ኩናታት፡ ጐንጽታትን፡ ናይ ሰላም ምዕቃብ ተልእኾታትን፡ ዘገልገሉን ዝሞቱን እንዝክረላ ናይ ትካዝ ማዕልቲ ኢያ። ከምኡውን፡ እቲ ትብዓትን ግዴታን ናይ ኩሎም ደቂ ተባዕትዮን ደቀንስትዮን አባላት ሰራዊት ነኹብርን፡ ብዛዕባቲ ዝተፈለለየ ብዙሕ ትርጉማት ናይ ኩናት ካሉ፡ ንዝክርን ነመዛዝንን።
- **25 ታሕሳስ፡** ልደት፡ አብቲ ብምክንያት እቲ ልደት ናይ እየሱስ ክርስቶስ ናይ ክርስትያን ጽምብል ባዓል መሰረት ብምግባር፡ ህያብ ናይ ምውህሃብ ማዕልቲ ኢያ።
- **26 ታሕሳስ፡** ቦክሲንግ ደይ አካል ናይ ልደት ባዓል ኢዩ።

ዝተፈለለዩ ዕለታት

- **ናይ ሰራሕ ማዕልቲ ወይ ሸሞንተ ሳዓት ማዕልቲ፡ ናይ ሸሞንተ ሳዓት ናይ ሰራሕ ማዕልቲ** ናይ አውስትራሊያዊያን ሰራሕተኛታት ዓወታት ይብዓል - አብ ዓለም ቀዳመይቲ።
- **ፋሲካ፡** ከምቲ መግለጺ ናይቲ ክርስትያን፡ ብምክንያት ሞትን ትንሳኤን ናይ እየሱስ ክርስቶስ ብኸብሪ ይብዕል።
- **ናይ ንጉስ ዕለት ልደት/King's Birthday** እቲ ርእሲ ምምስራድዳር አውስትራልያ ብናይ ንጉስ ቻርለስ ሳልሳዊ/ King Charles III ልደት የብዕልዎ። ። እዚ ጽምብል ባዓል ዚ ብዘይካ አብ ወስተርን አውስትራሊያን ኩንስላንድን አብ ነፍስ ወከፍ ክፍሉ ሃገርን ንኡስን ክፍሉ ሃገርን አብ 2ይ ሰኑይ ወርሒ ሰነ ይውዕል።

ካልኣት ህዝባዊ ባዓላት

ካልኣት ህዝባዊ ባዓላት፡ አብ ዝተፈለለዩ ክፍሉ-ሃገራትን፡ ንኡሳን ክፍሉ-ሃገራትን ዓበይቲ ከተማታትን ይውዕሉ ኢዮም። ንኡብነት፡ እታ አውስትራሊያን ካፒታል ተራቶሪ፡ ካምቦራ ማዕልቲ ኣሎዋ፡ ሳውዝ አውስትራሊያ ውለንታዊያን ማዕልቲ ኣሎዋ፡ ወስተርን አውስትራሊያ ካኣ ማዕልቲ መሰረት/ ምስረታ ኣሎዋ።

ካልኣት ኣገደስቲ ዕለታት (ብዘይካ ህዝባዊ ባዓላት)

- **ናይ ስኒት ሰሙን፡** አብታ ሰሙን፡ 21 መጋቢት እውን ኢዩ ዝውዕል፤ ባዓል ናይ ባህላዊ ብዙሕነትና ድማ ኢዩ።
- **17 መስከረም፡** አውስትራሊያዊ ዜግነት ማዕልቲ፡ እቲ ብአውስትራሊያዊ ዜግነት ዝግለጽ ናይ ሓባር መተኣሳስቦና እነብዕለሉ ማዕልቲ ኢዩ፤ ከምኡውን ብዛዕባቲ ናይ ሃገርና መጻኢ አብ ምህናጽ/ ምቕራጽ ክንጻወቶ እንኸእል ግደ ነሰላስል።
- **ካብ 27 ግንቦት ክሳብ 3 ሰነ፡** ናይ ሃገራዊ ሪኮንሲለክሽን (ምሕረትን ዕርቂን) ሰሙን፡ እቲ ዝያዳ ብሉጽ ፍትሕን፡ ንሓድነት ብምሕላቕን አብ ሓድሕድ ብምክብባርን ድማ ማዕረ ሃገርን፡ ንምምዝጋብ ብሓባር እንጽዕተሉ ሰሙን ኢዩ።

አውስትራሊያዊ ህዝቢ

አውስትራሊያ፡ ሓንቲ ካብተን አብ ዓለም ኣዝየን ብዙሕ ዝዓይነቱ ሕብረተሰባት ኢያ። ዳርጋ 3% ናይቲ ህዝቢ ከም አቦሪጂናዊን/ ወይ ቶሪስ ስትሪይት ኢስላንደርን ይልል። ካብ ሓዲር ርብሳል ንላዕሊ ናይ አውስትራሊያ ተቐማጦ፡ ካብ 200 ንላዕሊ ሃገራት ተሰዲዶም ዝመጹ፡ አብ ወጻኢ ዝተወልዱ ኢዮም። እቲ ብዙሕነት ናይ ህዝቢ፡ ንአውስትራሊያ ሃብታም ናይ ዝተፈለለዩ ዓይነት ቋንቋታት፡ እምነታት፡ ልምድታትን ባህልታትን ይገብራ።

አውስትራሊያ፡ ከም ኣባል ናይቲ ናይ ሃገራት ኮሞንወልዝ መጠን፡ ምስ ዓባይ ብሪጣንያ ጌና ጥቡቕ ምትእስሳር ኣሎዋ።

ህዝቢ አውስትራሊያ ብአውስትራሊያዊ ዜግነቱ፡ እቲ ኣገዳሲ ናይ ውህደት ኪዳኑ አብቲ ብዙሕ ዝዓይነቱ ሕብረተሰብና፡ ሓበን ይስምዖ። አውስትራሊያዊ ዜግነት ማዕልቲ፡ ዓመት መጻ ዕለት 17 መስከረም ኢያ ትብዕል። ንኹልና አውስትራሊያውያን ዜጋታት፡ ሃገርና አብ ምህናጽን፡ መጻኢኣ አብ ምቕራጽን ክንጻወቶ እንኸእል ግደ ነሰላስላ ማዕልቲ ኢያ።

ናይ ኣውስትራሊያ ምጣነ-ሃብቲ

ኣውስትራሊያ፡ ርጉእን ተወዳዳሪን ምጣነ-ሃብቲ ኣሎዋ፤ ነቲ ኣበራባሪን/ ብርቱዕን ክኢላን ሰራሕተኛ-ሓይላ ካኣ ክብሪ ትህብ። እቲ ኣብ ኣውስትራሊያ ህዝቢ ብሓገስ ዘሕልፎ ብሉጽነት ናይ ህይወት፡ ሓደ ካብቶም ዝላዓሉ ኣብ ዓለም ኢዩ።

ዲክ ስሚዝ (1944 ዓ.ም ዝተወልደ)

ዲክ ስሚዝ ኣውስትራሊያዊ ናይ ቢዝነስ ሰብ፤ ፍትውን ናይ ግብረሰናይ ሰብን ኢዩ። ጸጋኡ ካብ ናይ ኤለክትሮኒክስ ቢዝነስ ኢዩ ኣጥርቶ፤ ኣውስትራሊያ ንኽትስጉም ድማ ሃብቱ ኣብ ጥቕሚ ኣውዲሉዎ። ንሱ ኣውስትራሊያዊ-ጥራይ ናይ መግቢ ካምፓኒ ተኼሉ፤ ከምኡ ድማ ካምፓኒታት ብኣውስትራሊያዊ-ዝውነን ክኹና ንምሕጋዝ፡ ሚልዮናት ዶላራት ገንዘብ ኣውፊሩ።

ብ1980 ዓ.ም 'ኣውስትራሊያዊ ናይታ ዓመት' ተሰሊሙ ነይሩ፤ ተክኒካዊ ምዕማሉን ከባቢያዊ-ዙርያ ዕቀባን ብዝምልከት እውን ብልጫ ሰዒሩ። እቲ 1ይ ኣውስትራሊያን እቲ ታዝማንን ባሕሪን፡ ብውዑይ ኣየር ባሉን (in a hot air balloon) ዝሰንጠቐ ሰብ ነይሩ። ብህንጡይ መንፈሱ፡ ብዓወቱ ኣብ ቢዝነስን ብሓርበኛነቱን ፍሉጥ ኢዩ።

እቲ ዕዳጋ

ናይ ኣውስትራሊያ ርጉእ ዘመናዊ ገንዘባዊ ትካላትን፡ ቀረጽን ንግዳዊ መምርሒታትን ንናይ ቢዝነስ ንጥፈታት ርጉእነት ይህብ። ናይ ኣገልግሎት ኢንዱስትሪታት፡ ቱሪዝም፡ ትምህርቲን ገንዘባዊ ኣገልግሎታትን፡ ዘጠቓለሉ፡ ካብ ናይ ኣውስትራሊያ ጠቕላላ ዘቤታዊ ፍርያት፡ ዕዞዝ ዓቕን የምህር።

ናይ ኣውስትራሊያ ምጣነ-ሃብታዊ ርግኣት፡ ንምውፋር ገንዘብ (investment) መሳጢት መዓርፎ ይገብራ። ናይ ኣውስትራሊያ ዕዳጋ ኣክሲዮን ሓደ ካብቲ ዝዓበየ ኣብ ዞና ኣስያ-ፓሲፊክ ኢዩ።

ንግዲ

ናይ ኣውስትራሊያ ናይ ንግዲ ኣዕፋኽ፡ ቻይና፡ ጃፓን፡ ዘየናይትድ ስታይትስ፡ ሳውዝ ኮሪያ፡ ሲንጋፖር፡ ህንዲ፡ ኒው ዘላንድን ዘየናይትድ ስታይትስን ኢየን። ናይ ኣውስትራሊያ ቀንዲ ንወጻኢ ዝሰደዱ ትሕዝቶ (exports)፡ ጭቡጥ ፍሓም/ ኮል፡ ጭቡጥ ሓጺን፡ ባህርያዊ ጋዝን ትምህርትን ቱሪዝም ኣገልግሎትን ኢዮም። እቲ ምጣነ-ሃብቲ ክፋት ኢዩ፤ ንግዲ ድማ ንናይ ኣውስትራሊያ ምጣነ-ሃብታዊ ብልጽግና ኩሉ ጊዜ ቀንዲ ኣበርካቲ ኢዩ።

ዕደና

ኣውስትራሊያ ብባህርያዊ ምንጪ፡ ከም ጭቡጥ ፍሓም/ ኮል፡ ነሓሲ፡ ሊኬፊድ፡ ባህርያዊ ጋዝን ማዕድናዊ ሓጺን ሃብታም ኢዩ። ኣብ ምሉእ ዓለም ላዕሊ ጠለብ ዘሎዎም ኢዮም።

አውስትራሊያ ከም ዓለማዊ ዜጋ

አውስትራሊያ፡ ከም ሓንቲ ጥዕይቲ/ ስነ-ስርዓት ዘለዋ ዓለማዊት ዜጋ፡ ብእትጻውቶ ግደ ኩርዕቲ ኢያ። አውስትራሊያውያን ነዚ፡ ንድኻታት ሰባት/ ኣህዛብ ኣብ ዓለም ብምሕጋዝ የመስከሩዎ/ የርእዮዎ።

ኣህጉራዊ ረዲኦትን ሰብኣዊ ስጉምትታትን

እቲ ናይ አውስትራሊያዊ መንግስቲ ኣህጉራዊ ናይ ረዲኦት ፕሮግራም፡ ድኽነት ንምትሓትን ዘላቂ ምዕብልና ንምምዝጋብን፡ ንዝምዕብላ ሃገራት ይሕግዝ። እዚ ድጋፍ ኣብቲ ዞናን ኣብ ምሉእ ዓለምን ሰባትን መንግስታትን ብምሕጋዝ ይካየድ።

ኣብ ሃገርና ወይ ኣብ ወጻኢ ሃገራት ከበድቲ ሓደጋታት ከጋጥሙ ከሎዉ፡ አውስትራሊያውያን ዓቢ ልግሲ የርእዮ። ተኸታታሊ ስቓያት ንዝወርደን ሃገራት፡ ብግላዊ ወፊያን ብናይ ረዲኦት ፕሮግራምን ኣቢልና፡ ኩሉ ጊዜ ብስራዕ ነወፊ አውን ኢና።

ብ2018 ዓ.ም፡ ዶክተር ሪቻርድ ሃሪስን ዶክተር ክሪይግ ቻለንን እቲ ካልኣይ-ዝለዓለ አውስትራሊያዊ ድፍረት ንኻን፡ እቲ ናይ ትብዓት ኹኹብ፡ ኣብ ርእሲኡውን ን12 ትሕቲ-ዕድመን ኣሰልጣኒአምን ካብቲ ዝተደበደዎ ናይ ብዓቲ ሰንሰለት ኣብ ታይላንድ ንምድሓን ብዝገበርዎ ፈተነታት መዳል ኦፍ ዘ ኦርደር ኦፍ አውስትራሊያ (OAM) ተሰሊሞም።

ንጡፍ ተሳትፎ ኣብ ኣህጉራዊ መጋባእያታት

አውስትራሊያ፡ ካብ ምጅማሩ ካብ 1945 ዓ.ም ኣትሒዛ፡ ንጥፍቲ ኣባል ናይ ሕቡራት ሃገራት (UN) ኢያ። አውስትራሊያ፡ ብናይ 1951 ዓ.ም ናይ ሕ.ሃ ናይ ስደተኛታት ስምምዕ/ ውዕል መሰረት ስደተኛታት ምዃናም ንዝተለለዩ ሰባት፡ መጸግዒ/ዕቑባ ትህብ። ከምኡውን ናብ ዝምዕብላ ሃገራት ናይ ሕ.ሃ ምዕቃብ-ሰላም መደባትን ሰብኣዊን ህጹጽ ረዲኦታትን ኣበርክቶ ትገብር፤ ምስ ናይ ሕ.ሃ ናይ ትምህርቲ፤ ሳይንስን ባህላዊ ውድባትን ካል ልዑል ተራ/ ግደ ኣሎዎ።

ብ1971 ዓ.ም አውስትራሊያ ምሉእ ኣባል ናይቲ ውድብ ኤኮኖሚያዊ ምትሕግጋዝን ምዕባለን (OECD) ኩነት። እታ (OECD) ናይ ዓለም ንግዲ እናስፋሕፋሕካ ከሎኻ፡ እቲ ኤኮኖሚያዊን ማሕበራዊን ህይወት ናይ ህዝብታት ኣብ ምሉእ ዓለም ንምምሕያሽ ዕላማ ትገብር።

አውስትራሊያ፡ ኣብቲ ኤስያ-ፓሲፊክ ዞና ጥቡቕ ምትሕብባር ኣጸቢቓ ትድግ። ኣብቲ ኤስያ-ፓሲፊክ ምትሕግጋዝ፤ ኢስት ኤስያ ሳሚትን፤ ኣብቲ ፓሲፊክ ኣይላንድስ ፎረምን ንጥፍቲ ኣባል ኢያ። ኣብ 'ውድብ ናይ ደቡብ-ኤስያ ሃገራት ዝርርብ' ጃንዳ ኢያ፤ ኣብቲ እተካይዶ ዞናዊ ፎረም ካል ትሳተፍ ኢያ።

ዶክተር ካተሪን ሀምሊን AC (ዘተወልደት 1924 ዓ.ም - 2020 ዓ.ም)

ዶክተር ካተሪን ሀምሊን ናይ ማህጸን ዶክተር ነይራ፤ ኢትዮጵያዊያን መንእሰያት ደንስትዮ ካብ ናይ ስቓይ ህይወት ብምድሓን ዝተወርዮት። ካብ 1959 ዓ.ም ኣትሒዛ ኣብ ኣዲስ አበባ፡ ኢትዮጵያ፡ ኣብ ሕርሲ ጉድኣ - ቊስሊ ሕርሲ (obstetric fistula) ተባሂሉ ዝፍለጥ - ንዝወረደን ደቀንስትዮ ብምሕጋዝ ሰራሓ። ከምዚ ዝዓይነቱ ውሽጣዊ ጉድኣት ዝወርደን ደቀንስትዮ፡ ናይ ኣካላተን ኣሰራርሓ ከቈጸጸራ ኣይክእላን'የን፤ በዚ ካል፡ ብሕፍረት ይውሓጣን ካብ ማሕበረሰባተን ንጹላት ይኹናን።

ዶክተር ሀምሊንን ብዓል-ቤታን ነቲ 'ኣዲስ አበባ ናይ ቊስሊ ሕርሲ ሆስፒታል' (Addis Ababa Fistula Hospital) ሰራሐም/ ኣቀሓም። ብዝገበሩዎ ጸዕርታት፡ ኣሸሓት ደቀንስትዮ ምሉእን፤ ጥዕና ዝመልኦን ህይወት ንኸመርሕ ንገዝእን ከምለሳ ይኸእላ ኣሎዎ።

ብ1995 ዓ.ም፡ ዶ. ሀምሊን፡ ኮምፓኒዮን ኦፍ ዘ ኦርደር ኦፍ አውስትራሊያ (OAC) ኮይና፡ እቲ ዝልዓለ አውስትራሊያዊ ስልማት፡ ተሰሊሞ።

አውስትራሊያዊ ኖበል አክሊል ዝደፍኡ/ ክብሪ ዝረኽቡ

አውስትራሊያ ብሳይንስን ናይ መድሃኒት ምርምርን(ረስርቶ) ፍልጥቲ ኢያ። እዞም ዝስዕቡ አውስትራሊያውያን ኣብዞም ዓውደ-ስራሕቲ ኖበል ብልጫ ስዒሮም።

- **ፕሮፈሰር ዊልያም ብራግን (1862 ዓ.ም-1942 ዓ.ም) ላውረንስ ብራግን (1890 ዓ.ም-1971 ዓ.ም):** ናይ ፊዚክስ ፈላጣት፡ ዊልያም ብራግ (አቦ) ላውረንስ ብራግን (ወዱ)፡ ብ1915 ዓ.ም፡ ኤክስ-ረይ (X-rays) ብምጥቃም ብዛዕባ ናይ ክሪስታል ቅርጺታት (the analysis of crystal structure by means of X-rays) ብዘካየዱ ምርምር፡ ንስለ ኣገልግሎቶም ክልቲኦም ብሓባር ስራሕቲ ኖበል ብልጫ ተሰሊሞም።
- **ሰር ሃወርድ ዋልተር ፍሎረይ (1898 ዓ.ም-1968 ዓ.ም):** ናይ ፊሳ ምርምር ክእለት ዝነበሮ ፓቶሎጂስት (pathologist)፡ ኣብ ኣደለይድ፡ ደቡብ አውስትራሊያ ዝተወልደ፡ ብ1945 ዓ.ም ፕንስሊንን፡ ናይ ምፍቀስ ሓይሉ ኣብ ልዕሊ ዝተፈላለዩ ናይ ረኽሲ ሕማማትን ብምፍጣሩ (ብሓባር) ናይ ፊዝዮሎጂ ወይ መድሃኒት ኖበል ብልጫ ተሰሊሞም።
- **ሰር ፍራንክ ሙክፋርሊይን ቡርነት (1899 ዓ.ም-1985 ዓ.ም):** ሙዲካል ሳይንቲስትን ባዮሎጂስትን ፡ ኣብ ቪክቶርያ ዝተወልደ፡ ብ1960 ዓ.ም ድማ ናይ ኣካላት ጸረ-ኢንፌክሽን-ዓቕሚ ብርግኣት ጽሮት ምድላብ ን ጸረ-ኣካላት ብሰለይታ ጽሮት ምሃብ (acquired immunological tolerance) ፍልጠት ብምድህሳሱ (ብሓባር) ናይ ፊዝዮሎጂ ወይ መድሃኒት ኖበል ብልጫ ተሰሊሞም።
- **ሰር ጆን ካረው አክለስ (1903 ዓ.ም-1997 ዓ.ም):** ፊዝዮሎጂስት (physiologist)፡ ኣብ መልበርን ዝተወልደ፡ ብ1963 ዓ.ም ድማ ‘ብዛዕባ ናይ ኣቶም -ve ወይ + ve ወልዓ ዘሎ ብልሓት (መካኒዝም) ናይ ምፍትታሕን - ምግታእን ባህርያት ኣብቲ ወሰናትን ወይ ማእከላይ ክፍልታት ናይቲ ነርቭ-ዋህዮ ግዳማዊ ኣካል (መምብረይን) ሳይንሳዊ ዳህሳስ ብምግባሩ (ብሓባር) ናይ ፊዝዮሎጂ ወይ መድሃኒት ኖበል ብልጫ ተሰሊሞም።
- **ሰር በርናርድ ካትዝ (1911 ዓ.ም-2003 ዓ.ም):** ፊዚሻንን ባዮፊዚክስትን ፡ ኣብ ጀርመን ዝተወልደ፡ ብ1941 ዓ.ም አውስትራሊያዊ ዜጋ ኮይኑ። ብ1970 ዓ.ም ድማ ብዛዕባ ናይ ኣካላት ፈሳሲን ኢምዩን መልስታት (ጸረ ንዝኩኑ ነገራት) ዝተኣሳሰረ ኣብ ናይ ነርቭ መዓርፎታትን እቲ ብልሓት ናይ ኣካዛዝናኦምን፡ ምፍታሕን፡ ኣነቓቕላታቶምን ዘሎ መተሓላለፊታትን፡ ሳይንሳዊ ዳህሳስ ብምግባሩ ናይ ፊዝዮሎጂ ወይ መድሃኒት ኖበል ብልጫ ተሰሊሞም።
- **ፕሮፈሰር ጆን ወርካፕ (1917 ዓ.ም-2007 ዓ.ም):** ኮሚስት ፡ ኣብ ሲድኒይ ዝተወልደ፡ ብ1975 ዓ.ም (ብሓባር) ብዛዕባ ሓድ ክፍሊ ናይ ኮሚስትሪ፡ ስለሳዊ ኣሰራርዓ ኣቶምን ሞለክዩልን፡ ኣብ ኮሚካል መስርሕ - ኤንዛይም ከም መቃላጠፊ - ዝፈጥሮ ውጽኢትን፡ ብዘካየዱ ስራሕ ድማ ብኮሚስትሪ ኖበል ብልጫ ተሰሊሞም።
- **ፕሮፈሰር ፒተር ዶሀርቲ፡ ኢሚዩኖሎጂስት ፡** ብ1940 ዓ.ም ኣብ ኩንስላንድ ዝተወልደ፡ ብ1996 ዓ.ም (ብሓባር) ብዛዕባ ናይ ፍልዩነታት እቲ ኣብ ክንዲ ብኣንቲቦዲስ፡ ብዋህዮ ዝተሰነዩ ኢምዩን ምክልኻል ብዘካየዱ ሳይንሳዊ ዳህሳስ ናይ ፊዝዮሎጂ ወይ መድሃኒት ኖበል ብልጫ ተሰሊሞም።
- **ፕሮፈሰር ባሪ ማርሻልን፡ ጋስትሮኤንተሮሎጂስት (ብ1951 ዓ.ም ዝተወልደ)፡ ዶክተር ሮቢን ዋረንን፡ ፓቶሎጂስት** (ብ1937 ዓ.ም ዝተወልደ)፡ ብ2005 ዓ.ም ክልቲኦም ብሓባር ...ብዛዕባ ኣብ ጨጉራን ማዓናጡን ዝፍጠሩ ባክተሪያን ዝተጠወዩ ባክተሪያን ('the bacterium *Helicobacter pylori*') ዘስዕቡዎ ናይ ከስዕ ነድሪን፡ ናይ ውሽጢ ኣካላት ቕስሊን ካልኣት ውሽታዊ ሕማማትን ዝምልከት፡ ብዘካየዱ ሳይንሳዊ ዳህሳስ ናይ ፊዝዮሎጂ ወይ መድሃኒት ኖበል ብልጫ ተሰሊሞም።
- **ፕሮፈሰር ኤልሳበጥ ሄለን ብላክበርን፡ ባዮሎጂስት** (ብ1948 ዓ.ም ኣብ ሆባርት ዝተወልደት)፡ ብ2009 (ብሓባር) ብዛዕባ ክሮሞሶምስ ከመይ ብተሰመረስን እቲ ኤንዛይም ተሰመራስን ይሕሎዉ ('for the discovery of how chromosomes are protected by telomeres and the enzyme telomerase') ብዘካየዱ ሳይንሳዊ ዳህሳስ ናይ ፊዝዮሎጂ ወይ መድሃኒት ኖበል ብልጫ ተሰሊሞም።
- **ፕሮፈሰር ብራይን ፒ. ሸሚት፡ ኣስትሮኖሚር** (ብ1967 ዓ.ም ዝተወልደ)፡ ብ2011 ዓ.ም (ብሓባር) ኣብ ልዕሊ ሓደ ርሑቕ ዝኾነ ኮፕብ (ሱፐርኖቫኦ) ብዘካየዱ ትዕዛብቲ ብዛዕባቲ ቅልጡፍ ኣዘራጋሕ ናይዛ ኣድማስ (universe) ብዘቐረበ ሳይንሳዊ ዳህሳስ ብፊዚክስ ኖበል ብልጫ ተሰሊሞም።

እዚ ዝስዕብ አውስትራሊያዊ ብስነ-ጽሑፍ ኖበል ብልጫ ተሰሊሞም።

- **ፓትሪክ ዋይት (1912 ዓ.ም-1990 ዓ.ም):** ኖቪሊስትን ፕላይራይትን፡ ካብ አውስትራሊያውያን ወለዲ ኹይት፡ ኣብ ሎንዶን ተወለዱ። ብ1973 ዓ.ም ብናይ ቅኔን ሳይኮሎጂካዊ ዛንታ ኣርትን፡ ብቲ ሓድሽ ምዕራፍ ናብ ስነ-ጽሑፍ ዘተኣታተወ ኣበርክቶኡ፡ ፓትሪክ ዋይት ብስነ-ጽሑፍ ኖበል ብልጫ ተሰሊሞም።

ክፍል 6

አውስትራሊያዊ ዛጎታና

አውስትራሊያዊ ዛንታና

ናይ አውስትራሊያ ዛንታ ብብዙሓት ሰባትን ተረኽቦታትን ዝተቐርጸ ኢዩ።

አቦሪጂናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንድን ኣህዛብ

ቀዳሞት ተቐማጦ ህዝብታት ኣብ አውስትራሊያ፡ አቦሪጂናዊናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንድን እቶም ኣብ ዓለም ዝገደመን፡ ዝቐጽል ህያው ባህልን ልምድታትን ዘሎዎም፡ ኢዮም።

እቲ ኣርክሮሎጂካዊ መዝገብ፡ አቦሪጂናዊ ህዝብታት ናብ አውስትራሊያ ቅድሚ 65,000ን 40,000ን ዓመታት ከም ዝመጹ የመልከት። ይኹን'ምበር፡ እትም አቦሪጂናዊያን ህዝብታት፡ ምስ ዛንታታት ኣፈጣጥራ ናይዛ ምድሪ እዚኣ የተኣሳሰርዎ፤ ብኡ መሰረት፡ ናይ ኣፈጣጥራኡም ዛንታታት ካብ ምጅማር ጊዜ ዝጅምር ምዃኑ ይኣምኑ።

አቦሪጂናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንድን ህዝብታት፡ ጌና ከሳብ ዕለተ-ሎሚ ዝምርሖሎም መዋእል ዝዕድመኦም እምነታትን ልምድታትን ኣሎዎም። ኣብ ዛንታታቶምን፡ ብኣርትን ሳዕስዒትን ዝግለጹ፡ ምስዛ ምድሪ ዓሚቑ ዝምድና ኣሎዎም።

ቋንቋታት

ቅድሚ ናይ ኣንግሊዝ ሰፈራ፡ ኣብ አውስትራሊያ ካብ 700 ንላዕሊ ቋንቋታትን ላህጃታት ብአቦሪጂናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንድን ህዝብታት፡ ይዝውተር ነይሩ። ሎሚ ዋላ'ኺ ካብ 20 ንታሕቲ ጌና ናብ ቁልዑ ዝሰጋገራ እንተ ሃለዋ፡ ካብ 100 ንላዕሊ ካብዘን ቋንቋታት እዚኣን፡ ጌና ኣብ ጥቕሚ ኣሎዋ። እቲ ኣፋዊ ታሪኻት ናይቲ ጥንታዊ ባህልታት፡ ኣዝዮም ኣገደስቲ ኢዮም፤ ምኽንያቱ፡ እቲ ዛንታ ናይቲ ህዝብን ናይታ ምድርን ስለ ዝነግሩ።

እቲ ምሕላም

እቲ ምሕላም ምዕራባዊ ኣጸዋውዓ ኢዩ፤ መብዛሕትኡ ጊዜ እቲ ስርዓት ናይ ፍልጠት፡ እምነትን ስነ-ስርዓትን፡ እቲ ንህይወት ናይ አቦሪጂናዊ ህዝብታት ዝመርሖ፡ ንምግላጽ ዝዝውተር።

እቶም ዛንታታት ናይቲ ምሕላም፡ ነቶም ቁልዑ ብወለዶምን ሽማግሌታት ሰባትን ኢዮም ዝንገሩ። እዞም ዛንታታት እዚኣም፡ ነቶም ቁልዑ ምድሮም ከመይ ኢላ ከም ዝተቐርጸትን ከም ዝተነበረትን ይምህሩዎም። እዞም ዛንታታት እዚኣም፡ ነቶም ቁልዑ ተግባራዊ ትምህርቲ፡ ከምኒ ኣብቲ ጫካ መግቢ ኣበይ ከም ዝርከብ፡ እውን ይህቡዎም ኢዮም።

ዛንታታት ናይቲ ምሕላም፡ ሙዚቃ፡ ደርፊ/ መዝሙር፡ ሳዕስዒትን ብምጥቃም ኢዮም ዝንገሩ። አቦሪጂናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንድን ህዝብታት ከደርፉን ከስዕስዑን ከሎዉ፡ ናብ ኣቦዋቶም ብጣዕሚ ዓሚቑ ምትእስሳር ይስምዎም።

እቲ ኣስሊመልከዕ ናይ ጥንታዊ ኣርት፡ ውቕሮ ከውሒ ወይ ቅብእታትን ብመሬት ቅርጽታትን ኢዮም ነይሮም። እቶም ኣብቲ ሰጄናዊ ክፍልታት ናይ አውስትራሊያ ዝርከቡ ሰባት፡ ቅርጽታት ናይ ሰብን፡ እንስሳታትን፡ ኣምራትን መናፍስትን ክቐብሉ ዕንከሎዉ፡ ሰባት ካብ ማእከላይ አውስትራሊያ ብዓይነት፡ ነጡብጣብ፡ ክብታትን ፍሉያት ባህላዊ ኣምራትን ብምጥቃም፡ ነታ ምድሪ ወይ ዛንታታት ካብቲ ምሕላም ዝምስል፡ ዝረኣ ናይ ኣርት መግለጺ ፈጢሮም።

ሎሚ እቲ ምሕላም ንአቦሪጂናዊ ህዝቢታት ኣገዳሲ ኩይኑ ይቐጽል።

ካካዱ አቦሪጂናዊ ኣርት

እቶም ናይ መጀመርያ ኤውሮጳውያን ኣብ ኣውስትራሊያ

ናይ ፈለማ ኤውሮጳዊ ድህሰሳ

ብ17ኛ ክፍለ-ዘመን፡ ኤውሮጳውያን ዳህሰስቲ እቲ ብከፊል፡ ‘Terra Australis Incognita’ - እቲ ዘይተፈልጠ መሬት ናይ ደቡብ፡ ኢሎም ዝጸውዕዎ ረኽቡ። ብ1606 ዓ.ም ሓደ ዊለም ጃንስዙን ዝብሃል ወዲ ዳች (ሆላንዳዊ)፡ ነቲ ምዕራባዊ ወገን ናይ ኬፕ ፑርክ ፕንሲልቫኒያ ኣብቲ ሰሜናዊ ጫፍ ናይ ኣውስትራሊያ ኣብ ካርታ ኣውጽኦ ነደፈ። ኣብቲ ከባቢ ናይቲ ጊዜቲ፡ ብሉዊስ ደ ቶረስ እትምራሕ ሓንቲ ናይ ስፓኛ መርከብ እቲ ስትሪይት ሰንጢቓ ናብ ሰሜን ኣውስትራሊያ ሰገረት።

ድሓር ኣብ 1600ታት፡ ዳቻዊያን ባሕረኛታት ነቲ ገማግም ናይ ምዕራባዊ ኣውስትራሊያ ዳህሰሱ፤ ነቲ ቦታ ካኣ ‘ሓዳሽ ሆላንድ’ ኢሎም ጸውዑዎ።

ብ1642 ዓ.ም፡ ኣበል ታስማን ነቲ ሓዳሽ ገማግም፡ ሎሚ ታስማኒያ ‘Van Diemen’s Land’ ኢሉ ዝጸውዖ ዳህሰሰ። ከምኡውን፡ ኣሽሓት ማይልስ ናይ ኣውስትራሊያ ገማግም ኣብ ካርታ ነደፈ። እታ ዘይወድኦ ማፕ ናይ ሓዳስ ሆላንድ፡ ንሱ፡ እታ መሬት ብሰሜን ናብ ፓፑዋ ኒው ጊኒያ ተላጊባ ከም ዝነበረት፡ ይኣምን ከም ዝነበረ ተርእይ።

እቲ ቀዳማይ እንግሊዛዊ ሰብ ኣብ መሬት ኣውስትራሊያ እግሩ ዝረገጸ፡ ዊሊያም ዳምፒየር ነይሩ። ብ1684 ዓ.ም፡ ኣብቲ ገማግም ሰሜን-ምዕራብ በጺሑ። እቲ መሬት ከባብ ክንድቲ ደረቕን ዶራንን ብምንባሩ፡ ንንግዲ ወይ ሰፈራ ጠቓሚ ኢዩ ኢሉ ኣብ ጸብጻብ ኣየእተዎን።

ኣበል ናይ ታስማንማፕ ናይ ኒው ሆላንድ፡ 1644 ዓ.ም

ካፕቲይን ጆይምስ ኩክ

ክሳብ እንግሊዛዊ ሰብኣይ፡ ጆይምስ ኩክ ብ1770 ዓ.ም ኣብቲ ምብራቕ ገማግም ኣውስትራሊያ ዝበጸሕ፡ ብ ኤውሮጳውያን ኣይተዳህሰሰን ነይሩ። ኩክ፡ ብመንግስቲ እንግሊዝ ንናይ ድህሰሳ ጉዕዞ ናብቲ ደቡብ ፓሲፊክ ኢዩ ተላኢኹ ነይሩ። ነቲ ምብራቕ ገማግም ነዲፉ፤ መርከቡ - ኤንዲፑር - ኣብ ቦታኒ በይ ዳርጋ ደቡብ ናይ ሎሚ/ ዘመናዊት ሲድኔይ ኣበጸሐዎ። ጆይምስ ኩክ ነዚ ምድሪ 'ኒው ሳውዝ ወልስ' ብዝብል ስም ጸዊዑዎ፤ ናይ ንጉስ ጆርጅ III ኢዩ ካኣ በሎ።

መጉዓዝያ ገበነኛ

ኣውስትራሊያ ብጣዕሚ ፍልይቲ ኢያ፤ ማለት፡ መብዛሕትኦም ናይ መጀመርያ ኤውሮጳውያን ሰፋሮ ገበነኛታት ኢዮም ነይሮም። ድሕሪ ሕቡራት መንግስታት ኤመሪካ ናጽነታ ምምዝጋብ፡ ዓባይ ብሪጣንያ፡ ነቶም ገበነኛታታ ናብኡ ክትሰድድ ኣይትኽእልን ነይራ፤ ቤት ማእሰርቲታት ናይ እንግሊዝ ካኣ ብጣዕሚ ተጻቢቡ ነይሩ። ብ1786 ዓ.ም፡ ዓባይ ብሪጣንያ ገለ ካብቶም ገበነኛታ ናብቲ ሓዳሽ ግዝኣት ናይ ኒው ሳውዝ ወልስ ከተግዕዝ ወሰነት።

እታ ቀዳመይቲ ግዝኣት

እቲ ቀዳማይ ገዛኢ ናይታ ግዝኣት፡ ኒው ሳውዝ ወልስ፡ ካፒታኖ Arthur Phillip ነይሩ። ንሱ፡ ነታ 'ቀዳመይቲ መርከብ' ብ26 ጥሪ 1788 ዓ.ም ናብ ሲድኔይ ኮቭ ብምምራሕ፡ 11 መራከብ ካብ ዓዲ እንግሊዝ ናብቲ ካልኦ ወገን ናይ ዓለም ብሰላም ኣምጺኡ፤ ኣብዛ ዓመታዊ ዝኸሪ ናይዛ ዕለት እዚኣ ኢዩ፡ ንሕና ዓመት-መጻ ማዓልቲ ኣውስትራሊያ እነኹብር/ እነብዕል።

እቶም ናይ ፈለማ ዓመታት ሰፈራ

እቶም ናይ ፈለማ ዓመታት መግዛእታዊ ሰፈራ፡ ብጣዕሚ ከበድቲ ነይሮም። ሰባት ከይጠምዩ ንምርግጋጽ፡ ፊሊፕ- እቲ ገዛኢ- ነፍስ ወከፍ ሰብ፡ ነብሱን ኦፊሰራቱን እውን፡ ሓደ ዓይነት ዕድሎት ከም ዝወሰድ ገይሩ። ሳላ ተራ- ኣስተውዓሊነቱን ቁራጽነቱን እታ ጉጅለ-ሰፋሮ (ግዝኣት) ነቶም ናይ ፈለማ ከበድቲ ዓመታት ንኸትሰግሮም ሓጊዙ።

ኣብ ጊዜቲ ናይ ፈለማ ሰፈራ ገበነኛታት ኣበርቲዖም ሰሪሖም። እቶም ፍርዶም ዝወድኡ፡ ነጻ ደቂ-ተባዕትዮን ደቀንስትዮን ኮኩ፤ ክሰርሑን ስድራ ቤት ክናብዩን ድማ ናብቲ ማሕበረሰብ ክሕወሱ ተገብረ።

እታ 1ይቲ መርከብ ካብ ዓባይ ብሪጣንያ ዝተበገሰት - ብ1788 ዓ.ም ኣብ ሲድኔይ ኮቭ ዝኣቶወት

ናይ ተሳትፎ-ዕድላት

አብ ኣውስትራሊያ ናይ መጀመርያ ኤውሮጳውያን ኣህዛብ፡ መብዛሕታኦም እንግሊዝ፡ ስኮቲሽ፡ ወልሽን ኣየራሽን ኢዮም ነይሮም። እቶም ስኮቲሽ፡ ወልሽን ኣየራሽን መብዛሕታኦ 2ዜ ምስ እንግሊዝ ኣብ ጉነጽ ኢዮም ነይሮም፤ ኣብ ኣውስትራሊያ ግን፡ ኣርባዕቲኦም ጉጅለታት ብጥቡቕ ብሓባር ተቐመጡን ሰርሑን።

ገበነኛታትን ገበነኛታት-ነበርን ኣብታ ግዝኣት ሓድሽ ናይ ተሳትፎ-ዕድላት ክረኽቡ ጀመሩ። ገለ ገበነኛታት-ነበር በቢመንገዶም ከም ነጋዶ ቢዝነሳት ኣቑሙ። ካልኦት ካኣ ከም ሓረስቶት፡ ናይ ንግዲ-ሰባት፡ ሰብ-ዱካናትን ወነንቲ እንዳመስተታትን/ ፓፓትን ብምጂን ጽቡቕ ኩዳ።

ካሮላይን ቺቮልም (1808 ዓ.ም-1877 ዓ.ም)

ካሮላይን ቺቮልም፡ እታ ኣብተን ናይ ፈለማ ግዝኣታት፡ ኩነታት/ ናብራ ናይ በይነን ዝነበራ ደቀንስትዮ ዘመሓየሸት ቀንዲ ናይ ማሕበራዊ ጽገና ተዋሳኢት ነይራ። ናብ ኣውስትራሊያ ብ1838 ዓ.ም ምስ ናይ ሰራዊት ኦፊሰር ሰብኣያን 5 ቁልዑን መጸኢ። ነተን ኣብ ጽርግያታት ናይ ሲድነይ ዝነበራ ስደተኛታት ደቀንስትዮ ሓጊዛ። ኣብ ውሽጢ ቁሩብ ዓመታት፡ ኣብ ኩሉቲ ግዝኣት፡ 16 ናይ ስደተኛታት ደቀንስትዮ ሆስቴላት ኣቑመት።

ካሮላይን ናይቶም ናብተን ግዝኣታት ዝገሹ ዝነበሩ ሰባት ህይወት/ ኑሮ ኣብተን መራክብ ንምምሕያሽ ብርቱዕ ጽዒራ። ከምኡውን፡ እቲ ዕንክሊል/ ምምልላስ ናይ ተጸባይነትን ድኽነትን ኣብ ምስባር ንምሕጋዝ፡ ንሽጉራት ሰባት ናይ ልጃሕ ፕላን ገበረት።

ሎሚ፡ ብዙሓት ካብ ናይ ኣውስትራሊያ ቤት ትምህርታት፡ ብስም ካሮላይን ቺቮልም፡ ዝተጸውዓ ኢዮን። ከም 'እታ ናይ ስደተኛታት ዓርኪ' ተፈልጠት፤ በቲ ሰባት ሓዱሽ ህይወት ኣብ ምጅማር ንምሕጋዝ፡ እተካይዶ ዝነበረት ዘይሕለል ጻዕራ ድማ ትዝከር።

ኣማሓዳሪ ማክኳሪ

ከም ኣማሓዳሪ ፊሊፒ፡ ኣብቲ ናይ ፈለማ ታሪኽና ኣማሓዳሪ ላቸላን ማክኳሪ ኣገዳሲ ቦታ ይሕዝ። ንግዝኣት ኒው ሳውዝ ወልስ ከም ናይ ገበነኛታት ግዝኣት ዘይኮነስ፡ ናብ ሓንቲ ናጻ ሰፈራ ብምምዕባል፡ ካብ 1810 ዓ.ም ከሳብ 1821 ዓ.ም ኣምሓዲሩዋ ኢዩ። ኣጠቓቕማ ሕርሻ ኣምሓይሹ፤ ሓደስቲ ጐደናታትን ህዝባዊያን መሳለጥያታትን ሃኒጹ፤ ንናይ ኣውስትራሊያ ድህሰሳ እውን ኣተባቢዑ ኢዩ።

ኣማሓዳሪ ማክኳሪ፡ ንትምህርቲ ገንዘብ ሰለዑ፤ ገበነኛታት ናይ ዝነበሩ መሰል ካኣ ኣኸቢሩ። ንገለ ገበነኛታት-ነበር ናይ ፈራዶን ህዝባዊ ኣገልገልትን ዝበሉ ስራሕ ሂቡ።

ኣማሓዳሪ ማክኳሪ ፡ በቲ ኣብታ ግዝኣት ዝገበሮ ኣምንታዊ ለውጥታት ኣብ ታሪኽ ይኸበር ኢዩ። ማክኳሪ ዩኒቨርሲቲ ኣብ ኒው ሳውዝ ወልስ ብስሙ ኢያ ተጸዊዓ።

ናይ ገበነኛ ውርሻ

እቲ ናይ ኣማሓዳሪ መዝነት ንሓደ ሰብኣይ ካብ መጠን ንላዕሊ ዓቢ ስልጣን ከም ዝኸነፍ ሓሳብ/ ተራእዩ ነይሩ፤ ስለዚ፡ ብ1823 ዓ.ም ነቲ ዝስዕብ ኣማሓዳሪ ምኽሪ ክህብን ነታ ግዝኣት ከምሓይሽን እቲ ናይ ኒው ሳውዝ ወልስ ሓጋጊ ካውንስል ቁመ።

ዓባይ ብሬጣንያ፡ ብ1840 ዓ.ም ናብ ኒው ሳውዝ ወልስ፡ ብ1852 ዓ.ም ናብ ታዝማኒያ፡ ብ1868 ዓ.ም ካኣ ናብ ወስተርን ኣውስትራሊያ፡ ገበነኛታት ምስዳድ ኣቑመት። ብድምር፡ ካብ 160,000 ንላዕሊ ገበነኛታት ናብ ኣውስትራሊያ ተጋዒዞም። እቲ ፍልልይ ኣብ ሞንጎ ገበነኛታት-ነበርን እቶም ተቐማጦን/ ሰፋሮን ቐስ-ብቐስ ጠፍኡ። ካብቲ 1850'ታት፡ እቶም ናይ ግዝኣት ሰፋሮ፡ ነብሶም ባዕሎም የምሓድሩ ነይሮም፤ ከምኡውን፡ ዝኸበር ሕብረተሰባት ክሃንጹ ደለዩ። ብዙሓት ኣውስትራሊያውያን ብናይ ገበነኛ ውርሻኦም ኩሩዓት ኩይኖም።

አቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት ካብ ናይ ኤውሮጳዊ ምቕማጥ ንድሓር ብ1788 ዓ.ም

ብ1788 ዓ.ም፡ ኣብ መጀመርያ ናይቲ ኤውሮጳዊ ሰፈራ፡ ኣብ ኣውስትራሊያ፡ ካብ 750,000 ክሳብ 1.4 ሚሊዮን አቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት ከም ዝነበሩ ይግመት። እዚ ነቶም ዳርጋ 250 ውልቀ ቢሄራትን ካብ 700 ንላዕሊ ዝኹኑ ናይ ቋንቋ ጉጅለታትን ችግሮታልል።

እታ መንግስቲ እንግሊዝ፡ ግዝኣታታ ኣብ ኣውስትራሊያ ከተቐውም ከላ፡ ምስቲ አቦሪጅናዊ ህዝቢ ውዕል ኣይገበረትን። እቲ ናይ እንግሊዝ ስልጣናት ነቲ መሬት ክሰፍሩዎ ብሕጊ ዝግብኦም ከም ዝነበረ ኣሚኖም ነይሮም።

እቶምአቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት፡ ናይ ዝሓር ርእሶም ኤኮኖሚን፤ ምስታ ምድሪ ድማ ጥንታዊን ብዕምቁት ዝሰረተን ምትእስሳር ነይሩዎም። ኣብታ ሓደ እዋን ኣብ ትሕቲ ናይ ዝሓር ርእሶም ሕጊ ዝነበሩላ ዝነበሩ፡ ህዚ ሕግታት ናይቶም ሓደስቲ መጻእቲ ክቐበሉ ይግደዱ ነይሮም። እቶም ሓደስቲ መጻእቲ፡ ዕዳማት ኣይነበሩን፤ ብሓፈሻኡ ካኣ ቅቡላት ኣይነበሩን።

እቶም መንባብሮታት ናይቶምአቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት፡ በቲ ምምጻእ ናይ እንግሊዝ ግዝኣታዊ ሰፋሮ ብዘይ መጠን ተቐይሮም ነይሮም። እቶም ዝሓር፡ ሓዱሽ ማሕበራዊ፡ ኤኮኖሚያዊን ሃይማኖታዊን ስርዓታት ብግዲ ከተኣታትዉ ኣብ ዝገብሩዎ ዝነበረ ፈተነታት ኩሉ፡ ህይወት ይጠፍእ፡ መሬት ውን ይውሰድ ነይሩ። ሓደስቲ እንስሳታት፡ ኣትክልቲን ሕማማትን ኣትዮም።

እቶም ቀዳሞት ኣማሓደርቲ አቦሪጅናዊ ህዝቢ ንኺይገድኡ ይንገሩ ነይሮም፤ ነገር ግን እቶም እንግሊዝ ተቐማጦ ናብ መሬቶም ኣትዮም፤ ብዙሓት አቦሪጅናዊ ህዝቢ ካኣ ይቐተሉ ነይሮም። መብዛሕትኡ ጊዜ፡ ሰፋሮ ከምኡ ዝኣመሰሉ ገበያት ብምፍጻም ይቐጽዑ ኣይነበሩን።

ገለ አቦሪጅናዊ ሰባትን ኤውሮጳዊ ሰፋሮን ሓቢሮም ብሰላም ክነብሩ ይኽእሉ ነይሮም። ገለ ሰፋሮ ኣብ ናይ ኣባሪዕን ኩባትን ሕርሻታት አቦሪጅናዊ ሰባት ቁጸሮም/ ኣስራሖም። ኣማሓደሪማክኳሪ ፡ ንአቦሪጅናዊ ህዝቢ መሬቶም ንሕርሻ ክጥቀሙሉ ሂቡ፤ ቤት ትምህርቲ ንአቦሪጅናዊ ቁልዑ ሰራሑ። ይኹንምበር፡ ባህላዊ ልምድታቶም ከጥፍኡ ስለ ዘይደለዩ ብጣዕሚ ሒደት አቦሪጅናዊ ህዝቢ ኢዮም ከምቲ ሰፋሮ ዝነበሩዎ ኣግባብ ክነብሩ ደልዮም።

ኣብቶም ብስንኪ መሬት ዝነበሩ ውግኣት ብዙሓት አቦሪጅናዊ ሰባት ተቐቲሎም ኢዮም። ዋላኻ እቲ ትኽክል ቊጽሪ እንተ ዘይተፈልጠ፡ ሚእቲታት ኣሸሓት ካብ አቦሪጅናዊ ህዝቢ ከም ዝሞቱ ይግመት ኢዩ። በቶም ሕማማት፡ እቶም ኤውሮጳዊያን ናብታ ሃገር ሒጆሞም ዝመጹ እውን ካብኡ ዝበዝሐ ቊጽሪ ካብ አቦሪጅናዊ ህዝቢ ሞይቶም ኢዮም። እቲ ክሳራ ናይ አቦሪጅናዊ ህይወት ጥፍኣት ዘሰዕብ ኢዩ ነይሩ።

ታሪኻዊ እምነ-ኩርናዓት

ውሽጢ ሃገር ድህሰሳ

ኣብ ኒው ሳውዝ ወልስ፡ እቶም ናይ ፈለማ ግዝኣታዊ ሰፋሮ ኣዝዩ ከቢድ ሽግራት ኣጋጢሙዎም ኢዩ። እዞም ቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት፡ ዋላኻ ኣብ እዋናት ድርቂ ንሶምውን እንተ ተሳቐዩ፡ ኣብዚ ደረጃ ከባቢያዊ-ዙርያ ነብሶም ንምውጋንን ንምንባርን ተማሂሮም ነይሮም ኢዮም።

እቶም ሰማያዊ ኣኽራናት (ዳርጋ 50 ኪሎሜትራት ናብቲ ምዕራብ ናይ ሲድነይ) ዓቢ መኸተ ንናይ ሲድነይ ቀዳሞት ውሽጢ ሃገር ዳህሳሶ ኩይኖም ኢዮም። ኣብ መጨረሻ፡ ብ1813 ዓ.ም፡ 3 ሰብኡት፡ ግሪንሪ ብላክስላንድ፡ ዊሊያም ቻርለስ ወንትዎርዝን ዊሊያም ለውሶንን፤ ነዚ ሰንሰለታዊ ኣኽራናትዚ ክሰግሩዎ በቪያም ኢዮም። ሎሚ፡ እቲ ነቶም ሰማያዊ ኣኽራናት ዝሰንጥቑ ጐደናን መንገዲ-ባቡርን፡ ጌና ነቲ ንሶም ዝወሰዱዎ መንገዲ ይኸተል።

በቲ ካልእ ገጽ/ ወገን ናይዚ ኣኽራናትዚ፡ እቶም ዳህሳሶ፡ ኣባሪዕን ኩባትን ንምፍራይ ምቹእ ዝኹን ክፉት ሃገር ኢዮም ረኺቦም። ብዝያዳ ናብ ውሽጢ ሃገር ብዝቐጸሉ፡ ደረቕ፤ ምድረ-በዳ ሃገር ኢዮም በጺሖም።

ኤውሮጳውያን ዳህሳሶ፡ ንህይወቶም ዝኹውን ማይ ንምርካብን እኹል መግቢ/ ስንቂ ንምስካምን ጸገም ነይሩዎም። እቲ ኣብ ጀርመን ዝተወልደ ዳህሳሲ፡ ሉድቪግ ላይቶትሃርድት፡ ብ1848 ዓ.ም ነታ ክፍለ-ዓለም ካብ ምብራቕ ናብ ምዕራብ ሰንጠቒ ንምሕላፍ እናፈተነ ከሎ ጠፊኡ።

ብ1860 ዓ.ም፡ ሮበርት ኦሃራ ቡርክን ዊሊያም ጆን ዊልስን፡ ኣውስትራሊያ ካብ ደቡብ ንሰሜንን ንምስንጣቕ ካብ መልቦርን ተበረሶም። ንሶም ዓቢ ጉዕዞ መሪሖም፤ ናይ ምስጋር መገሻእም ግን ብጣዕሚ ከቢድ ነይሩ። ቡርክን ዊልስን ምኹራት ናይ ጫካ ሰባት ኣይነበሩን። ካብቶም አቦሪጅናዊ ያንድሩዋንድሃ ህዝቢ ናይ ከኢላታት ድጋፍ ረኺቡ፤ ግን ክልቲኦም ዳህሰስቲ ክምለሱ እንከሎዉ ሞይቶም። ዋላኻ ጉዕዞኦም ንምፍጻም እንተ ወደቁ/ ፈሸሉ፡ ዛንታኦም ኣብ ኣርትን ስነ-ጽሑፍን ይዝከር ኢዩ። ዘሕዝን ኣብነት ናይቲ ሕሰም ናይ ምድርና ኢዩ።

ሰፋሮን ፈላሞን

እቶም ሰፋሮ ጽቡቕ መሬት አብ ዝነበሮም ጊዜውን፡ ህይወት ጌና ከባድ ነይራ። ድሕሪ እዋናት ናይ ዕልቕልቕን ድርቂን፡ ሰፋሮ መነባብሮአም የጥፍኡ ነይሮም ኢዮም፤ ሓረስቶት መብዛሕትኡ ጊዜ ከም ብሓድሽ ክጅምሩ የድልዮም ነይሩ ኢይ። ይኹንምበር፡ ሰባት ቀልጢፎም ነብሶም ይሰርዑን ይቃለሱን። እቲ ‘አውሲ ባትለር’ (‘Aussie battler’) ዝብል አምር፡ እቲ አውስትራሊያዊ ናይ ምቅላስ መንፈስን ነብሰ-ጽሮትን-ሓያልነት የመልክት። ፈላሞ፡ አብ ከምኡም ዝበሉ ከበድትን ፈተንትን እዋናት ብትብዓቶም ክብሪ ይወስዱ። እቶም ሰብኡት ናብ ርሑቕ አብ ዝኸዱሉ ወይ ምስ ሞቱ፡ መብዛሕትኡ ጊዜ፡ አንስቲ ናይ ቢዝነስ ወይ ሕርሻ ሓላፍነት ይወስዳ ነይረን።

አብቶም ከምቲ ዝበሉ ሕሱማት ናይ ፈለማ ዓመታት ኢዩ ነይሩ፡ ናይ አውስትራሊያ መንፈስ ናይ ሓለፋ-ዕርክነት ዝጀመረ። አብ ሞንጎ ሰብኡት፡ አብቶም ምድረበዳዊን ርሑቕን ጸምጸም-በረኻታት እናሰንጠቑ፡ ብሓባር ሽግራት ዘሕለፉን ዝተጓዕዙን ሓያል ነይሩ። አብ ከበድቲ እዋናት፡ ሰፋሮ ሓድሕዶም እውን ተሓጋጊዞም ኢዮም። እዚ ልምዲዚ ጌና ብጣዕሚ አካል ናይ አውስትራሊያዊ ህይወት ኢዩ።

ናይ ወርቁ ቅድድም

አብ መጀመርያ 1851 ዓ.ም አብ ኒው ሳውዝ ወልስ ወርቁ ተረኸበ፤ ‘ነገር ዝቐየረ ምርካብ’ ተባሂሉ ካእ ተገልጸ። ድሕሪ ሓጺር ጊዜ ድሕሪኡ፡ ወርቁ አብታ አብ ቀረባ እዋን ናጻ ዝኸነት ግዝኣት፡ አብ ቪክቶሪያውን ተረኸበ።

ክሳብ መወዳእታ 1852 ዓ.ም፡ ወርቁ ንምድላይ ካብ ኩሉ ክፍልታት አውስትራሊያን ካብ ዓለምን ዳርጋ 90,000 ህዝቢ ናብ ቪክቶሪያ መጺኡ ነይሩ።

እቲ ናይ ኡረይካ - ሓደ ነገር ምስ ረኽብካናይ ሓገስ ጭደራ (Eureka) - ናዕቢ፡ አብ ናይ አውስትራሊያ ታሪኽ ከም ሓደ ዓቢ ዲሞክራሲያዊ ጊዜ ኢዩ ዝዝከር። ናይ መንግስቲ ሰራዊት፡ ካብ ወርቁ ፋሓርቲ ናይ ምፍሓር ፍቓድ ዋጋ አብ ዝእኩበሉ ዝነበሩ ጊዜ፡ አብ ልዕሊኡም ብጣዕሚ ዘይህዱላት ይኹኑ ነይሮም። 11 ሕዳር 1854 ዓ.ም፡ ዳርጋ 10,000 ዝኹኑ ሰባት ቻርተር ናይ መሰረታዊ ዲሞክራሲያዊ መሰላት ንምሕንጻጽ፡ ክቡር ናይ ወርቁ ፍቓድ ምስራዝን፡ ተወከልቲ ናብቲ ቪክቶሪያዊ ፓርሊያመንት ንምምራጽ ከተድምጽ ናይ ምኽኣልን፡ ዘጠቓልል ከጽድቕ አብ በክሪ ሂል፡ ባላራት ተኣከቡ።

ካብዚ ዝሰዓበ፡ እቲ ‘ኡረይካ ስቶከይድ’ ኣብቲ ኡረይካ፡ ወርቂ ዝኸውዓቶ ቦታ ተተኸለ። እቶም ፋሓሮ ሓድሕዶም ከትሓባበሩን፤ ንመሰላቶምን ነጻነታቶምን ከቃለሱን፡ ብናይ ተቓዋሚ ባንዴራ (ብምስሊ ናይ ሳውዘርን ክሮስ) ዝመሓሉ ኣብዚ ነይሩ። ኣብ ወጋሕታ 3 ታሕሳስ 1854 ዓ.ም፡ ናይ መንግስቲ ኦፊሻላት ነታ ስቶከይድ ክሃርሙ ወተሃደራት ሰዲዶም። ድሕሪ ሓጺር ውግእ፡ እቶም ፋሓርቲ ወርቂ ተሳዕሩ፤ ካብእቶም 30 ኣቢሎም ዝኸኑ ካእ ተቐትሉ።

እቶም መራሕቲ ናይቲ ተቓውሞ ብከቢድ ናይ ክሕደት ክሲ ናብ ፍርዲ ቀረቡ፤ ግን ዋላ ሓደ ፈራዳይ ናይ ገበን ብይን ኣይሃበምን። ዘውዳዊ ኮሚሲዮን እቲ መንግስቲ ጌጋ ከም ዝነበረ ኣረጋገጸን፤ ብዙሕ ካብቲ ናይቶም ዓዳኖ ጠለባት ድማ ቅቡል ኮነ፤ ድሌቶም ንፖሊትካዊ ውክልና እውን። ኣብ ውሽጢ ሓደ ዓመት፡ ፕተር ላሎር፡ እቲ መራሒ ናይቲ ተቓውሞ፡ ኣባል ናይቲ ቪክቶሪያዊ ፓርሊያመንት ኮነ።

ቀጺሉ ዝነበረ ነዊሕ ዓመታት፡ ‘ኡረይካ ናዕቢ፡ ኣርማ ናይ ምቕዋምን እምነት’ ኣብ ‘fair go’ ን ኮነት።

እቲ ቅድድም ወርቂ ብብዙሕ መንገድታት ንኣውስትራሊያ ቀይሩዋ። ኣብቲ ናይ ወርቂ ውድድር ዓመት፡ እቶም ዘይ-ደቀባት ህዝቢ ኣውስትራሊያ ካብ 430,000 ብ1850ታት ዳርጋ ናብ 1.7 ሚልዮን ብ1871 ዓ.ም ወሰኹ። ነቲ ኣናበዝሐ ዝኸይድ ዝነበረ ህዝብታት ንምትእስሳር፡ ብ1850ታት ኣተን ቀዳሞት መንገዲ ባቡርን ቴሌግራፍን ተሰርሓ።

ብዘይካ ሳውዝ ኣውስትራሊያ፡ ኣብ ኩለን ግዝኣታት ግዙፍ ናይ ወርቂ ማዕከናት ተረኽቡ። እቲ ምጣኑሃብቲ ይዕምብብ ነይሩ፤ ወርቂ ድማ ከም ናይ ኣውስትራሊያ ዝበለጸ ክቡር ናይ ንግዲ-ወጻኢ ንጸምሪ ኣዋጸጸ። ኣብ ከባቢ 1890 ዓ.ም፡ ኣውስትራሊያ ሓደ ካብቲ ዝለዓለ ናይ መነባብሮ ደረጃ ኣብ ዓለም ነይሩዋ።

እቶም መንግስታትን እቶም ሓረስቶትን

ኣብ ናይ መጀመርያ ማዓልታት ናይተን ግዝኣታት፡ ‘ብመንግስቲ’ ዝፍለጡ ሰባት ንሕርሻ ሰፊሕ ቦታታት መሬት ሓዙ/ ወረሩ። እቶም መንግስታት፡ ነዚ መሬት’ዚ ዋላ’ዚ ዘይከፈሉሉ እንተነበሩ፡ ናቶም ጌሮም ወሰድዎ። ድሕሪቲ ቀዳማይ ናይ ወርቂ ውድድር ምስ ተወድኦ፡ እቲ መንግስቲ ነቲ ዝሓዘዎ መሬት ካብቶም መንግስቲ ከመልሶ ተጸገመ።

ብ1860’ታት ዓ.ም፡ እቲ መንግስቲ ነቲ መሬት ናይቶም መንግስቲ ንዝሓርሱዎ ሸቃሎ ሰብኡትን ስድራ ቤታቶምን ክሸጦ ደልዩ። ነገር ግን፡ እቶም መንግስቲ ብዝተኸለሎም መጠን ንዕኡም ዝኣኸሎም መሬት ንምሓዝ ፈቲኖም።

ክሳብቲ ኣተን መንገዲ ባቡራት ዝሰርሓ፡ እቶም ሕርሻታቶም ካብቲ ዕዳጋታት ርሑቕ ዝነበረ ሓደስቲ ሓረስቶት ከቢድ ኩነታት ኣጋጠሞም። እቲ ኣብተን ከተማታት፡ ልዑል ደሞዝ ንምእታው ዝነበረ ናይ ተሳትፎ-ዕድል፡ ኣብ ሕርሻ ምስራሕን እም ካእ ንዘይጠቓም መኽሰብን፡ ንህይወት ናይ ማሕረስ ዘይስሕብ ገበሮ።

እቲ ናይ ማኪና መሳርሒታት ናይ ምምሃዝ ኣውስትራሊያዊ ልምዲ -ሕርሻ ቀሊል ንምግባር - ኣብ ሳውዝ ኣውስትራሊያ ጀመሩ። ንኣብነት፡ እታ ስታምፕ-ጃምፕ ፕላው (1870’ታት) ሓርፋፍ መሬት ንሕርሻ ብቐሊሉ ንምጽራዩ ኣኸኣለት።

ስደት ኣብ 1800’ታት

ኣብ መጀመርያ 1800’ታት፡ ኣብተን ግዝኣታት ኣተን ቀንዲ ጉጅለታት እንግሊዝ፤ ስኮቲሽ፤ ወልሽን ኣየሪሽን መበቆል ነይረን። ብዙሕ ካብ ናይ ኣውስትራሊያ መዘናግዲታት፤ ባህላዊ ንጥፈታትን ሃይማኖታዊ ስነ-ስርዓታት ናይ ዓባይ ብሪታንያ ኣንጻባረቑ። ንኣሸቱ ጉጅለታት ማይግራንት ካብ ኤውሮጳን ኣስያን እውን ነይረን። ኣብ 1800’ታት ዝኣቶዉ ኤውሮጳውያን፡ ግሪካዊያን፡ ፖሊዊያን፡ ማልታዊያንን ሩስያዊያንን፡ ከምኡ’ውን፡ ኣብ ናይ ቪኖ ፋብሪካ ዝሰርሑ ፈረንሳዊያን ሰፋሮ የጠቓልል። መብዛሕትኦም፡ ስራሕን ጸጋን ዘናድዩ፤ ወይ ካብ መራከቦም ዝሃደሙ ባሕረኛታት፡ መነሰያት ሰብኡት ነይሮም።

ድሕሪ 1842 ዓ.ም፡ ቻይናዊያን ማይግራንት ናብ ኣውስትራሊ ክኣትዉ ጀመሩ፤ ድሕሪቲ ናይ ወርቂ ድህሰሳ ቍጽሮም’ውን ወሲኹ። ኣብቲ ምፍሓር-ወርቂ፡ ዓሌታዊ ምትፍናናት ነይሮም፤ ሓደ ሓደ ጊዜ ኣንጻርቶም ቻይናዊያን ናብ ናዕቢ ዘምርሑ፡ ከምቲ ብ1854 ዓ.ም ኣብ በንዲጎ ዘጋጠመ። እዞም ዓሌታዊ ምትፍናናት እዚኦም፡ ነቲ ቀዳማይ ምስዳድ/ማይግራሽን ናይ ምግታእ ናብ ቪክቶሪያ ብ1855 ዓ.ምን፤ ናብ ኒው ሳውዝ ወልስ ካእ ብ1861 ዓ.ም ን ኣኸተሉ።

ድሕሪቱ ናይ 1850'ታት ውድድር ወርቁ፡ ብዙሓት ቻይናዊያን ንዓዶም ተመልሱ። ካብቶም ዝጸንሑ ሰባት፡ ናይ ናእሽቱ ናይ ኣታኸልትታትን- ኣሕምልትን ቢዝነት ዋናታት፡ እቶም ኣብ ማይ ዝውሓዱ ዝነበረ ቦታታት፡ ሓዲሽ ፍረታትን ኣሕምልትን ዝቐረቡ ዝነበሩ ነይሮም።

ካብቲ 1860'ታት፤ ሰባት ካብ ኢራን፤ ግብጽን ቱርኪን ብጸማጽም-በረኻታት ናይ ኣውስትራሊያ ንምስጋር ናይ ኣግማል 'ባቡራት' ከንቀሳቑሱ/ ከካይዱ መጹ። ከምቶም ህንዳዊያን ሰብ ኣግማል፡ ብኣጠቓላሊ ብምኽንያት እቲ ተመሳሳሊ ኣክዳድናኦምን ናይ ሓባር እስላማዊ ሃይማኖታዊ እምነትን፡ ከምዝጸንሐ 'ኣፍጋናዊያን' ብዝብል ስም ይጽውዑ ነይሮም። እዞም ሰብ ኣግማል፡ ከም 'ፈላሞ ናይቲ ማእከላይ መሬት' ይሕሰቡ ነይሮም።

ህንዳዊያንን ፓሲፊክ ኢስላንደርስን፡ ኣብቲ ናይ ሸኩርን ባናናን ፋብሪካታት ኣብ ኩንስላንድ ፡ መብዛሕትኡ ጊዜ ብትሑት ማሃያን ኣብ ሕማቕ ኩነታትን ዝሰርሑ እውን ነይሮም።

ካብቲ 1880'ታት፡ ሰራሕተኛታት ካብ ለባኖን ናብ ኣውስትራሊያ መጹ። ብዙሓት ኣብቲ ናይ ማእለማታትን ናይ ኩዳን ፋብሪካታትን ይንቀሳቑሱ ነይሮም፤ ለባናዊያን ስድራታት ድማ ኣብ ገጠራት ኣውስትራሊያ መብዛሕትኡ ናይ ጌጹ-ፍረሻ ናይ ገዛ ወኒኖም።

'ኣፍጋን' ሰብ ኣግማል ኣብቲ ርሑቕን ጸምጸም በረኻታትን ኣውስትራሊያ

ኣቦሪጂናዊ ሕዝባታት

ድሕሪቱ ናይ ፈለማ ብሰንኪ መሬት ውግኣት ኣብ ሞንጎ እቲ ኣቦሪጂናዊ ህዝቢን እቶም ሰፋሮን፡ እቶም ኣቦሪጂናዊ ህዝቢታት ኣብ ጫፋት/ ኣዝዩ ትሑት ህይወት ናይ ሕብረተሰባት ክነብሩ ተገይሮም። ገለ ካብኦም ኣብቲ ጸማጽም በረኻታትን ምድረ-በዳታትን ኣብ ናይ ኣባጊዕን ኩብትን ብጣዕሚ ብትሑት ማሃያ፡ ኣብ ብዙሕ ሽንካት ካኣ ፈጺሞም ኣብ ዘይክፈሉሉ ሰርሑ። እቶም መግዛእታዊ መንግስታት፡ ኣቦሪጂናዊ ህዝቢ ክነብርሉ ዝኸእሉ ሕዝብ ቦታታት ፈለዩሎም፤ ይኹንምበር፡ እዞም ቦታታት ልምዳዊ ህይወታቶም ክነብሩ ኣየኸእሉሎምን። ንኣብነት፡ ከም ድልዩቶም ክሃድኑን ከምእርሩን ናጻ ኣይነበሩን።

ኣብ መወዳእታ 1880'ታት፡ እቶም መግዛእታዊ መንግስታት፡ ንኣቦሪጂናዊን ቶሪስ ስትሪይት ኢስላንደርን ህዝብታት መሰላቶም የሕዲንሞም። ንሶም ኣቦሪጂናዊን ቶሪስ ስትሪይት ኢስላንደርን ህዝብታት ኣበይ ክነብሩ ከም ዝህሉዎምን፤ ንመን ከምርዓዉ ከም ዝህሉዎምን ተቐጻጸሩ። ብዙሓት ኣቦሪጂናዊን ቶሪስ ስትሪይት ኢስላንደርን ቁልዑ ካብ ወለዶም ፈልዮም፡ ናብ 'ጸዓዳ' ስድራ ቤታት ወይ ናይ መንግስቲ እንዳ-ዘኸታማት ወሰዱ። ከምኡ ዝበሉ ፖሊሲታት ክሳብ መፋርቕ 20ኛ ዘመን ቀጸሉ። እዚ ጉዳይ ናይ 'ዝተሰርቁ ወሎዶታት' ንብዙሓት ኣቦሪጂናዊን ቶሪስ ስትሪይት ኢስላንደርን ህዝብታት፡ ከምኡውን ንኻልኦት ኣውስትራሊያውያን ሳዕቤን ናይ ዓሚቕ ሓዘን ይጸንሕ፤ ከምኡ ድማ ኣብ 2008 ዓ.ም ኣብቲ ኣውስትራሊያዊ ፓርሊያመንት እቲ ኣርእስቲ ናይ ሃገራዊ እቕፊታ ነይሩ።

መሰል ናይ ምምራጽ

'ተሓለቑቲ መሰል ምድማጽ' ('Suffragettes') ብዛዕባ መሰል ናይ ምድማጽ ኣብ ምርጫታት ጐስጓስ ንዘካየዱ ደቀንስትዮ፡ ምኽንያት ብምግባር ኣብ ዓለም ምሉእ ዝተዘውተረ ኣምር ነይሩ። ኣብ ጊዜ 1880'ታትን 1890'ታትን፡ ነፍስ ወከፍ ግዝኣት ብውሕዱ ሓደ መሰል-ናይ-ምምራጽ ሕብረተሰብ ነይሩዋ። 'ተሓለቑቲ መሰል ምድማጽ'፡ ናብቶም መግዛእታዊ መንግስታት ምሕጽንታታት ንምቕራብ ኣሸሓት ፈርማታት ኣከባ።

ብ1895 ዓ.ም፡ ደቀንስትዮ ኣብ ሳውዝ ወልስ መሰል ናይ ምድማጽን ኣብ ናይ ፓርሊያመንት ምርጫ ፈተነ ምክያድን/ ምውድዳር ስዓራ። ብ1899 ዓ.ም፡ ደቀንስትዮ ኣብ ወስተርን ኣውስትራሊያ ብናይ ምድማጽ መሰል ስዓራ።

ብ1902 ዓ.ም፡ ኣውስትራሊያ፡ እታ ንደቀንስትዮ መሰል ምድማጽን ናብ ፓርሊያመንት ናይ ምውድዳር መሰልን ክልቲኡ ዝሃበት ቀዳመይቲ ሃገር ነይራ። ኣቦሪጂናዊን ቶሪስ ስትሪይት ኢስላንደርን ህዝብታት ክሳብ 1962 ዓ.ም ናይ ምድማጽ መሰል ኣይተፈቐደሎሙን ነይሩ።

ብ1923 ዓ.ም፡ እዲዝ ኮዋን ናብ ናይ ወስተርን ኣውስትራሊያዊ ፓርሊያመንት ምስ ተመርጸት፡ እታ 1ይቲ ጓለንስተይቲ ኣባል ፓርሊያመንት ኮነት። ብ1943 ዓ.ም፡ ኤኒድ ሊዮንስ እታ 1ይቲ ጓለንስተይቲ ናብ ናይ ኣውስትራሊያዊ ፓርሊያመንት ዝተመርጸት ነይራ።

ካተሪን ስፐንስ (1825 ዓ.ም-1910 ዓ.ም)

ካተሪን ስፐንስ ጸሐፊት፣ ሰባኪት፣ ጓለንስታዊትን ሳፍራጊቲን ነይራ። ካብ ስኮትላንድ ናብ ኣውስትራሊያ ተሰዲዳ፤ ናይ ቤት ትምህርቲ መጽሓፍቲን ብዛዕባ ኣውስትራሊያዊ ህይወት ስልማት-ዝስዕሩ ልብወለዳት እውን ጽሒፋ።

ንሳ፡ ቤት ንዘይብሎም ቁልዑ (homeless) ንምሕጋዝ ውድብ/ማሕበር ኣብ ምቛም ሓጊዛ፤ ከምኡ ድማ ንሓደስቲ መዋዕለ-ህጻናትን (ኪንደርጋርተንስ) ንናይ መንግስቲ ናይ ደቀንስትዮ ጌራ ደረጃ ኣብያተ ትምህርታትን ደገፋት ሂባ።

እታ 1ይቲ ጓለንስታይቲ ናብ ፓርሊያመንት ዝተወዳደረት ነይራ። ዋላኻ ብዙሕ ድምጺ እንተ ረኸበት፡ ምርጫ ኣይሰዓረት። ብ1891 ዓ.ም፡ እታ ምክትል-ፕረዚደንት ናይቲ ናይ ደቀንስትዮ ሳፍረጅ ሊግ ናይ ሳውዝ ኣውስትራሊያ ኮነት።

ዋላውን ኣብ ገታኢ/ ቀያዲ እዋናት፡ ጓለንስታይቲ እንታይ ዓወታታት ከተመዝግብ ትኽእል፡ ካትሪን ስፐንስ ኣርማ ኢያ።

ፈደረሽን

እተን ግዝኣታት ዋላኻ ቢይንን እንተ ዓበያ፡ ኣብ መወዳ እታ መበል 19ኛ ክፍለ ዘመን፡ ናይ ሃገራዊ ተበጽሖ ተራ ኣስተውዕሎ ማዕቢሉ ነይሩ።

ናብ መወዳእታ ናይቲ 19ኛ ክፍለ ዘመን ገጹ፡ ነተን ግዝኣታት ንምሕባር ክልተ ፈተነታት ተገይረን ነይረን። ብ1889 ዓ.ም፡ ሰር ሄንሪ ፓርክስ ሓንቲ ሓያል ሓዳስ ሃገር ንምቛም ጸዊዑ። እቲ ኣውስትራሊያን ፈደረሽን ኮንፌደንስ፡ ብዛዕባቲ ሓሳብ ናይ ኣውስትራሊያዊ ፈደረሽን ንምምይያ፡ ብ1890 ዓ.ም ተኻየደ።

ድሕሪ ገለ ምድንጓያት፡ ብ1893 ዓ.ም እቲ ምንቅስቃስ ንፈደረሽን ብፍጥነት ተጓዕዘ። መራጽ ነቶም ኣባላት ናይታ ትቐጽል ኮንስቲቱሽናዊ ውዕል መረጹ። መራጽ ኣብ 2 ናይ ረፈረንዱማት ዙራት፡ ሓድሽ ኣውስትራሊያዊ ኮንስቲቱሽን ንምቕባል ኣድመጹ።

እቲ ናይ እንግሊዝ መንግስቲ፡ ኣውስትራሊያ ናይ ባዕላ መንግስቲ ንምቛም ተሰማምዑ። ብ1 ጥሪ 1901 ዓ.ም፡ ኤድሙንድ ባርቶን፡ እቲ ነቲ ምንቅስቃስ ንፈደረሽን ኣብ ኒው ሳውዝ ወልስ ዝመርሖ ናይ ኣውስትራሊያ 1ይ ፕሬይ ሚኒስተር ኮነ። እታ ናቱ መንግስቲ ኣብ ናይ ሲድነይ ሚኒስትራ-ዓመታዊ (ሰንተኒያል) ፓርክ ኣብ ቅድሚያ ዓቢ እኩብ ህዝቢ ቃለ-ግዴታ ኣተወት።

ኣውስትራሊያ ህዚ፡ ኣብ ትሕቲ ናይ እንግሊዝ ሃጻያዊ ሓይሊ/ ኤምፓየር፡ ሃገር ኮነት። ምክልኻልን ናይ ወጻኢ ጉዳያትን ብዝምልከት፡ ክሳብ 1931 ዓ.ም ምሉእ ስልጣናት ኣይጨበጠትን። ክሳብቲ 1948 ዓ.ም ኣውስትራሊያዊ ናይ ዜግነት ዓንቀጽ፡ ኣውስትራሊያውያን ኣብ ክንዲ ኣውስትራሊያዊያን ዜጋታት ጌና ንእንግሊዝ ተማእዘዘቲ ነይርም። ዋላኻ ሃገራዊ ስምዒት ማዕቢሉ እንተ ነበረ፡ እቲ መንገድ ናይ እንግሊዛዊ ምዃን ጌና ሓያል/ ብርቱዕ ነይሩ።

ፈደረሽን ማዕልቲ ኣብ ብሪበን፡ 1901 ዓ.ም

እዲዝ ኮዋን (1861 ዓ.ም-1932 ዓ.ም)

ኤዲዝ ኮዋን፡ እታ ናብ አውስትራሊያዊ ፓርሊያመንት ዝተመርጸት
 1ይቲ ጓለንስተይቲ ኢያ ነይራ፤ አብቲ ናይ አውስትራሊያ ናይ 50
 ዶላር ገንዘብ-ወረቐት ድማ ተቐሪጻ ኣላ።

ኤዲዝ አብ ናይ ደቀንስትዮ ናይ ምድማጽ መሰል/ ሳፍረጅ ምልዕዓል
 ውርይቲ ሰብ ኢያ ነይራ፤ ከምኡውን፡ ብዛዕባ ህዝባዊ ትምህርቲን
 ናይ ቁልዑ መሰላትን ብዝምልከት መሪሕ ተግባቶች ኢያ ነይራ።
 ኤዲዝ፡ ብ1915 ዓ.ም ናይ ታሕተዋይ ቤት ፍርዲ ፈራዲት፤ ብ1920
 ዓ.ም ድማ አብ ላዕለዋይ ቤት ፍርዲ ናይቲ ናይ ሰላም ፍትሒ ዳኛ
 ኩነት። ብ1921 ዓ.ም፡ ኤዲዝ፡ ከም አባል ናይቲ ናሽናሊስት ፓርቲ፡
 ናብቲ ሓጋጊ ባይቶ ናይ ወስተርን አውስትራሊያ ተመርጸት።

እቲ ምዑላድ ናይ ፖሊቲካዊ ፓርቲታት

አብ 1880'ታት ሰራሕተኛታት አብ አውስትራሊያ ሓያላት ናይ ሞያ ማሕበራት መስራቶም ነይሮም። አብ እዋናት ኤኮኖሚያዊ ከቢድ ውድቀትን ድርቂን፡ እዞም
 ማሕበራት ደሞዝን ናይ ስራሕ ኩነታትን ንምክልኻል ኣድማታት ኣካዩዱ።

ብ1891 ዓ.ም፡ እዞም ሰራሕተኛታት ፖሊቲካዊ ፓርቲ፡ እቲ ናይ ዕዮ/ ለበር ፓርቲ (Labor Party) ፈጠሩ። እቲ ቀንዲ ጠመታኣ፡ ንናይ ሰራሕተኛታት
 ደሞዝን ኩነታትን ምምሕያሽ ነይሩ። ካብ ሰራሕተኛታት ንላዕሊ ማእከላይ-ደርቢ ሰባት ብዝበለጸ ምቹእ ነቢሮም፤ ይኹንምበር፡ ነቲ ናይ ሰራሕተኛታት
 ሃሎዋት ተረዲአሞ። ጉዳይ ደሞዝ ከካይዳን ኣድማታት ንምክልኻልን ወግዓውያን ኣካላት/ ቦርድስ ቁማ። እቲ አብ ሞንጎ ሃገራት፡ ኢንዱስትሪያዊ ጐንጽታት
 ንምፍታሕን ምስምማዕ ንምፍጣርን ዝቐመ ቤት ፍርዲ (ኮምንወልዝ ኮርት ኦፍ ኮንስሌሽን ኤንድ ኣርቢትሪሽን)፡ ብ1907 ዓ.ም፡ ታሕተዋይ ዋጋ ናይ ሓደ
 ሰራሕተኛ ሰብኣይ ምስ ሰበይቱን 3 ደቂብ ብመጠኑ ምቹእ ናብራ ከሕልፍ ዘኸለሎ ደረጃ ደሞዝ ወሰነ።

ብ1910 ዓ.ም፡ እታ 1ይቲ ስርርዕ ናይ ሊበራል ፓርቲ (Liberal Party) ቐመት። እዛ ፓርቲ እዚኣ ኣብቲ ነዊሕ ዓመታት ዝተፈላለዩ ኣስማት፡ ከም ቢሄራዊት
 ፓርቲን (Nationalist Party) ስሙር አውስትራሊያ ፐርቲን (United Australia Party) ዘጠቓልል መጻዊዒታት ነይሮማ። ብ1944 ዓ.ም፡ እዛ ሊበራል
 ፓርቲ ከምቲ ሎሚ ኣንፈልጣ፡ ብሮበርት መንዚስ፡ እቲ ዝነውሐ ዘገልገለ ፕራይ ሚኒስተር ናይ አውስትራሊያ ዝነበረ ኢያ ተመስራታ።

ድሕሪ 1ይ ውግእ ዓለም፡ እዛ ካንትሪ ፓርቲ (Country Party) ኩነታት ሓረስቶት ንምምዕባል ቐመት። ሎሚ፡ ሃገራዊ ፓርቲ (National Party) ብዝብል
 ስም ትፍለጥ፤ መብዛሕትኡ ጊዜ ካኣ ብልፍንቲ/ ምሕዝነት ምስዛ ሊበራል ፓርቲ ትሰርሕ።

እቲ ናይ 1901 ዓ.ም ስደት/ ኢሚግረሽን ምግታእ ዓንቀጽ

ብታሕሳስ 1901 ዓ.ም እቲ ስደት/ ኢሚግረሽን ምግታእ ዓንቀጽ ምስ ጸደቐ፡ ‘ጸዕዳ አውስትራሊያ’ (‘White Australia’) ፖሊሲ፡ ሕጊ ኩነ። ኢሚግራንት አብ
 አውስትራሊያ ንኺይሰርሑ ኣጸበበ፤ ‘ዘይ-ጸዕዳ’ ህዝቢ ንኺይኣትዉ እውን ኣጸበበ።

ድሕረ ባይታኦም ዘይ-ኤውሮጳዊ ንዝኹኑ ሰባት፡ ብዝኹኑ ኤውሮጳዊ ቋንቋ ናይ 50 ቃላት ናይ ሰሚዕካ-ምጽኣፍ (dictation) መርመራ ይግበረሎም ነይሩ።
 ኣባላት ናይቲ ቻይናዊ ቸምበር ኦፍ ኮመርስ፤ እቲ ጠበቓ፡ ዊልያም ኣህ ከትን ዓበይቲ ቻይናዊያን ቢዝነስመን ህዝባዊ ተቓውሞ ገበሩ፤ ይኹንምበር፡ እዚ ነቲ
 ሕጊ ንምቕያር ኣየፀወተን።

አብታ ብቐረባ ብፈደረሽን ዝተኣሳሰረት አውስትራሊያ፡ ካብ ኤውሮጳ ዝመጹ ማይግራንት ብጣዕሚ ልሉያት ነይሮም። ይኹንምበር፡ እቲ ባህላዊ ኣበርክቶታት
 ናይ ቻይናውያን፤ ህንዳዊያን፤ ፓሲፊክ ኢስላንደርስን፤ ናይቶም ካብ ማእከላይ ምብራቕ ዝመጹ ኣህዛብን ድሮ ኣካል ናይቲ ማሕበራዊ መንነት ናይ
 አውስትራሊያ ኢዩ ነይሩ።

ዶሮሲ ማክለር (1885 ዓ.ም - 1968 ዓ.ም)

ዶሮሲ ማክለር ናይ ግጥሚ ክእለት ዝነበራ ኩይና፡ ብዝበለጸ በታ መጀመርያ ብ1908 ዓ.ም ዝተሓትመት፡ ሃገሪይ (*My Country*) እትብል ግጥማ፡ እታ ‘ብጻሓይ-ዝተቐጸለት ሃገር እፈቱ’ ንእትብል ሓረግ/ መስመር ህያው ዝገበረት፡ ትፍለጥ። ናይ ግጥሚ ክእለታ፡ ከም ብዓይነቱን ደረጃኡን ብጣዕሚ ምልኣት ዘሎዎ፤ ካብቲ ጥቓ ጉነዳ፡ ሰሜናዊ ምዕራብ ናይ ኒው ሳውዝ ወልስ ዝርከብ ናይ ሓዋ ሕርሻ ብዘጥረየቶ ተመኰሮ ዝተመሰጠት፡ ናይ ጫካ ግጥሚ ኢዩ ዝውሰድ።

ብ1968 ዓ.ም፡ ዶሮሲ ኣብ ናይ ኣውስትራሊያዊ ሰነ-ጽሑፍ ብዝገበረቶ ኣበርክቶ፡ ኣፈሰር ናይቲ ኣርደር ኦፍ ዘ ብሪትሽ ኤምፓየር ኩይና ተመደበት።

1ይ ኩናት ዓለም (1914 ዓ.ም-1918ዓ.ም)

ካብቲ ኣብ ሞንጎ ሰፋሮን ኣበሪጂናዊ ህዝቢ ጐንጺ ወጻኢ፡ ኣውስትራሊያ ብዝነኣድ ደረጃ ሰላማዊ ታሪኽ ነይሩዋ። ህዝባዊ ናዕብታት ወይ ሰውራታት ኣይነበሩን።

ትውልድታት ኣውስትራሊያውያን ነቲ እንግሊዝ ሃጻያዊ ግዝኣት ብጣዕሚ ምእዙዛት ኩይናም ቀጸሉ።

ከም ኤውሮጳዊ ልጉስ ሰፈር፡ ቀረባ ንኤስያ፡ ኣብ ታሪኽ ኣውስትራሊያ ንኣደጋ ዝተሳጥሐት ኩይኑ ተሰሚዑዋ፤ ብፍላይ ጃፓን ዓባይ ሓይሊ ድሕሪ ሙኽና። ኣውስትራሊያ ንምክልኻል፡ ኣብ ናይ እንግሊዝ ሃጻያዊ ሓይሊን ኣብ ናይ ባሕሪ ሓይላን ተመርኩሰና። ነቲ እንግሊዝ ሃጻያዊ ሓይሊ ንምሕያልን ንኣውስትራሊያ ንምክልኻልን፡ ኣውስትራሊያ ኣብ ክልትኡ ናይ ዓለም ኩናታት ተዋጊኣ።

ኣውስትራሊያ ኣብ 1ይ ውግእ ዓለም፡ ብ1 ነሐሴ 1914 ዓ.ም ኣተወት፤ ብ1915 ዓ.ም ካኣ ቱርኪ፡ እታ ናይ ጀርመን ሻራ፡ ኣብ ምጥቃዕ ተሳተፈት። እቶም ሰብኡት ናይቲ ኣውስትራሊያዊን ነው ዚላንድን ክፍሊ ሰራዊት (Anzacs) ከጥቅዕሉ ዝተመደበሎም ወገን ናይ ጋሊፖሊ ሓውሲ ደሴት ተዋሂቦም ነይሮም።

ብናይ ቱርኪ ሰራዊት እናተተኮሶም እውን፡ ኣጻድፍ ጐብታት ክሓኩሩ ነይሩዎም። መቸም፡ ዋልኻ ብዙሓት መንእሰያት ሰብኡት እንተ ሞቱ፡ ነቲ ጐብታት ሓክሮም፤ መዛግብም ካኣ ሒዞም። ኣውስትራሊያውያን ኣብ ሃገር በቲ መንፈስ ናይ Anzacs ብርቱዕ ኩርዓት የሕዲሮም።

ድሕሪ ጋሊፖሊ፡ እቲ ኣውስትራሊያዊ ሓይልታት ኣበቲ ምዕራባዊ ግምባር፡ ኣብ ፈረንሳን በልጂያምን ተዋጊኡ። እቲ ኳዓቶ ('diggers') ዝብል ስም ዝተሰየመም ኣብዚ ኢዩ ነይሩ፤ ምኽንያቱ፡ መዛግብ ኣብ ምኩዓትን ምድልዳሉን ብዙሕ ጊዜ ኣጥፊኦም/ ወሲዶም። ብኣዛዚኦም፡ ለይተናንት ጀነራል ሰር ጆን ሞናሽ ተመሪሖም፡ እቶም ኣውስትራሊያውያን ኳዓቶ ኣበቲ ናይ መውዳእታ ውግኣት ኣንጻር ጀርመን ዓበይቲ ዓወታት ኣመዝገቡ፤ ከምኡ ድማ፡ ካብቶም ፈረንሳዊያን፡ ዝሕግዙዎም ዝነበሩ ዘላቂ ሞላን ምስጋናን ኣመዝገቡ።

ኣውስትራሊያውያን ናይ ኣገልግሎት ሰብኡትን ኣንስትን ኣብ ማእከላይ ምብራቕውን ኣብ ምክልኻል ስወጽ ካናልን፤ ኣላይድ (Allied) ኣብ ምቅጽጻር ናይ ሳይናይ ሓውሲ ደሴትን ፓለስታይን ኣገልጊሎም ኢዮም።

ሲምፖንን አድጉን - ጆን ሲምፕሶን ኪርክፓትሪክ (1892 ዓ.ም-1915 ዓ.ም)

ግላዊ ጆን ሲምፕሶን አብ ጋሊፖሊ አብታ አምቡላንስ ናይ ሕክምና አካል ከም ቁሉላት አብ ምልዓልን ምግዕዝ (ሙሶላ stretcher bearer) አገልጊሉ። አብ ጉቦታትን ጉብለታትን ሙሶላታት ምሽካም ከቢድ ነይሩ። ብኣንጻር ናይ ሰራዊት ትእዛዛት፡ ነቶም ዝቈሰሉ ወተሃደራት ናብ ናይ ሰላም ቦታ አብ ምብጻሕ ከትሕግዝ፡ ዳፊ ዝስማ ኣድጊ ተጠቐሙ።

ማዓልትን ለይትን፡ ካብ ሳዓት ናብ ሳዓት፡ ሲምፕሶንን አድጉን አብ ሞንጎቲ ናይ ኩናትን አብ ገምገም ባሕሪ ዝነበረ ካምፕን ብምምልላሶም፡ ህይወቶም ንኣደጋ ይሳጣሕ ነይሩ።

ግላዊ ጆን ሲምፕሶን ብ 25 ሚያዝያ 1915 አብ ጋሊፖሊ በጽሖ። ድሕሪ 4 ሰሙናት ብናይ ጸላኢ ዓቢ መሳርያ ተቐትለ። ናይ አገልግሎት ሰብኡት፡ አብቲ ገምገም ባሕሪ ካምፕ ብህድኣት ዝመልእ ሓዘን፡ ዳፊ ጌና ዝተወግአ ወተሃደር ተሸኪሙ እቲ መንእሰይ ጉይታኡ አብ ጉድኑ አብ ዘይብሉ፡ ናብቲ ገምገም ባሕሪ ካምፕ እናተጓዕዘ ከሎ ተመልከቱ። ጆን ሲምፕሶን ኪርክፓትሪክ፡ ኣውስትራሊያዊ ስሙይ ሰብ ኢዩ።

እቲ አንዛክ መስመያ

እቲ አንዛክ ያታ ካብ ናይ ጋሊፖ ሓውሲ ደሴት፡ ቱርኪ ተሞከሮ ኢዩ ተወሲዱ።

እቲ ምእታው ኣብ ጋሊፕሊ ብ25 ሚያዝያ 1915 ዓ.ም፡ ምጅማር ጐስጓስ፡ እቲ 8 ኣዋርሕ ዝወሰደን፡ ካብ 26,000 ንላዕሊ ኣውስትራሊያዊ መቐሰልቲ (8000 ዝተቐትሉን ወይ ብሕማም ዝሞቱን ዘጠቓልል) ዘስዓበን፡ አስመረ። እቲ ትብዓትን መንፈስን ናይቶም ኣብቲ ጋሊፖሊ ሓውሲ ደሴት ዘገልገሉ፡ መስመያ ቐሪዱ፤ እቲ አንዛክ ('Anzac') ዝብል ኣምር ድማ ኣካል ናይቲ ኣውስትራሊያዊን ኒው ዚላንድን ቋንቋ ኩነ።

ብ25 ሚያዝያ 1916 ዓ.ም፡ ኣውስትራሊያ፡ ኒው ዚላንድ፡ ኤንግላንድን ሰራዊት ኣብ ግብጽን ነታ ናይ መጀመርያ ዓመታዊ ዝኸሪ ናይዚ ምእታው (ላንጎዲንግ) ተመልከተ። ካብ ኡንድሓር፡ 25 ሚያዝያ ከም አንዛክ ማዓልቲ ተፈልጠት።

ኣብቲ 1920'ታት፡ አንዛክ ማዓልቲ፡ ጽምብል ባዓላት ኣብ ምሉእ ኣውስትራሊያ ተኸቢሮም፤ እተን ክፍለ-ሃገራት ካላ አንዛክ ማዓልቲ ከም ህዝባዊ ባዓል ወሰንኦ።

ዓብይቲ ናይ ኩናት መዘከራት ኣብተን ርእሰ ከተማታት፤ ሓወልትታት ድማ ኣብ ዓብይቲን ንኣሸቱን ከተማታት ኣብ ምሉእታ ሃገር፡ ንዝኸሪቶም ኣብቲ መድረኽቲን ድሕርኡ ኣብ ዝቐጸሉ ግርጭታትን ንዝተቐትሉ መንእሰያት ደቂ ተባዕትዮን ደንስትዮን ተሃንጹ።

አንዛክ ማዓልቲ፡ እታ ንኹብሪ ኹሎም እቶም ኣብ ኩናታት፡ ጐንጽታትን ናይ ሰላም-ምዕቃብ ተልእኾታትን ዘገልገሉን፤ ሓለፋ-ኣዕፋኹቶምን፤ ኣብ ሕሱም እዋናት ንዝተወሰዱ ጽሮትን ንሰለ መጻኢና ዝተኸፍሉ መስዋእትታን እንዝከረላን እንኹብረላን ማዓልቲ ኢያ። ብዛዕባ ዝተፈላለዩ ብዙሕ ትርጉማት ናይ ኩናት ናይ ምንጽብራቕ ማዓልቲ እውን ኢያ።

ሎሚ፡ አንዛክ ማዓልቲ ኣብ ኣውስትራሊያን ኣብ ኩሉ ዓለምን ብኹብሪ ትብዕል። ዝተመልሱ ኣውስትራሊያን ኣገልገልቲ ሰብኡትን ኣንስትን፤ ዓቀብቲ-ሰላምን ገዳይም ካብ ካልኦት ሃገራትን፤ ኣብ ማዓልቲ አንዛክ ሰልፊ ኩሉ ብሓብን ይምርሽ።

እቲ ዓቢ ውድቀት (1929 ዓ.ም-1932ዓ.ም)

እቲ ዓቢ ውድቀት፡ ንህዝቢ ኣውስትራሊያ ናይ ኣዝዩ ከቢድ ሽግራት ጊዜ ነይሩ። ምስቲ ናይ ኒው ዮርክ ስቶክ ኤክስቸንጅ ሃንደበታዊ ውድቀት፡ ጥቅምቲ 1929 ዓ.ም፡ ብሓደ ጊዜ ጀመሩ። ካልኣት ረጃሒታት ኣብ ኣውስትራሊያ፡ ናብቲ ዓቢ ውድቀት ኣሉታዊ ኣበርክቶ ዝገበሩ፡ ምንቅጻልቋል ዋጋታት ናይ ኣውስትራሊያዊያን ኣቕሓሩ። ብስንኪ ወሃብቲ ስራሓት ስራሕን ደሞዝን ምቑራጽ ኢንዱስትሪያዊ ናዕብታትን የጠቓልል። ኣብቲ መፋርቕ ናይ 1932 ዓ.ም፡ ዳርጋ 32% ኣውስትራሊያውያን ካብ ስራሕ ወጺኦም።

እቲ ዓቢ ውድቀት ኣብ ልዕሊ ኣውስትራሊያዊ ሕብረተሰብ ዘከተሎ ሽግራት ኣዕናዊ ነይሩ። ብዘይ ስራሕን ቀጻሊ እቶትን፡ ብዙሓት ሰባት ዝውቑም ስኣኑ። ኣብ መሞቂ ወይ ጽሬት ዘይብሉ ተንቀሳቓሲ መዕቐቢታት ክነብሩ ተገደዱ። ገለ ኣቦታት ስድራ ቤቶም ራሕሪሖም ከዱ ወይውን ናብ ኣልኮሆል ወደቁ። ብዙሓት ደቂ ስራሕተኛታት-ደርቢ ቁልዑ፡ ኣብ 13 ወይ 14 ዓመት ዕድሚኦም ካብ ቤት ትምህርቲ ወጹ። ብዙሓት ኣንስቲ ኣብ ተራ ስራሓት ኣቶዋ፤ ከምኡውን፡ ኣብ ገዛ በይነን ደቀን ምሕብላብን ዝሞሕላውን ወደቑ።

ክሳብቲ ናብቲ ዓቢ ውድቀት ዘምርሐ እዋን፡ እቲ መንግስቲ ማእከላዊ ናይ ዘይስራሕ ፕሮግራም ኣይነበሮን። ካብ ናይ ግብረ-ሰናይን ገለ ግላዊ ስርርዓትንን ወጻኢ፡ ድኻታት ሰባት ኣብ ህዝባዊ ተግባራትን ናይ ስራሕ ፕሮጀክታትንን ይጽበዩ ነይሮም። ብ1932 ዓ.ም እቲ ምጣኔ-ሃብቲ ከምሓየሽ ጀመረ፤ ግን ብብዙሕ ሸነኻት፡ እቲ ኣብ ስድራ ቤታት ዝበጸሐ ጉድኣት ክዕረ ዝኸለል ኣይነበረን።

ኣብ ጊዜቲ ዓቢ ውድቀት፡ እቲ ቀንዲ ተራ ናይ ኣውስትራሊያዊ ግብረ-ሰናይትን ወለንታዊያንን ተዋዓውዑ።

ኣብ ጊዜ 2ይ ኩናት ዓለም ናይ መረቕ ክሸነ ኣብ ጊዜ ዓቢ ውድቀት

ሰር ቻርለስ ኪንግስፎርድ ስሚዝ (1897 ዓ.ም-1935 ዓ.ም)

ሰር ቻርለስ ኪንግስፎርድ ስሚዝ ናይ ፈለማ ኣውስትራሊያዊ ኣብራራይ/ ፓይሎት ነይሩ። ኣብ 1ይ ኩናት ዓለም ኣብ ጋሊፖሊ ተዋጊኡ፤ ምስ ናይ ዓባይ ብሪታንያ ዘውዳዊ ናይ በረራ ሓይሊ ብምትእስሳር ሰራሐ።

ዝበለጸ ዓወቱ፡ እቲ ቀዳማይ ምስጋር ፓሲፊክ ውቕያኖስ ካብ ካሊፎርኒያ ናብ ኩንስላንድ ብ1928 ዓ.ም ብምግባሩ ነይሩ። ነፋሪቱ፡ እታ ሳውዝርን ክሮስ፡ 25,000 ህዝቢ ብኣድናቕትን ብኣጎስን ጅግናኦም 'ስሚዝ' ('Smithy') ዝተቐበሉዎ ኣብ ኣውስትራሊያ ዓለበት። ብ1932 ዓ.ም፡ ኣብ ናይ በረራ ንዝገበሮ ኣገልግሎታት ስልማት ወሰደ (knighted)።

ብ1935 ዓ.ም፡ ብዘሕዝን ኩነታት ካብ ኢንግላንድ ናብ ኣውስትራሊያ ኣብ ዝበርረሉ ዝነበረ እዋን ምስ ነፋሪቱ ወዲቑ፤ ፈጺሙ ድማ ኣይተረኽበን።

ሰር ቻርለስ ኪንግስፎርድ ስሚዝ፡ ናይ ዓለም ዝዓበየ በራራይ ተጻዊዑ ነይሩ፤ ኣብቲ እዋን ዓቢ ውድቀት፡ ንህዝቢ ኣብነት ናይ ሓቀኛ ኣውስትራሊያዊ ጅግና ብምንባሩ ካኣ ይዝከር።

2ይ ኩናት ዓለም (1939 ዓ.ም-1945 ዓ.ም)

አብ 2ይ ኩናት ዓለም፡ አውስትራሊያውያን ምስተን ናይ ምሕዝነት ሃገራት (Allies) ኣንጻር ጀርመን ኣብ ኤውሮጳ፡ ኣብቲ መዲተራንያንን ሰሜን ኣፍሪቃ ተዋጊኦም። ከምኡውን ኣብ ሳውዲ-አረቢ ኤስያን ፓሲፊክን ኣንጻር ጃፓን ተዋጊኦም።

አብ ምድረ-በዳታት ሰሜን ኣፍሪቃ፡ አውስትራሊያዊ ሰራዊት ኣብ ከተማ ቶብሩክ፡ እታ ናይ መወዳእታ ምክልኻል ኣንጻር ናይ ጀርመን ናይ ምድፋእ መጥቃዕቲ ናብ ግብጽ፡ ንናይ ጀርመን ጥልያንን ናይ ነዊሕ ጊዜ መጥቃዕታት መኪተሞም። ን8 ነዊሕ ኣዋርሖ፡ እዞም ሰብኡት (መብዛሕትኦም አውስትራሊያውያን) ከበድቲ መጥቃዕታትን ሕሱም ከኣታትን መኪቶም፡አብ ብዓቲታትን መሸቕራቕሮታትን እናተቐመጡ። ቁራጽነቶም፡ ትብዓቶምን ፍሕሽውነቶምን፡ ምስቲ ዘይምሕር ታክቲክስ ናይ ኣዘዝትን ተደማሚሩ፡ ኣብቲ ገለ ከበድቲ ማዕልታት ናይ ውግኣት ናይ ትግሃት ምንጪ ኩይኑ። ከምኡ ብምግባር፡ ናይ ንሓዋሩ ዝና፡ ከም እቶም 'ኣናጹ ናይ ቶብሩክ' 'Rats of Tobruk' አመዝጊቦም።

ብ1941 ዓ.ም፡ ጃፓን ኣብ ፓሲፊክ ውግኣ ከፈተት አውስትራሊያዊ ኣገልግሎት ሰብኡትን ኣንስትን ንፓፑዋ ኒው ጊኒያ ክከላኸሉላ ከይዶም። እዚ ስርሒትዚ ንተራ ወተሃደራትን ንመንእሰያት እኹል ምልመላ ንዘይወሰዱ ብታህዋኽ/ ግዲ ዝተዓለሙ ወተሃደራት ኢዩ ተዋሂቡ። ንጸላኢ ኣብ በረኽታት፡ ጎበታት፡ ጨፈቃ ጸብብቲ መንገድታትን፡ ኮኮዳ ትራክ (Kokoda Track) ዝጽዋዕ ተዋጊኦም። አውስትራሊያዊ ሰራዊት ንናይ ጃፓን ምድፋእ ዓጽዮም። ከም ኣንዛክ ኮቭ ኣብ ጋሊፖሊ፡ እታ ኮኮዳ ትራክ ንገለ አውስትራሊያውያን ቦታ ናይ ንግድት ኩነት።

ብ1942 ዓ.ም፡ ጃፓናዊያን ንናይ እንግሊዝ ድሕረ ግንባር ኣብ ሲንጋፖር ሓዙዋ። ዳርጋ 15,000 ዝኹኑ አውስትራሊያዊ ሰራዊት/ ወተሃደራት ካብቶም ዝተማረኹን ንስራሕ ናብቲ ታይ-በርማ (Thai-Burma Railway) መንገዲ ባቡር ተወስዱ። ኣብቲ ናይ ህንጽ ስራሕታ፡ ብዙሓት አውስትራሊያዊ ወተሃደራት ኣብ ትሕቲ ጭካን ኣተሓሕዞ ናይ ጃፓን ወደቁ። ዋላ'ኳ አውስትራሊያውያን ናይ ኩናት ምሩኻት፡ ኣብ ሓድሕዶም ክትሓላለዩ ዝኸኣሉዎ ዘበለ እንተገባሩ፡ ኣብኡ ኢዩ ነይሩ ካብ 2700 ንላዕሊ አውስትራሊያውያን ናይ ኩናት እስራት ዝሞቱ።

ሓደ ውጉእ ወተሃደር ኣብ ኮኮዳ ትራክ (Kokoda Track) (ጭቃን ዝመልኦምን ጸብብትን መንገድታት) ብሓደ ፓፑዋ (ኒው ጊኒኣዊ) ሰብ ዝተሓዘ

ሰር ኤድዋርድ 'ወሪ' ('Weary') ዳንሎፕ (1907 ዓ.ም-1993 ዓ.ም)

ሰር ኤድዋርድ 'ወሪ' ('Weary') ዳንሎፕ ተባዕን ሓብሓባይን ናይ መጥባሕቲ ክኢላን አውስትራሊያዊ ናይ ኩናት ጅግናን ነይሩ። ኣብ ጊዜ 2ይ ኩናት ዓለም፡ ብጃፓናዊያን ተማረኽ፤ ከስርሒዎ ካኣ ናብ በርማ፡ ናብቲ ታይ-በርማ መንገዲ ባቡር ወሰዱዎ። እዚ ብጣዕሚ ከቢድ ስራሕ ነይሩ።

ከም ኣዛዚ መጠን፡ ወሪ ንወተሃደራቱ ይከላኸለሎም ነይሩን፤ ከም ዶክተር መጠን ድማ ንምሕካሞም ብዙሕ ሳዓታት የጥፍእ ነይሩ። ኣብቲ ካምፖይቕጥታ ነይሩ፤ ግን ብምምካት/ እናኣበየ ምግልጋል ቀጸሉ።

ብ1969 ዓ.ም፡ ኣብ መድሃኒት ብዝገበሮ ኣበርክቶ ተሰሊሙ/ (knighted)። ምስ ሞተ ኣብቲ ሃገራዊ ቀብሪ ናይዚ ጅግና፡ እቲ 'ዶክተር ኣብ መንገዲ ባቡር' ዝተጸው.. ('The Surgeon of the Railway') ካብ 10,000 ንላዕሊ ህዝቢ ኣብ ጽርጊያታት ናይ መልበርን ተሰርዑ።

ካልኦት ጐንጽታት

አብ ሓጺር ጊዜ ድሕሪ 2ይ ኩናት ዓለም፡ ካብ 1950 ዓ.ም ከሳብ 1953 ዓ.ም፡ አውስትራሊያዊ ዕጡቕ ሓይልታት፡ ከም ኣካል ናይ ሕቡራት ሃገራት ብዘሉ ሃገራዊ ሓይሊ ንደቡብ ኮሪያ ካብ ኮሙኒስት ሓይልታት ናይ ሰሜን ንምክልኻል ተላኢኹም።

ከይነውሐ ድሕሪኡ፡ አውስትራሊያ ነቲ ደቡብ ቬትናሚዝ መንግስቲ ኣንጻር ቬትናሚዝ ኮሙኒስት ሓይልታት፡ እቶም ነታ ሃገር ከሕቡሩዋ ዝፍትኑ ዝነበሩ፡ ንሓገዝ ንሕቡራት መንግስታት ኤመሪካ (USA) ተሓወሰታ። እቲ ናይ ቬትናም ኩናት ካብ 2ይ ኩናት ዓለም ኣትሒዙ፡ ናይ አውስትራሊያ ዝዓበየ ናይ ዕጡቕ ሰራዊት ድሉውነት/ ተሳትፎ ኢዩ። ካብ 1962 ዓ.ም ከሳብ 1973 ዓ.ም ዝወሰደ፡ ኣብቲ ጊዜቲ እቲ አውስትራሊያ ዝተዋጋኣትሉ ዝነውሐ ኩናት እውን ኢዩ ነይሩ። ኣዘራራቢ ተሳትፎ ነይሩ፤ ብዙሓት አውስትራሊያውያን ኣንጻር'ቲ ሳዕቤን፡ ብፍላይ፡ መንእሰያት አውስትራሊያዊ ደቂቲባዕትዮ ናብ ኩናት ምምልማል፡ ተቓውሞኦም ንምስማዕ ኣብ ጽርግያታት ዝወጹሉ ዝነበሩ ጉዳይ ነይሩ።

እቲ አውስትራሊያዊ ናይ ምክልኻል ሓይሊ፡ ኣብ ናይ ምብራቕ ቲሞር፡ ዒራቕ፡ ሱዳንን፡ ኣፍጋኒስታንን፡ ጐንጽታት እውን ተኸፊሉ ኢዩ። ከምኡውን ኣብ ብዙሕ ክፍልታት ናይ ዓለም ኣብ ናይ ሕቡራት ሃገራት ዕቃብ-ሰላም መደባት፡ ኣፍሪቃ፡ ማእከላይ ምብራቕን ኤስያ-ፓሲፊክ ዞናን፡ ዘጠቓለለ ተሳትፋ ኢዩ።

ናይ ተዘክሮ ማዓልቲ

ኣብ ተዘክሮ ማዓልቲ፡ ከምቲ ኣብ ኣንዛክ ማዓልቲ እውን፡ አውስትራሊያውያን ብዛዕባቶም ኣብ ኩናት ዘገልገሉን ዝሞቱን ይዝክሩን የኸብሩን። ሳዓት 11 ቅቛ፡ ሕዳር (ወርሒ 11) ዓመት መጽ፡ አውስትራሊያውያን ነቲ መስዋእቲ ናይቶም ኣብ ኩናታትን ጐንጽታትን ዝሞቱ ወይ ዝተሳቐዩ ፡ ከምኡ ድማ ነቶም ኩሎም ዘገልገሉን ሰብኡትን ኣንስትን ንምዝካር ስጋእታ ነመዝግብ። ኣብዛ ማዓልቲ ቀይሕ ምልክት (poppy) ንለብስ።

ስደት ኣብ ፈለማ 1900'ታት

ኣብ ሞንጎ 1ይን 2ይን ኩናታት ዓለም፡ ናብ አውስትራሊያ መእተዊ፡ ናይ ቁጽጽር ቀጥዕታት ቀጸሉ። ይኹንምበር፡ ናይ ስደት ብዝሒ ሰብ ብፍላይ ደቂ ተባዕትዮ፡ ካብ ደቡባዊ ኤውሮጳ ይዓቢ ነይሩ። ብዙሕ ከእሊታት፡ ትምህርቲን ናይ ገዛእ ኣራእሶም ባህላዊ ክብርታት ሒዞም መጸኦም። ናይ አውስትራሊያ ናይ ገጠር ኢንዱስትሪታት ኣብ ምምዕባልን፡ መንገድታትን መንገድታት ባቡርን ኣብ ምህናጽን ሓጊዞም። ናይ መንደቕን ጽርበትን (እምኒ) ከእሊታት (stonemasons) ኢጣልያዊያን ኣብቲ ህዝባዊን ናይ ተቐማጣይን ናይ ህንጻ ሞያታት ዝልለ ኣበርክቶ ገይሮም።

ኣብ መወዳእታ ናይ 1930'ታት፡ ጁዊሽ ስደተኛታት ካብ ኤውሮጳ ከመጹ ጀመረም። ካብቲ ስግእት ናይ ናዚ ጀርመን ይሃድሙ ነይሮም። ካብ ጀርመን፡ አውስትሪያ፡ ቸኮዝሎቫኪያ፡ ሃንጋሪን ፖላንድን መጸኦም። ብዙሓት ኣዝዮም ምሁራት ነይሮም፤ ንናይ አውስትራሊያ ምጣነ-ሃብትን ባህላዊ ህይወትን ድማ ኣዝዩ ዓቢ ኣበርክቶ ገይሮም።

ኣብ 2ይ ኩናት ዓለም ዝተማረኹ፡ ዳርጋ 18,000 ኢጣልያዊያን ወተሃደራት፡ ኣብ ናይ ኩናት እሱር ካምፖታት ኣብ አውስትራሊያ ተታሒዞም ነይሮም። ኣብቲ ካምፖታት ንሓጺር ጊዜ ጸኒሖም፤ ግን ብጽቡቕ ይናበዩ ነይሮም፤ ብዙሓት ካኣ ገለ ነገር ብዛዕባ እዛ ሃገርን ህዝብን ተማሂሮም፤ ድሕሪቲ ኩናት፡ ብዙሓት ናብ አውስትራሊያ ከም ማይግራንት ተመለሱም።

ኤውሮፓዊ ማይግራንት ኣብ አውስትራሊያ ምእታው

ድሕሪ-ኩናት ስደተኛታት

ድሕሪቲ ኩናት፡ ህዝቢ ንምብዛሕ፡ አውስትራሊያ ካብ ካልኦት ኤውሮጳውያን ሃገራት ስደት ኣተባበዐት። ሚሊዮናት ህዝቢ ካብ ናዚ ጀርመን ሃደሙ ወይ ካኣ ናብ ዓዓዶም ናብቲ ህዚ ብሶቭየት ሩስያ ዝተታሕዘ፡ ከምለሱ ኣይከእሉን ነይሮም። ዳርጋ 170,000 ካብዞም ዝተፋናቐሉ ሰባት ናብ አውስትራሊያ ሓድሽ ህይወት ንክጅምሩ ቅቡላት ነይሮም።

ኣብ አውስትራሊያ ከቢድ ሕጽረት ናይ ሸቃሎ እውን ነይሩ ኢዩ። ኣብቲ ጊዜቲ፡ እቲ መንግስቲ ናይ ህዝቢ ቊጽሪ ዕብየት ንናይ ሃገር መጻኢ ኣዝዩ ኣድላዩ ምዃኑ ኣሚኑ። ጥዑያት ዓበይቲ ማይግራንት ካብ 45 ዓመት ንታሕቲ ዝዕድሚኦም፡ ናብ አውስትራሊያ ብ1910 ይገኹ ነይሮም፤ ደቕም ካኣ ብናጻ። ይኹንምበር፡ ብዘይካ ዓባይ ብሪጣንያ ወይ ኤውሮጳውያን ዜጋታትን፡ ንማይግራንትን ጌና ቊጽጽር ነይሩ።

እቶም በረዳም ኣኽራናት ሃይድሮ-ኤሌክትሪክ ስኬም (Hydro-Electric Scheme)

ብ1949 ዓ.ም፡ እቲ መንግስቲ ካብቶም ብበረድ ዝተሸፈኑ ውሓይዝ ማይ ኣብ ናይ ምእካብ ተባዕ መደብ ክሰርሕ ጀመሩ። ነዚ ካእ ቅድሚ ናብቲ ምብራቓዊ ቪክቶሪያ ዘሎ ባሕሪ ምፍሳሱ ከካይዶ ወሰነ። እዞም ማያት ንናይ መስኖ ሕርሻ ከገልግሉን፤ ሓይሊ ኤሌክትሪክ ንምምንጫው፡ ኣብ ጥቕሚ ክውዕሉን፤ ናብ ውሽጢ መሬት ከም ዝፈሉ ተገብረ። ንምውድኡ 25 ዓመታት ዝወሰደ ኣዘዩ ዓቢ ፕሮጀክት ነይሩ።

እቲ ዝዓበዩ ኤንጂነሪንግ ፕሮጀክት ኣብ ኣውስትራሊያ ኢዩ። ሓደ ካብቶም ዝዓበዩ ሃይድሮ-ኤሌክትሪክ ስኬም ኣብ ዓለም እውን ኢዩ፤ ከም ሓደ ኣብ ዓለም ዝድነቑ ዘመናዊ በርጌስ ኤንጂነሪንግ ካእ ይፍለጥ።

እቲ ብበረድ ዝተሸፈኑ ኣኽራናት መደብ (ዘ ስኖዊ ማውንተይንስ ስኬም)፡ ኣብ Kosciusko National Park, New South Wales ኢዩ። ብ16 ቀንዲ ግድባት፡ 7 ናይ ሓይሊ ኤሌክትሪክ ጣብያታት፡ ፓምፒንግ ጣብያን 225 ኪሎሜትር ታንላት (tunnels)፤ መዘርግሒሻምብቆታትን ናይ ማይ መትረባትን ዝቐመ ኢዩ። መብዛሕትኡ ትሕቲ ምድሪ ኢዩ።

እቲ ስኬም ንኣረስቶት ኣብ ማእከል ሃገር፡ ኣብ ከባቢ ኒው ሳውዝ ወልስን ቪክቶሪያን ጠቓሚ ማይ ይቅርብ። እተን ናይ ምንጪ ሓይሊ መደበራቱ እውን ከሳብ 10% ናይ ኒው ሳውዝ ወልስ ኤሌክትሪክቲ ዩፍርያ።

ስራሕ ኣብቲ ስኬም ብ1949 ዓ.ም ተጀመሩ፤ ብ1974 ድማ ተወዲኡ። ካብ 100,000 ንላዕሊ ሰባት፡ ካብ 30 ሃገራት ንላዕሊ ዝመጹ ኣብቲ ፕሮጀክት ሰራሖም። 70% ካብዞም ሰራሕተኛታት ማይግራንት ነይሮም። ድሕሪቲ ፕሮጀክት ምውድኡ፡ መብዛሕትኦም ካብቶም ኤውሮጳውያን ሰራሕተኛታት እቲ ክቡር ዝኾነ ኣበርክቶኦም ንናይ ኣውስትራሊያ ኣብዝሓብላዊ ሕብረተሰብ እናቐጸሉ፡ ኣብ ኣውስትራሊያ ተሪፎም።

ዘ ስኖዊ ማውንተይንስ ስኬም፡ ኣገዳሲ ኣርማ ንናይ ኣውስትራሊያ መንነት ከም ናጻ፤ ኣብዝሓብላዊ ሕብረተሰብን ጸጋ ዝመልኣን ሃገር ኢዩ።

ኣትሓሕዛ ኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት

ኣብ 1940'ታትን 1950'ታትን፡ እቲ ናይ መንግስቲ ፖሊሲ ንኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት ዝምልከት ውህደት/ ውሕጠት ኢዩ ነይሩ። ናይዚ ትርጉም፡ ኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት፡ ብተመሳሳሊ ኣገባባት ከምቶም ዘይ-ደቀባት ህዝቢ ንኽነብሩ ተነጊሮም። እዚ ኣይሰርሐን፤ ምኽንያቱ፡ ጥንታዊ/ ልምዳዊ ባህልታቶም ክኸስሩ ኣይደለዩን።

ብ1960 ዓ.ም፡ እቲ ፖሊሲ ብጥምረት ዝብል ተቐይሩ። መብዛሕትኦም ደቂ ተባዕትዮ ኣብ ኣውስትራሊያ፡ ብ1850'ታት ናይ ምድማጽ መሰል ረኺቦም። ይኹን'ምበር፡ ናይ ኮሞንወልዝ ናይ ምድማጽ መሰላት ንኹሎም ኣብቲጂናዊ ህዝብታት ክሳብ 1962 ዓ.ም ኣይተፈቐደን። ከም ኣካል ናይዚ ጥምረት፡ ኣቦሪጅናዊ ህዝብታት በርኒሳዊ ነጻነታት ተዋህቡ፤ ነገር ግን ጌና ናብቲ ዘይ-ጥንታዊ/ ልምዳዊ ኣውስትራሊያዊ ባህሊ ክወድቁ/ ክኣትዉ ትጽቢት ይግበረሎም ነይሩ።

ብ1967 ዓ.ም ካብ 90% ንላዕሊ ኣውስትራሊያውያን፡ ኣብ ሓዲ ታሪኻዊ ረፈረንዱም፡ እቲ ንኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት፡ ኣብቲ ኣብ ነፍሲ ወከፍ 5 ዓመት ዝካየድ ሰንሱስ ናይ ህዝብን ሃውሲንግን ክቀጽሩ/ ክኣትዉ 'እው' ኣድመጹ። እዚ፡ ኣብቲ ጊዜቲ፡ ኣዝዮም ዝበዝሑ ኣውስትራሊያውያን ኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት ተመሳሳሊ መሰላት ከም ኩሉ ካልእ ሰብ ክውሃቦም ይግባእ ዝብል ሓሳብ ከም ዝነበሮም ኣመስከረ/ ኣርአዩ።

እዚ ናይ ሕብረተሰብ ክብርታት ምስፋሕን፤ ናይ ኣቦሪጅናዊ ሓያል ተቃውሞን፡ ናብ ምትእትታው ርእሰ-ውሳኔ ከም ቀንዲ መሪሕ መትከል ኣብ ኣቀራርጻ ፖሊሲ ብዛዕባ ኣውስትራሊያውያን ኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት መርሐ። እቲ መንግስቲ፡ ኣገዳስነት ናይ ኣውስትራሊያውያን ኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት ተሳትፎ፡ ኣብ ናይ ገዝእ ርእሶም ፖሊትካዊ፤ ኤኮኖሚያዊ፤ ማሕበራዊን ባህላዊን ምዕባሌታት ተገንዝቦ/ ኣኸበረ።

ተቃውሞታት ብዛዕባ ናይ መሬት መሰላት፡ ብ1960'ታት ምስቲ ኣድማ ጉሪንዲጂ ኣብ ወይቭ ሂል - ኖርዘርን ተሪቶሪ- ተኣሳሲሩ ህዝባዊ ኣስተብህሎ ረኸበ። ኣቦሪጅናዊ ስቶክመን፡ ብመሪሕነት ቪንሲንት ሊንጊያሪ ብዛዕባ ክፍሊትን/ ደሞዝን ናይ ስራሕ ኩነታትን ተቃውሞኦም ንምግላጽ ካብቲ ኣብ ናይ ክብቲ መደበር መደበም፡ ስራሕ ኣቋሪጾም ወጹ። ዝወሰዱም ስጉምቲ፡ ኤዲ ማሆን ካልኣትን ንናይ መሬት መሰላቶም ክቃለሱ ኣኸኣሉ።

ኣብ ትሕቲ ናይ 1976 ዓ.ም ኣቦሪጅናዊ ላንድ ራይትስ (ኖርዘርን ተሪቶሪ) ዓንቀጽ፡ ኣቦሪጅናዊ ህዝብታት ኣብቲ ርሑቕን ጸምጸም በረኻታትን ኣውስትራሊያ ናይ መሬት ቦታታት ተፈቐደሎም። ኣብቲ ናይ ፈለማ 1990'ታት፡ እቲ ላዕላይ ቤት ፍርዲ - ማቦ ውሳኔን እቲ ናየቦ መሰል/ ነቲቨ ታይትል ዓንቀጽ 1993 ዓ.ምን (Native Title Act 1993)፡ ኣቦሪጅናዊ ላንድ ራይትስ (ኖርዘርን ተሪቶሪ) ዓንቀጽ፡ ኣቦሪጅናዊ ህዝብታት ኣብ ትሕቲ ናይ ገዝእ ርእሶም ልምዳዊ ሕግታት ባህልታት፡ መሬት ናይ ምሕታት መሰል ከም ዘሎምም ኣረጋገጸ/ ኣኸበረ።

እንዳዓበየ ዝኸይድ ናይ ኣውስትራሊያ (ናይ መሬት ምልክታ ምቕራብ) ናይ መሬት መሰል፡ እቲ ብልምዳዊ ባህልታትካን ሕግታትካን ዝቀርብ ዘሎ ኢዩ። ኣብዘም መዳያት እዚኦም፡ ኣክያይዳ ልምዳዊ ሕብረተሰብ ቀጻሊ ኢዩ።

ብግንቦት 1997 ዓ.ም፡ እቲ 'ናብ ቤቶም ምምጻእ' ('Bringing them home') ጸብጻብ ናብቲ ኣውስትራሊያዊ ፓርሊያመንት ቀረበ። እቲ ጸብጻብ ውጽኢት ናይቲ ብዛዕባ እቲ ብዙሕ ዝቀጽሮም ደቂ ኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት ቁልዑ ካብ ወለዶምን ስድራ ቤታቶም ዝተወሰዱ ብወግዒ ዝቐረበ ሕቶ ኢዩ ነይሩ። እዞም ቁልዑ 'ዝተሰርቀ ትውልድታት' (the 'Stolen Generations') ብዝብል ስም ይፍለጡ። ከም ውጽኢት ናይቲ ጸብጻብ፡ ኣሸሓት ኣውስትራሊያውያን ንደቂ ዓይም ደቀባት ኣውስትራሊያውያን፡ ኣብቲ ብ1998 ዓ.ም ዝተገብረ 1ይ ሃገራዊ ናይ 'እቕሬታ ማዓልቲ' ('Sorry Day') ሓቢሮም ብምስላፍ ደገፎም ገሊጾም።

እቲ ሃገራዊ ናይ እቕሬታ ስለቶም ዝተሰርቀ ትውልድታት (2008 ዓ.ም)

ብ13 ለካቲት 2008 ዓ.ም፡ እቲ ኣውስትራሊያዊ ፕራይ ሚኒስተር ኣብቲ ኣውስትራሊያዊ ፓርሊያመንት፡ ብስም ኩሎም ኣውስትራሊያውያን ሃገራዊ እቕሬታ ን ዝተሰርቀ ትውልድታት ገይሩ። ብምኽንያት ኣብ ልዕሊ ኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት ኣብ ሕሉፍ ብዝነበረ ኣርኣእያን ኣትሓሕዞን፡ ብፍላይ ካኣ ቦቲ ኣፈላልያ ናይቶም ቁልዑ ካብ ስድርኦም ኣመልኪቱ፡ እቲ ፕራይ ሚኒስተር 'እቕሬታ' (sorry) ኢሉ።

እቲ ዘቐረበ ዘረባ ብቴሌቪዥንን ራዲዮን ተቐሊሑ። ኣሸሓት ኣውስትራሊያውያን ነቲ ናይ 'እቕሬታ' ዘረባ ክሰምዑ፡ ብሓባር ኣብ ህዝባዊን ካብ ናይ ስራሕን ቦታታት ተኣኪቦም። እቲ ዘረባ ብወግዒ ነቲ ኣብ ሕሉፍ ዝተፈጸሙ በደላት/ ዘይፍትሓዊነታት ዘርዚሩን ይቐሬታ ሓቲቱን። እዚ ንመሰረሕ ምሕዋይ ኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታትን እዞም ግፍዕታት ፈጺሞም ደጊሞም ከምዘይፍጸሙ ንምርግጋጽን ኣገዳሲ ስጉምቲ ነይሩ። እታ ናይ 'እቕሬታ' ዘረባ ኣገዳሲት ስጉምቲ ንቐድሚት ንኹሎም ኣውስትራሊያውያን ነይራ።

ስማይ-ጸሓፋይ (ገለ ነፈርት ብምጥቃምን ገለ ትኪ ዕናስደድካን ዝፍጠር ጽሑፍ) ኣብ ልዕሊ ሲድነይ ብምዝምባይ 'እቕሬታ' ይጽሕፍ

ሎሚ፡ እቲ ኣዝዩ ክቡር ኣበርክቶ ናይ ኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት ነቲ ኣውስትራሊያዊ መንነት ግንዛብን/ ዝኸበርን ብሰፊሑ ዝባዓልን ኢዩ። ብዙሓት ኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታትን ኣብ ምሉእ ኣውስትራሊያዊ ሕብረተሰብ ናይ ምምራሕ ቦታታት፡ ኣብቲ ናይ ፍትሒ ስርዓት፣ ፖሊትካ፣ ኣርት ስፖርትን ዘጠቓልል ይርከቡ።

ኣልበርት ናማቲጂራ (1902 ዓ.ም-1959 ዓ.ም)

ኣልበርት ናማቲጂራ ዓቢ ኣውስትራሊያዊ ኣርቲስት፡ እቲ ምሉእ ሓድሽ መገዲ ናይ ምቕባእ ናይ ኣውስትራሊያ መልክዓ-መሬታት ዝፈለመ ነይሩ። ከም ሓደ መንእሰይ ኣረንተ ሰብኣይ፡ ኣልበርት ባህርያዊ ተውህቦ ናይ ምቕባእ ኣርኣዩ። ብጣዕሚ ድሩት ዕላዊ ስልጠና ኢዩ ነይሩም፤ ይኹንምበር፡ ዝገበሮ ናይ ማይሕብሪ ቅብእታት ብዛዕባታ ሃገር ኣውስትራሊያ ውሩያት ነይሮም፤ ብጣዕሚ ብቐልጡፍ ድማ ተሸይጦም።

ንሱን ሰበይቱን እቶም ኣብ ኣውስትራሊያ ዜጋታት ንኸኹኑ ዝተፈቐደሎም ቀዳሞት ኣቦሪጂናዊያን ሰባት ነይሮም። እዚ ማለት ካኣ፡ ከመርጹ፤ ናብ ሆቴል ክኣትዉን ኣብ ዝደለዩም ቦታ ዝከሰርሑን ይኸእሉ ነይሮም። ናይ ኣልበርት ናይ ኣውስትራሊያዊ ዜግነት፡ እቲ ሓቂ እቲ ካልኣት ደቀባት ኣውስትራሊያውያን እዞም መሰላት ከምዘይብሎም ብድመቕ ኣመልከተ።

ህይወቱ፡ ነቶም ዘይ-ደቀባት ኣውስትራሊያውያን ነቲ ዘይፍትሓዊነት ናይ ዓሊታዊ ሕግታት ኣርእዮም፤ ንለውጥታት ምእንቲ ኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታትን ካኣ ኣበርክቶ ገይሩ።

ኤዲ ማቦ (1936 ዓ.ም-1992 ዓ.ም)

ኤዲ ኮይኪ ማቦ ብዛዕባ ናይ መሬት መሰል ንኣቦሪጂናዊያን ብዝምልከት ተንቀሳቓሳይን ብስሞም ተዛራባይን ነይሩ። ንሱ ኣብ መረይ ኣይላንድ ኣብቲ ጥንታዊ መሬት ናይቶም መሪያም ህዝቢ ናይ ቶረስ ስትረይት ተወሊዱ።

ካብ ቁልዕኡ ኣትሒዙ፡ ኣየኖት ኣግራብን ኣኻውሕን ንናይ ወለዱ መሬት ወሰናን፡ ይፈልዩ ብትኽክል ዝተማህሮ ኢዩ።

ኤዲ፡ ክሳብ ድሓር ድሕሪ ብዙሕ ዓመታት ዝምሃሮ/ ዝፈልጦ፡ እታ ዓዱ ኣብ ትሕቲ ኣውስትራሊያዊ ሕጊ፡ ናይ ንግስነት/ ዘውዲ መሬት እምበር ንወለዱ ትብጽሖም ከም ዘይነበረት ይፈልጥ ኣይነበረን። ሕርቃኑ ናብ ንጥፈት ለዊጡዎ፤ ጉዳዩ ድማ ብስም እቲ ህዝቢ ናይ መረይ ኢስላንድ ናብ ቤት ፍርዲ ወሲዱዎ።

ብ1992 ዓ.ም፡ ድሕሪ ብዙሕ ዓመታት፡ ጉዳዩ ኣብ ላዕላይ ቤት ፍርዲ ተዓዊቱ። እቲ ማቦ ውሳኔ፡ ኣቦሪጂናዊ ህዝቢ ምስ መሬቶም ታሪኻዊን ቀጻሊ ልምዳዊ ምትእስሳርን ከም ዝነበሮምን ዘሎዎምን እንተድኣ ከረጋግጹ ክኢሎም፡ እሞ ድማ ዘይተጠልበት (ናተይ ዝብል ተዘይተረኺቡ) ምስ እትኹውን፡ ዋናታት ናይታ መሬት ምዃናም ዋንነቶም ክከላኸሉ ከም ዝኸእሉ ባይኑ። እዚ ውሳኔዚ ዓቢ ክፋላት መሬት ናብ ቀዳሞት ዋናታቱ ናይ ምምላስ ስጉምቲ ኣኸተለ።

ኤዲ ማቦ ብትብዓቱን ናይ መሬት መሰላት ናቦሪጂናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ህዝብታት ከመዝግብ ብምኽኣሉን ይዝከር።

አብዛላባላዊ ስደት

አብ 1950'ታትን 1960'ታትን፡ እንዳዓበየ ዝኸደ ምንቅስቃሽ፡ ብዙሓት ኤስያውያን፡ ቤተ-ክርስቲያንን ካልኣት ጉጅለታትን፡ ነቲ 'ሳዕዳ አውስትራሊያ' ዝብል ፖሊሲ ንኸብቅዕ ሓሰቡ።

ብ1958 ዓ.ም፡ እቲ መንግስቲ ነታ ሰሚዕካ-ምጽሓፍ መርመራ አልዓላ፤ ብ1966 ዓ.ም ካኣ አውስትራሊያ፡ ንዘይ-ኤውሮጳዊን ክእለት ንዝውንኑ ኤስያዊያንን መሪጻ ምእታው ጀመረት። አብ መወዳእታ፡ አውስትራሊያውያን አብ ዝኸነ ቦታታት፡ አብቲ ናይ አውስትራሊያ ናይ ስደተኛ ፕሮግራምም ካብ ኩሉ ሃገራት ናይ ምቕባል ዋጋ/ጥቕሚ ተገንዘቡ።

ብ1973 ዓ.ም፡ እታ 'ሳዕዳ አውስትራሊያ' ፖሊሲ ተወድኦት፤ አውስትራሊያ ድማ ናብ መስመር ባህላዊ-አብዛላዊነት ኣተወት። ካብዚ ጊዜ ዓ.ም. ንድሓር፡ እቲ መንግስቲ ንኹሉ ዓሌታዊ መለኪዒታት ኣብ ኣተሓሕዞ ስደት/ኢሚግራሽን ኣልገሶ። ብ1975 ዓ.ም፡ ድሕሪቲ ናይ ቬትናም ኩናት፡ አውስትራሊያ ዓቢ ቀሓጺ ኤስያዊያን ስደተኛታትን ማይግራንትን፡ መብዛሕትኦም ካብ ቬትናም፡ ቻይናን ህንድን ተቐበለት።

ካብ 1945 ዓ.ም ኣትሒዙ፡ ሚሊዮናት ኣህዛብ ናብ አውስትራሊያ፤ ብዙሓት ስደተኛታት፡ ካብ ብኩናት ዝተበታተኹ ሃገራት እውን ንኸነብሩ መጹ። ሎሚ፡ ናይ አውስትራሊያ ማይግራንት ካብ ምሉእ ዓለም ኢዩ ዝመጽእ።

አውስትራሊያ ንጡፍ ፖሊሲ ናይ ምሕቓፍ ኣሎዋ፤ ኣብቲ ኩሉ ሰብ ካብ ኩሉ ዓሌት፤ ቀቢላነት፤ ወይ ባህሊ ኣካል ናይ ሕብረተሰብና ኩይኑ ዝስምዖ። እዚ ፖሊሲዚ ኣብ ኩሉ መዳያት ናይ አውስትራሊያ ሕብረተሰብ፡ ኣብ ናይ መንግስቲ እውን ይዝውተር። ኣብ ናይ ትምህርቲ ካሪከሩምምና፡ ካብ ፈለማ ቀሓጺነት ክሳብ ዩኒቨርሲቲ የንጸባርቕ፤ ከምኡውን ኣብ ኩሉ ናይ ስራሕ ቦታታት ኣብ ኣገልግሎት ይውዕል።

እቲ መሰል ናይ ነፍስ ወከፍ ውልቀሰብ ብማዕረን ብዘይ ኣድልዎን ክርከን ክትሓዝን፡ ኣብ አውስትራሊያ ብቲ አውስትራሊያዊ ሰብኣዊ መሰላት ኮሚሲዮንን፤ ኣብ ነፍስ ወከፍ ክፍለ-ሃገርን ንኡስ ክፍለ-ሃገርን ድማ ብናይ መንግስቲ ጸረ-ኣድልዎ ኣጀንሲታትን ሕሉው ኢዩ። ዓሌታዊ ኣድልዎ ብወግዒ ኩነት ኢዩ፤ ኣብ ትሕቲ ሕጊ ካኣ ገበን ኢዩ።

አውስትራሊያ ናይ ስኒትን ቅበላን ኣብዝሓ-ባህላዊ ሕብረተሰብ ኩይና ኢያ። አውስትራሊያ፡ ማይግራንትን፤ ደቀባት አውስትራሊያውያንን ዝኸነ አብ አውስትራሊያ ዝተወልደን፡ ሽቶታቶም ብሰላም ንምስልሳል ናጽነት ክስምዖም ዝኸእሉላ ሃገር ኢያ።

ዶ. ቪክቶር ቻንግ (1936 ዓ.ም-1991 ዓ.ም)

ዶ. ቪክቶር ቻንግ ሓደ ካብቶም ዝበለጹ ናይ ልቢ መጥባሕቲ አውስትራሊያውያን ነይሩ። ቪክቶር ፐተር ቻንግ ያም ሂም ብ1936 ዓ.ም ኣብ ቻይና ተወለዱ፤ ናብ አውስትራሊያ ካኣ ወዲ 15 ዓመት ከሎ መጹኡ።

ኣብ ሳይንት ቪንሰንት ሆስፒታል ኣብ ሲድነይ ሰሪሑ፤ ብ1984 ዓ.ም ድማ ኣብ አውስትራሊያ እታ ቀዳመይቲ ማእከል ኣቐሙ። ንሱ ብናይ ልቢ ምትካእ ክኢላ ነይሩ። ብ1986 ዓ.ም፡ ኮምፓኒዮን ኦፍ ዘ ኦርደር ኦፍ አውስትራሊያ ተሰምየ።

ቪክቶር ብሕጽረት ናይ ለገስቲ ኣተሓሳስቦ፤ ስለዚ ኣርቲፊሺያል ልቢ ምቕራጽ ጀመረ። ኣብቲ ብ1991 ዓ.ም ብዘሕዝን ዝተቐትለሉ ጊዜ፡ ነታ ቅርጻ ዳርጋ ወዲኡዋ ነይሩ።

ንዝኸሩ ሕድሽ ናይ መጽናዕቲ ማእከል ቈመ። ብናይ ኤክስፐርት፤ ጽቡቕን ህንጡይን ሕልናኡን ናይ ምምሃዝ ዓቕምታቱን ይዝከር።

ኣብ መደምደምታ

እዞም ገጻት እዚአም ናብ ኣውስትራሊያዊ ዛጎታና ሒደት ነገራት ሂበሙኹም ኣሎዉ። ናብ ኣውስትራሊያዊ ዜግነት ብሰላም ንቕበለኩም፤ ከምኡ ድማ ኣብዚ ሰላማዊን ዲሞክራሲያዊን ሃገርና ምሉእ ምክፋልኩም ንዕድም።

ከም ዜጋ፡ ከም ካልኣት ኣውስትራሊያውያን ዜጋታት፡ ኩሉ ተመሳሳሊ ሓላፍነታትን ሓለፋታትን ክትሳተፍን፤ ከምኡውን ከም ምሉእ ኣባል ናይዚ ኣውስትራሊያዊ ማሕበረሰብ ቦታኻ ክትሕዝ/ ክትወስድ ኢኻ። መጻኢ ናይ ኣውስትራሊያ ኣብ ምቕራጽ ኣብ ምሕጋዝ ሓላፍነታትካ ክትካፈል ኢኻ፤ ከምኡ ድማ፡ ናብ ንጡፍ ተሳትፎኻ ኣብዚ ሃገራዊ ፕሮጀክት ነተባብዕ።

ማህደረ-ቃላት ናይቲ ንመርመራ ኣገዳሲ ክፍሊ

ኣምባሳዶር

ሓደ ሰብ፡ እቲ ሃገር ወይ ንጥፈት ዝውክል ወይ ብጽቡቕ ዘላሊ

ቦርድ/ ሽማግሌ

ጉጅለ ብሰባት፡ ውሳኔታት ክወስዱ/ ክገብሩ ዝተመርጹ፤ ንኣብነት፡ ብዛዕባ ሓንቲ ካምፓኒ ብከመይ ክትምሓደር ከም ዝህሉዎ

ሓዳሪ ቤት ትምህርቲ

ሓደ ቤት ትምህርቲ፡ ተማሃሮ ኣብኡ ዝቐመጡሉን፤ ንምሉእ ናይ ትምህርቲ ክፍለ-ዓመት/ ተርም ንግዝኡም ካብኡ ዘይምለሱን

ጫካ

እቲ ጌና ኣብ ባህርያዊ ኩነታት ዘሎ ኣውስትራሊያዊ ገጠር ቦታታት

ናይ ከብቲ ጣብያ/ መደበር

ዓቢ ናይ ሕርሻ ቦታ፡ መፍረዩ ከብቲ

ቻርተር

ብዛዕባ መሰላትን ሓላፍነታትን ብጽሑፍ ወግዓዊ መግለጺ

ናይ ሓባር ባይታ

እትካፈሎ/ እትሰማማዓሉ ናይ ድሌታት ክፍሊ/ መዳይ

ብምድፍፋእን ምትብባዓትን ዝተመልመለ ወተሃደር

ሓደ ወተሃደር፡ ናብ ናይ ምክልኻል ሓይሊታት ክኣቱ ባዕሉ ዘይመረጸ፤ ግን ኣብ ጊዜ ኩናት ዝኣተወ/ ዝተጸምበረ

መሬት ዘውዲ

እቲ መንግስቲ ዝውንኖ/ ዝብጽሖ መሬት

ካሪኩለም

እቲ ዓይነት ትምህርትን ኣርእስታትን ናይ ሓደ ክፍሊ ናይ ትምህርቲ

ዝተበታተኹ

ገንዘብ ወይ ዝኹነ መንገዲ ገንዘብ ናይ ምርካብ ዕድል ዘይምህላው

ዲድገራዱ

ናይቶም ኣቦፊጂናዊ ኣውስትራሊያውያን ህዝብታት ካብ ነዊሕ፤ ጓንጓ ጨንፈር ዝተሰርሖ ናይ ሙዚቃ መሳርያ

ቅቡል/ ጽቡቕ ጸወታ

ነቶም ሕግታት ምስዓብን ዘይቅቡል ዕድል/ ኣጠቓቕማ ዘይምህላውን፤ ቅቡልን ንጹህን ኣተሓሕዞ ህዝቢ

ዝወደቐ ናይ ኣገልግሎት ሰብኡትን ኣንስትን

ናይ ኣገልግሎት ሰብኡትን ኣንስትን ኣብ ኩናት ወይ ውግእ ዝተቐትሉ

ምምጻእ

ምህናጽ ወይ ምፍጣር

ድብዱብ ሃገራዊ እቶት/ ፍርያት (ድ.ሃ.እ.)

እቲ ዋጋ ናይ ኩሉ'ቲ ኣብ ሓደ ዓመት፡ ኣብ ሃገር ዝፈረየ ኣቐሖ ኣገልግሎታትን

ናይ ሙቀት ማዕበል

ብጣዕሚ ውዑይ ናይ ኣየር ጠባይ፡ ኣከታቲሉ ካብ ክልተ ማዕልታት ንላዕሊ ዝጸንሕ

ክድዓት

ከቢድ ናይ ገበን በደል፡ ነቲ መንግስቲ ናይ ምግልባጥ ዝካየድ ፈተነ

ኩስሚ/ ልሉይ

ብጣዕሚ ፍሉጥን ወካልን ምስሊ

ኩስማዊ ጥንታዊያን ቅብኢታትን

ፍሉይን ዝውክልን ናይቶም አቦሪጂናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ኣህዛብ ኣርት

ደቐባት

እቶም አቦሪጂናዊን/ ወይ ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ኣህዛብ ናይ ኣውስትራሊያ

ግዙፍ ምድሪ

ዓቢ ክፍሊ/ ኣካል ናይ መሬት

እምነ-ኩርናዕ

ሓደ ኣገዳሲ ተረኽቦ ኣብ ታሪኽ

ናየቦ መሰል (ነቲቭ ታይትል)

ብመሰረት ኣውስትራሊያዊ ሕጋዊ ስርዓት ዝተወሰነ እቲ ኣቦሪጂናዊን ቶረስ ስትረይት ኢስላንደርን ኣህዛብ፡ ንመሬትን ማይን ዘሎዎም ልምዳዊ መሰላት

ኣፈ-ታሪኽ

ናይ ኣህዛብ ዝዝረብ ተዘክሮታት ብዛዕባ ኣብ ሕሉፍ ዘጋጠሙ

ፈላሚ

ሓደ ካብቶም ቀዳሞት ሰፋሮ፡ ኣብቲ ነይ መጀመርያ ማዓልታት ናይ መግዛእታዊ ሰፈራ ዕዉት ዝኹነ

ፖሊትካዊ ውክልና

ኣብቲ ፓርሊያመንት ብሓደ ፖሊትካዊ ሰብ ምውካል

ፍርዲ

እቲ ብፈራዳይ ዝተወሰነ መቐጻዕቲ፡ ከም ሓደ ውሱን ጊዜ ኣብ ቤት ማእሰርቲ፡ ናይ ገበን በደለኛ ኩይኑ ንዝተረኽበ ሰብ

ደሞዝ ምቕያሽ

ሰራሕተኛታት ንዝህብዎ ስራሕ ክንደይ ዝኣክል ክኸፈሎም ይግባይ ምውሳኔ

ማሕበራዊ ምምሕያሽ

ኣብ ክንዲ ብናዕቢ ብዘገምታ በቢጊዜኡ ንሕብረተሰብ ምምሕያሻት ምግባር

ሃገራዊ ቀብሪ

ንሃገር ኣገዳሲ ኣበርክቶ ንዝገበረ ሓደ ዜጋ ንምኽባር ብመንግስቲ ተኸፊሉ ዝግበር ቀብሪ

ስቶኪዶድ

መከላኸሊ ቦታ/ መዝገብ፡ ብትኽሎ ዕንጻይትታትን ሓጻውንን ዝተሰርሐ

ስቶክመን

ሰባት ከብቲ ክሕሉዉ ዝተቈጽሩ

ኢድማ

ሰራሕተኛታት ምስራሕ ደው ከብሉ ከሎዉ፡ ንኣብነት፡ ኣንጻር ናይ ክፍሊቶም ወይ ናይ ስራሕ ኩነታት ንምቅዋም

ሳፍረጅ

ኣብ ህዝባዊ ምርጫታት እቲ መሰል ናይ ምድማጽ

ቃለ-ግዴታ ምእታው

ህዝባዊ ሓላፍነት ንምውሳኔ ብወግዓዊ ኣገባብ/ ጽምብል ቅቡል ምዃን

መነባብሮ

ማሕበራዊ ደርቢ ወይ ድሕረ-ባይታ፡ ስራሕ፡ መዚ/ ቦታ

ንዝያዳ ሓበሬታ

አውስትራሊያዊ ዜግነት

ብዛዕባ ብኸመይ አውስትራሊያዊ ዜጋ ትኸውን ዝያዳ ሓበሬታ ንምርካ፡ ኣብ www.citizenship.gov.au እቶዉ።

አውስትራሊያ

ብዛዕባ አውስትራሊያ ኣብ ናይ ከባቢኹም ላይብረርይ ዝያዳ ሓበሬታ ክትረኽቡ ትኸእሉ ኢኹም። እዞን ዝስዕባ ውብሳይታት እውን ጠቓሚ ሓበሬታ ክህልዎን ይኸእልዮ፡

- ብዛዕባ አውስትራሊያ www.australia.gov.au
- አውስትራሊያ ብሓጺሩ www.dfat.gov.au

ናይ አውስትራሊያዊ መንግስቲ ፕሮግራማትን ኣገልግሎታትን

ተወሳኺ ሓበሬታ ብዛዕባ ናይ አውስትራሊያዊ መንግስቲ ፕሮግራማትን ኣገልግሎታትን ኣብ www.australia.gov.au እቶዉ።

ፈደራል ተወካሊ (MP) ወይ ሰነቶር

ናይ ከባቢኹም ፈደራል ተወካሊ (MP) ወይ ሰነቶር ናይ ክፍለ-ሃገርኩም ወይ ጌሉስ ክፍለ-ሃገርኩም፡ ብዛዕባ ናይ አውስትራሊያዊ መንግስቲ ፕሮግራማትን ኣገልግሎታትን ዝተፈላለዩ ብዙሓት ሓበሬታታት ኣሎዎም።

ዝርዝር ናይ ተወካልትን (MP) ሰነቶራትን፡ ኣብ www.aph.gov.au.

ናይ አውስትራሊያዊ መንግስቲ ውድባት/

ተወሳኺ ሓበሬታ ብዛዕባ ናይ አውስትራሊያዊ መንግስቲ ውድባት፡ ኣብቲ ምንጪ መጽሓፍ ከም ዝተመልከቶ፡ ነዞን ዝስዕባ ውብሳይታት ተወከሉ፡

- አውስትራሊያዊ ናይ ምክልኻል ሓይሊ www.aph.gov.au
- አውስትራሊያዊ ናይ ምርጫ ኮሚሽን www.aec.gov.au
- አውስትራሊያዊ ፈደራላዊ ፖሊስ www.afp.gov.au
- አውስትራሊያዊ ሰብአዊ መሰላት ኮሚሽን www.humanrights.gov.au
- ናይ አውስትራሊያ ስፖርት ኮሚሽን www.sportaus.gov.au
- አውስትራሊያዊ ናይ ቀረጽ/ግብሪ ቤት ጽሕፈት www.ato.gov.au
- አውስትራሊያዊ ናይ ኩናት መዘከራት www.awm.gov.au
- ናይ ምዕቛር ባንክ አውስትራሊያ www.rba.gov.au

ዘይ-መንግስታዊ ውድባት/

ተወሳኺ ሓበሬታ ብዛዕባ ዘይ-መንግስታዊ ውድባት፡ ኣብቲ ምንጪ መጽሓፍ ከም ዝተመልከቶ፡ ነዘን ዝስዕባ ውበሳይታት ተወከሱ፡

- ብራድማን መሰረት ኣውስትራሊያ www.bradman.com.au
- ማሕበራት ሀምሊንጌስቱላ www.hamlinfistula.org
- ዘውዳዊት በራሪት ዶክተር ኣገልግሎት ናይ ኣውስትራሊያ www.flyingdoctor.org.au
- ቤት ትምህርቲ ብኣየር/ ብራዲዮ www.schoolair-p.schools.nsw.edu.au
- በረዳም ኣኽራናት ሃይድሮ-ኣሌክትሪክ ስኬም (Hydro-Electric Scheme) www.snowyhydro.com.au
- ዘ ፍረድ ሆሎውስ መሰረት www.hollows.org
- ሕቡራት ሃገራት ትምህርታዊ፡ ስነ-ፍልጠታዊን ባህላዊን ውድብ (UNESCO) ናይ ዓለም ቅርስታት ማእከል whc.unesco.org
- ውድብ ሕቡራት ሓገራት www.un.org
- ቪክቶር ቻንግ ናይ ልቢ መጽናዕቲ ኢንስቲትዩት www.victorchang.edu.au
- ውለንታዊነት ኣውስትራሊያ www.volunteeringaustralia.org

ካልእ

ንተወሳኺ ሓበሬታታት ብዛዕባዎም ዝስዕቡ ኣርእስታት፡ ናብዞም ዝስዕቡ ውበሳይታት ተወከሱ፡

- ኣውስትራሊያ ኮንስቲቱሽን www.aph.gov.au
- ኣውስትራሊያዊ ናይዛ ዓመት ስልማት www.australianoftheyear.org.au
- ናብ ቤቶም ምምጻእ ('Bringing them home') ጸብጻብ www.humanrights.gov.au
- ኮሞንወልዝ ፓርክታትን ሕዝእ ቦታታትን www.environment.gov.au
- ሳይበር ድሕነት www.esafety.gov.au
- ብዛዕባ ዘቢታዊን ናይ ስድራን ዓመጽ ድጋፍ www.respect.gov.au, www.1800respect.org.au, www.dss.gov.au/women/help-is-here-campaign
- ውሩያት ኣውስትራሊያውያን፡ እቲ ኣውስትራሊያዊ መዝገበ-ቃላት/ ዲክሽነሪ ናይ ባዮግራፊ adb.anu.edu.au
- ዝርዝር ንድፊ-ሕግታት ኣብዚ ጊዜ'ዚ ኣብ ፓርሊያመንት www.aph.gov.au
- ናይ ኣውስትራሊያ ፓርሊያመንት www.aph.gov.au
- ፓርሊያመንታዊ ናይ ትምህርቲ ቤት ጽሕፈት www.peo.gov.au
- ህዝባዊ ባዓላት www.australia.gov.au
- ዓሊትነት humanrights.gov.au
- እቕሬታ ንናይ ኣውስትራሊያ ኣቦሪጅናዊን ቶረስ ስትሪይት ኢስባንደርን ኣህዛብ www.australia.gov.au

ሞሳን ምስጋናን

እዞም ዝሰዕቡ ምስልታት ብጽቡኽ ምትሕብባር ናይ ክፍሊ ሕርሻ፣ ማይን እቲ ከባቢያዊ-ዙርያን ኢኦም ቐሪቦም፡

p50 ታዝማንያን ጸምጸም በረኻ

እዞም ዝሰዕቡ ምስልታት ብጽቡኽ ምትሕብባር ናይ ሆም ኣፈርስ ኢኦም ቐሪቦም፡

p5 ናይ ዜግነት ጽምብል ባዓል ኣብ ኣልበርት ሆል፡ ካንበራ

p5 ምስክር ወረቐት ናይ ኣውስትራሊያዊ ዜግነት

p11 ናይ ምትካኽ ጽምብል ባዓል

p34 ስድራ ቤት ኣብ ሓደ ኣውስትራሊያዊ ናይ ዜግነት ጽምብል ባዓል ኣብካንበራ

እዞም ዝሰዕቡ ምስልታት ብጽቡኽ ምትሕብባር ናይ ኣውስትራሊያ ሃገራዊ ኣርካይቭ ኢኦም ቐሪቦም፡

p51 ቁልዑ ኣብ ናይ ኣባጊዕ ኣዳራሽ NSW - ቤት ትምህርቲ ናይቲ ኣየር፣ ስኢሊ ብ1962 ዓ.ም ዝተላዕለ (ref: A1200:L42511)

p60 ዲክ ስሚዝ፡ ኣቦወንበር ናይ ሲቪል ኣቪኦሽ ኣውቶሪቲ፡ 1991 ዓ.ም (ref: A6135:K23/5/91/1)

p65 ኣበል ናይ ታስማንማፕ ናይ ኒው ሆላንድ፡ 1644 ዓ.ም (ref: A1200:L13381)

p68 ታሪኻዊ ምስሊ ናይቲ ውድድር ወርቂ ኣብ ኣውስትራሊያ ብ1851 ዓ.ም (ref: A1200:L84868)

p70 'ኣፍጋን' ሰብ ኣግማል ኣብቲ ርሑቕን ጸምጸም በረኻታትን ኣውስትራሊያ (ref: A6180:25/5/78/62)

p77 ሰር ኤድዋርድ 'ወሪ' ('Weary') ዳንሎፕ፡ ኣብ ቤት ጽሕፈቱ 1986 ዓ.ም (ref: A6180:1/9/86/12)

p78 ኤውሮፓዊ ማይግራንት ኣብ ኣውስትራሊያ ምእታው ኤውሮፓዊያን ማይግራት ኣብ ኣውስትራሊያ፡ ኢጣልያዊያን ኣብ ስራሕቲ ናይ ታንጫ ሸኩር ኣብ ሞንጎ ኣኻውሕ (Flaminia in Cairns?) 1955 ዓ.ም (ref: A12111:1/1955/4/97)

እዞም ዝሰዕቡ ምስልታት ብጽቡኽ ምትሕብባር ሃገራዊ ላይብራሪ ኣውስትራሊያ ኢኦም ቐሪቦም፡

p53 ስኢሊ ናይ ዩዲዝ ራይት፡ ብ1940'ታት ዝተሓትመ (ref: nla.pic-an29529596)

p65 እታ ቀዳመይቲ መርከብ ኣብ ሲድነይ ኮቭ፡ 27 ጥሪ 1788 ዓ.ም፣ ብጆን ኣልኮት (1888 ዓ.ም-1973 ዓ.ም) ዝተቐርጸት (ref: nla.pic-an7891482)

p66 ስኢሊ ናይ ካሮላይን ብቶማስ ፈይርላንድ (1804 ዓ.ም-1852 ዓ.ም) ዝተሓትመት (ref: nla.pic-an9193363)

p71 ስኢሊ ናይ ካሮላይን ሀለን ስፕንስ ብ1890'ታት ዝተሓትመት (ref: nla.pic-an14617296)

p74 ጆን ሲምፕሰን ኪርኪፓትሪክን ኣድጉን፡ ጋሊፖሊ - 1915 ዓ.ም (ref: nla.pic-an24601465)

p76 ስኢሊ ናይ ሰር ቻርለስ ኤድዋርድ ኪንግስፎርድ ስሚዝ፡ ኣብ ሞንጎ 1919 ዓ.ም ን 1927 ዓ.ምን ዝተሓትመት (ref: nla.pic-vn3302805)

p81 ስኢሊ ናይ ኣልበርት ናማጂራ ኣብ ሄርማንስበርግ ሚሲዮም፡ ኖርዘርን ተራቶሪ ባርተር ግሩም ብ1946 ዓ.ም ወይ 1947 ዓ.ም ዝተሓትመት (ref: nla.pic-an23165034)

እዞም ዝሰዕቡ ምስልታት ብጽቡኽ ምትሕብባር iStock ኢኦም ቐሪቦም፡

ገሽር ሚሞላ ጸደይ ዕምባባታት፡ ©iStockphoto.com/ST-art (ref: 1135566007)

p6 ካንጋሩ ኣደን ጆይን ኣብ ላኪ በይ፡ ወስተርን ኣውስትራሊያ - ©iStockphoto.com/NeoPhoto (ref: 1142608453)

p9 ለይክ ህዩም፡ ቪክቶሪያ፡ ©iStockphoto.com/tsvibrav (ref: 675826394)

p15 ውስትራሊያዊ ጸሊም ኢፓል፡ ©iStockphoto.com/Alicat (ref: 173691056)

p17 ኣውስትራሊያዊ ባንዴራ፡ ©iStockphoto.com/davidf (ref: 471630390)

p19 ኣብዝሓ-ጎሳዊ ጉጅላ ካብ ናይ መባእታ ናይ ደቀንስትዮ ቤት ትምህርቲ፡ ©iStockphoto.com/FatCamera (ref: 877714382)

p23 ኣውስትራሊያዊ ፓርሊያመንት ሃውስ - ካንበራ ©iStockphoto.com/felixR (ref: 157193181)

p33 እኩባት ሰባት፡ ©iStockphoto.com/davidf (ref: 913541808)

- p36 ጋቨል ኤንድ ስከልስ ኦፍ ጁስቲስ: ©iStockphoto.com/studiocasper (ref: 1004781908)
- p37 ዝተፈላለዩ ጉጅላ: ©iStockphoto.com/SolStock (ref: 1203934273)
- p39 ግሪን ዋትል ክሪክ ፋየር ኤን.ኤስ.ዳብልዩ: አውስትራሊያ: ታሕሳስ 2019 ዓ.ም: ©iStockphoto.com/PetarBelobrajdic (ref: 1198579743)
- p47 ብኢድ ዝተቐብአ - ዲድገራዱስ: ©iStockphoto.com/lore (ref: 185011099)
- p48 ቦንድ ቢች: ሲድነይ: ©iStockphoto.com/Edd Westmacott (ref: 91095176)
- p49 ሲድነይ ኦፐራ ሃውስ - ኒው ሳውዝ ወልስ: ©iStockphoto.com/slowstep (ref: 607986870)
- p50 ኡሉሩ-ካታ ትጁታ ሃገራዊ ፓርክ - ኖርዘርን ተራቶሪ: ©iStockphoto.com/bennymarty (ref: 1184425004)
- p63 ኡሉሩ - ኖርዘርን ተራቶሪ: ©iStockphoto.com/simonbradfield (ref: 539027478)
- p64 አቦሪጂኖዊ ከውሒ አርት - ሳራቶጋ ፊሽ: ©iStockphoto.com/Alpen Gluehen (ref: 2761924)
- p75 መናድቕ ናይ አውስትራሊያዊ ናይ ኩናት ዝኸሪ: ካንበራ ©iStockphoto.com/ Matt Palmer (ref: 1125736631)

እዞም ዝስዕቡ ምስልታት ብጽቡቕ ምትሕብባር ቫተርስቶክ (Shutterstock) ኢዮም ቐሪቦም:

- p7 ደቀባት ሳዕሳዕቲ ኣብ ሆምግራውንድ ፈስታ - ሲድነይ: ላዕላይ ቤት ፍርዲ ናይ አውስትራሊያ ©shutterstock.com/PomInOz (ref: 345113882)
- p21 ኣድማጺ: ©shutterstock.com/Nils Verseemann (ref: 446229916)
- p31 ላዕላይ ቤት ፍርዲ ናይ አውስትራሊያ: ©shutterstock.com/Greg Brave (ref: 1051621895)

ዝተረፉ ካልኣት ምስልታት ብጽቡቕ ምትሕብባር ናይዞም ዝስዕቡ ውድባት/ ማሕበራት ኢዮም ቐሪቦም:

- p24 ኮምንወልዝ ናይ አውስትራሊያ ኮንስቲቱሽን ዓንቀጽ 1900: ኦሪጅናል ህዝባዊ ቅዳሕ: ምስሊ ምትሕብባር ናይ ጊፍትስ ኮለክሽን: ፓርሊያመንት ሃውስ አርት ኮለክሽን: ክፍሊ ፓርሊያመንታሪ ኣገልግሎት: ካንበራ ACT
- p40 ሄርድ ኢስላንድን መክዶናልድ ኢስላንድን ምስሊ ብምትሕብባር ናይ አውስትራሊያዊ ኣንታርክቲክ ክፍሊ: ©Commonwealth of Australia, photograph by L. E. Large (ref:1892A2)
- p52 ሰር ዶናልድ ብራድማን ምስሊ ብምትሕብባር ናይ ብራድማን መዝየም ኦፍ ክሪክት ሰር ዶናልድ ብራድማን አውስትራሊያዊ ተስት ካፕ ለቢሱ ከሎ: ብ1932 ዓ.ም-1932 ዓ.ም ዝተሳለሎ አውስትራሊያን ሲዝን ምስሊ
- p54 ዶ. ፊዮና ወድ AM: ምስሊ ብምትሕብባር ናይቲ ናሽናል አውስትራሊያ ደይ ካውንስል
- p55 ፕሮፌሶር ፍረድ ሆሎውስ ምስሊ ብምትሕብባር ናይ ፍረድ ሆሎውስ መሰረት: photograph by Frank Violi
- p56 ዶ. ጀይምስ ምወኪ AM: ምስሊ ብምትሕብባር ናይ አውስትራሊያዊ ናይዛ ዓመት ስልማት
- p56 ፕሮፌሶር ሚቸለ ሳይመንስ: ምስሊ ብምትሕብባር ናይቲ ናሽናል አውስትራሊያ ደይ ካውንስል
- p61 ዶ. ካተሪን ሀምሊን AC ምስሊ ብምትሕብባር ናይ Hamlin Fistula Relief and Aid Fund
- p71 ሎርድ ላሚንግቶን ኣብ ፈደረሽን ማዓልቲ: ብ1901 ዓ.ም ንህዝቢ ኣብ ብሪስቦን እናተዛረበ: ምስሊ ብምትሕብባር ናይ ክፍለ-ሃገር ላይብራሪ ናይ ኩንስላንድ - by H.W. Mobsby (ref: 47417)
- p72 ኤዲዝ ኮወን: ምስሊ ብምትሕብባር ናይቲ ናሽናል መዝየም ኦፍ አውስትራሊያ
- p73 ዶረሲ ማክለር: ምስሊ ብምትሕብባር ናይቲ ስተይት ላይብራሪ (State Library of NSW)
- p76 ናይ መረቕ ክሸነ: ምስሊ ብምትሕብባር ናይ ክፍለ-ሃገር ላይብራሪ ናይ ኒው ሳውዝ ወልስ (Mitchell Library) ተማሃሮ ቁልዑ: ናጻ መረቕን ዳቦን ክዕደሉ: ይስርዑ: በልሞር ኖርዝ ናይ መንግስቲ ቤት ትምህርቲ: ኤን.ኤስ.ዳብልዩ: 2 ነሐሴ 1934 ዓ.ም ስኢሊ: ብሳም ሁድ (ref: H&A 4368)
- p77 ሓደ ውጉእ ወተሃደር ኣብ ኮኮዳ ትራክ (KokodaTrack): ብምትሕብባር ናይቲ አውስትራሊካዊ ናይ ኩናት መዘከር: (ref: 014028)
- p81 ኢዲ ማቦ: ምስሊ ብፍቓድ ናይ በርኒታን ጋይል ማቦን ዝተባዛሐ
- p82 ዶ. ቪክቶር ቻንግ ምስሊ ብምትሕብባር ናይ ቪክቶር ቻንግ ናይ ልቢ መጽናዕቲ ኢንስቲትዩት (Victor Chang Cardiac Research Institute)

መዝኻኽሪ

